

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXIII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

I ИЗВЪНРЕДНА СЕСИЯ

Брой 17

София, понеделникъ, 5 октомврий

1931 г.

21. заседание

Петъкъ, 2 октомврий 1931 година.

(Открито отъ председателя С. Стефановъ въ 16 ч. 25 м.)

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е :

	Стр.		Стр.
Отпуски , разрешени на народнитъ представители: Тончо Мечкарски, Борисъ Недковъ, Никола Дойчиновъ, Стефанъ Петковъ, Иванъ Василевъ, Филипъ Рафаиловъ, Николай Алексиевъ, Александъръ Христовъ, Станъ Ангеловъ, Атанасъ Буровъ, Никола Гашевски, Никола Каракашевъ и Лазаръ Станевъ.	337	Законопроектъ за измѣнение и допълнение закона за закупуване и износъ на зърнени храни. (Първо четене — продължение разискванията и приемане)	337
Питане отъ парламентарната група на Работническата партия къмъ министра на вътрешнитъ работи и народното здраве относно забраната на партийни събрания. (Съобщение)	337	Предложение за даване мандатъ на министра на земледѣлието и държавнитъ имоти да уволни администраторитъ на Българската земледѣлска банка. (Прочитане и разискване)	346
		Дневенъ редъ за следващото заседание	363

Председателътъ: (Звъни) Присѣствуватъ нужното число народни представители. Заседанието се открива.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ народни представители: Бечевъ Милко, Бешковъ д-ръ Иванъ, Близнаковъ Христо, Бошняковъ Тодоръ, Бояджиевъ д-ръ Атанасъ, Бояджиевъ Стефанъ, Бояджиевъ Трифонъ Куневъ, Буковъ Асенъ, Бурилковъ д-ръ Димо, Василевъ Йото, Василевъ Ради, Георгиевъ Павелъ, Говедаровъ Георги, Даневъ д-ръ Стоянъ, Даскаловъ Стефанъ, Деневъ Андрей, Деневъ Сѣби Димитровъ, Диляновъ Минчо, Димитровъ д-ръ Димитъръ, Дичевъ Петко, Дойчиновъ Никола, Доблински Димитъръ, Домузчиевъ Василь, Дрънски Димитъръ, Ивановъ Запрянъ, Йонетовъ Георги, Калъновъ Георги, Капитановъ Атанасъ, Кировъ Стаматъ, Кирчевъ Стефанъ, Куцаровъ Тодоръ, Лѣкарски Иванъ, Ляпчевъ Андрей, Манафовъ Христо, Милевъ Милко, Митковъ Сеферинъ, Нейчевъ Адамъ, Неновъ Атанасъ, Николовъ Лазаръ, Орозовъ Александъръ, Панайотовъ Петъръ, х. Петковъ х. Георги, Петковъ Стефанъ, Петровъ Никола, Радевъ Георги, Рафаиловъ Филипъ, Ризовъ Стойне, Родевъ Христо, Сакъзовъ Янко, Свиначевъ Добри, Симеоновъ Иванъ, Стайновъ Петко, Станковъ Владимиръ, Статевъ Христо, Стояновъ Георги, Такевъ д-ръ Владимиръ, Тошевъ Никола, Фенерковъ Петъръ, Франга д-ръ Александъръ, Христовъ Трайко, Цановъ д-ръ Асенъ, Чирпанчиевъ д-ръ Никола, Шидерски Едрю и Якимовъ Тодоръ)

Бюрото има да направи следнитъ съобщения.

Даденъ е отпускъ на следнитъ народни представители:

На г. Тончо Мечкарски — 4 дни;

На г. Борисъ Недковъ — 3 дни;

На г. Никола Дойчиновъ — 2 дена;

На г. Стефанъ Петковъ — 1 день;

На г. Иванъ Василевъ — 4 дни;

На г. Филипъ Рафаиловъ — 4 дни;
На г. Николай Алексиевъ — 6 дни;
На г. Александъръ Христовъ — 1 день;
На г. Станъ Ангеловъ — 1 день;
На г. Атанасъ Буровъ — 10 дни;
На г. Никола Гашевски — 2 дена;
На г. Никола Каракашевъ — 4 дни и
На г. Лазаръ Станевъ — 4 дни;

Постѣпило е питане отъ парламентарната група на Работническата партия, подписано отъ народнитъ представители Петко Напетовъ, Петко Стоевъ и др., къмъ г. министра на вътрешнитъ работи и народното здраве относно забраната на партийни събрания.

Това питане ще се изпрати на г. министра на вътрешнитъ работи, за да отговори.

Пристъпваме къмъ първа точка отъ дневния редъ: първо четене законопроекта за измѣнение и допълнение закона за закупуване и износъ на зърнени храни — продължение разискванията.

Има думата г. министърътъ на вътрешнитъ работи и народното здраве.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. г. народни представители! Законопроектътъ, който се обсъжда отъ нѣколко дни въ Камарата, е законопроектъ за измѣнение и допълнение на закона за закупуване и износъ на зърнени храни. При приложението на досега съществуващия законъ за закупуване и износъ на зърнени храни се оказаха нѣкои неудобства и лоши страни. Когато дойде днешниятъ кабинетъ на властъ, режимътъ на зърненото производство въ страната бѣше подъ този законъ. Следъ като поехме управлението, до свикването на Камарата, съ огледъ на належащитъ нужди, които ние почувствувахме, трѣбваше

въ. Министерския съвет да вземем нѣкои постановления, нѣкои отъ които засѣгаха известни разпоредби отъ сѣществуващия законъ, особено тая на чл. 11. Всички тѣзи министерски постановления ви се раздадоха онзи денъ и азъ тукъ, когато се разискваше законопроектъ, направихъ уговорката — тъй като всичкитѣ тѣзи наредби на Министерския съветъ съставляватъ постановления и на законопроекта — народното представителство, следъ като гласува законопроекта, да одобри и министерскитѣ постановления. Одобренито на постановленията, взети въ свръзка съ приложението на закона за закупуване и износъ на зърнени храни, оставихме да стане следъ гласуването на този законопроектъ, първо, защото тѣзи постановления сѣ влѣзли въ този законопроектъ и съставляватъ неговата сѣщина и, второ, да спечелимъ време, тъй като въ общитѣ дебати по законопроекта ще бѣдатъ засегнати всички въпроси, предметъ на министерскитѣ постановления. Оставихме тѣзи постановления на Министерския съветъ да бѣдатъ одобрени отъ Народното събрание следъ като гласуваме законопроекта, за да не ставатъ отдѣлни дебати по тѣхъ. Права пакъ тази уговорка, защото г. г. ораторитѣ, които говориха вчера и онзи денъ, засегнаха всички тия въпроси. Когато законопроектътъ се ризиска на второ четене, членъ по членъ, народното представителство ще има пакъ възможностъ да си каже мнението по тия разпоредби, които сѣ включени въ самия законопроектъ.

Тъй че, смѣтамъ, народното представителство ще приеме да не ставатъ отдѣлни дебати по тия постановления. Права тази уговорка, за да бѣдемъ наясно. Както въ комисията, така и на второ четене всички ще могатъ да си кажатъ думата по тия разпоредби.

Р. Маджаровъ (д. сг): Тогава да се прочетатъ и безъ дебати да се пратятъ въ комисията. Иначе, ако речете да прилагате правилника, може да се говори отдѣлно по тѣхъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Тѣ се раздадохъ.

Р. Маджаровъ (д. сг): Да се прочетатъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Сега само може да се прочетатъ и да се реши да се изпратятъ въ комисията.

Р. Маджаровъ (д. сг): Да.

Министъръ Н. Мушановъ: Азъ асѣмъ щѣхъ да предлага да се изпратятъ въ комисията. Но фактически, г. Маджаровъ, тѣ сѣ прочетени сѣ прочитането на законопроекта, защото се съдържатъ въ съответнитѣ негови разпоредби — тѣ сѣ сѣщитѣ. Азъ смѣтамъ само, когато се гласува да се изпрати законопроектътъ въ комисията, да се каже, че се изпращатъ и тия постановления, които се обгръщатъ отъ самия законопроектъ. Ето защо, ако трѣбва, за формалностъ ще се прочетатъ втори пътъ наредбитѣ, които сѣ прочетени сѣ прочитането на законопроекта. Тая уговорка не е сѣществена, но трѣбва да се знае редътъ, по който ще гласуваме законопроекта.

Г. г. народни представители! Станаха обширни дебати по законопроекта и тѣ трѣбваше да станатъ, защото законопроектътъ засѣга единъ отъ голѣмитѣ въпроси на нашата стопанска политика — въпросътъ за ценитѣ на земледѣлскитѣ продукти, който въпросъ интересува българския консоматоръ, интересува фиска, държавата, която иска да подпомага нашето земледѣлско население.

Азъ съмъ особено доволенъ да констатирамъ, че въпроситѣ, които повдига законопроектътъ, бѣха третираны сѣ сериозностъ, каквато заслужаватъ. Азъ съмъ доволенъ, че г. г. ораторитѣ, сѣ малко изключения, схванаха сериозността на момента и сериозността на въпроситѣ, които се третиратъ. Тукъ се застъпиха най-разнообразни гледища. Мога да кажа, рѣдко съмъ присѣтствувалъ на такива дебати като сегашнитѣ, при които ораторитѣ не повтаряха, а напротивъ, всѣки отъ свое гледище освѣтляваше въпроситѣ, които бѣха положени на разискване. Ето защо още въ началото на речта си азъ трѣбваше да кажа, че начинътъ, по който се третираха въпроситѣ, повдига и достоинството на Парламента, и достоинството на ораторитѣ, които вземаха думата. Когато тѣ се третиратъ стопански въпроси отъ такова голѣмо значение, засѣгащи интереситѣ на консоматора и производителя, мене ми се чини, че и при разглеждане на законопроекта на второ четене, както и въ комисията, народното представителство, разбирайки важната задача, предъ която е изправено, вслушвайки се въ позивитѣ, които се отправиха отъ различни групи, ще се издигне надъ партийността и ще раз-

гледа тия въпроси отъ важно стопанско естество сѣ огледъ интереситѣ на народа и на държавата.

Г. г. народни представители! Поради положението, което заемамъ като министъръ, и говорейки отъ името на правителството, мога само едно да добавя още въ началото на речта си, че, може би, по-нататъкъ моятъ тонъ ще бѣде малко повишенъ, когато ще трѣбва да защищавамъ интереситѣ на държавата. Но това нѣма да бѣде отъ нѣкаква амбиция, че ние искаме да раздѣляме държавата отъ народа, а ще бѣде отъ амбицията да докажа, че интереситѣ на държавата, при помощта, която тя трѣбва да дава, сѣ сѣщо интереси народни и, следователно, ако ние искаме да дадемъ повече тежестъ на интереситѣ на държавата, то е затуй, защото, който и да дойде на туй мѣсто да управлява, ще държи смѣтка за тия интереси.

Казва се, че стариятъ режимъ, по който се уреждаше въпросътъ за закупуване и износъ на хранитѣ, не билъ съвършенъ, че давалъ възможностъ за много злоупотребления. Г. г. народни представители! Повикътъ срещу режима бѣше не повикъ срещу принципа, държавата да подпомогне нашето бедствуваше население, а бѣ повикъ срещу неприлагането на закона, срещу злоупотребленията, които ставаха сѣ този законъ, и срещу начина, по който се купуваха хранитѣ отъ нашето земледѣлско население. И това е вѣрно. Азъ знаа, че отдолу негодуватъ; това негодование не е скрито за правителството. Ние сами схващаме злоупотребленията, които допускахе законътъ, който уреждаше тая материя. И упрѣкътъ, който ни се правѣше отъ много страни тукъ, бѣ: вие, които забелязвате тия злоупотребления, които ставатъ, тия непѣдноти на закона, защо не започнахте още отначалото на управлението си да ги поправяте? А въ речитѣ на нѣкои дори се прозираше и упрѣкътъ: защо вие още отначало не въведохте монополния режимъ?

Г. г. народни представители! Лесно е да се каже това. Срещу този упрѣкъ, обаче, азъ ще ви наведе само единъ аргументъ. Въ времето, когато ние започнахме да управляваме имаше първиятъ повикъ, че се изплаща отъ стойността на хранитѣ само 50% въ пари, а другитѣ 50% се изплащатъ въ бонове. Ние, чувствувайки, че този повикъ е справедливъ, искаме да направимъ нѣщо и поехме отговорността да измѣнимъ чл. 11 отъ закона за закупуване и износъ на храни, като установихме да се плаща 75% отъ стойността на хранитѣ въ пари и 25% въ бонове и то не само за пшеницата, но за всички видове зърнени храни: ечемикъ, овесъ, царевича и просо. Всѣки отъ васъ може да схване разликата при плащането 50% въ пари и 50% въ бонове за пшеницата и 25% въ пари и 75% въ бонове за другитѣ храни и при новото плащане — 75% въ пари и 25% въ бонове за пшеницата и за всички останали видове зърнени храни. Това бѣше първото подобрене, което се направи на старата система. Но облекчението, което се направи на производителя, който получи вече стойността на хранитѣ си въ повече пари и въ по-малко бонове, стана за смѣтка на една тежестъ, на едно обременение на държавата и на фиска, който трѣбваше да плаща въ пари 75% отъ стойността на хранитѣ.

Ставаха злоупотребления, че се подбиваше стойността на самия бонъ. Вие знаете, че, споредъ закона, житото се купуваше по 4 л. килограмътъ, като 50% се изплащаше въ бонове. Но бонуетѣ претърпѣха обезценение на пазара. Имаше случаи, пѣкъ и правителството знаеше, че се спекулира сѣ бонуетѣ, като нѣкъде не 20 и 30%, а до 40%, до 50% бонуетѣ губѣше отъ своята стойностъ, и у селянина се създаде още отъ самото начало едно недовѣрие въ стойността на бона и той се стремѣше да го продава сѣ 30, 40% по-евтино, но да го осребри, да вземе пари срещу него. За да премахнемъ тази спекула, ние взехме министерско постановление и решихме да се плаща пълната стойностъ на бона. И въ сѣщностъ производителътъ не взема само 75% отъ стойността на хранитѣ въ пари, а взема цѣлата стойностъ на бона въ пари, защото бонътъ въ своитѣ 25% процента бѣ гарантиранъ всецѣло отъ Българската земледѣлска банка — тя вече дава на производителя пълната стойностъ на бона въ пари.

По-нататъкъ, за да се улесни Земледѣлската банка, която трѣбваше да осребрява бонуетѣ напълно, ние направихме тази жертва, че дадохме право на Земледѣлската банка да продава бонуетѣ, които се намиратъ въ нея, сѣ 20% по-долу, отъ стойността имъ, за смѣтка на държавата, на ония данѣкоплатци, които иматъ да плащатъ на хазната данѣци, които сѣ предвидени въ закона, но нѣматъ храна за продажъ, отъ която да получатъ бонове, сѣ които да платятъ данѣцитѣ си. Виждате, че правителството още въ самото си начало, поемайки рискъ предъ законодателя, предъ видъ условията на живота, които сѣ по-силни отъ

закона, предъ видъ негодитѣ, които търпи производителътъ, направи тѣзи измѣнения само и само да може да уталожи справедливото негодудание на нашитѣ производителни слоеве.

Защо още тогава не можахме да минемъ къмъ монопола, г. г. народни представители? Защото монополътъ не е единъ въпросъ, който може да бѣде сложенъ на разрешение било отъ управника, било отъ всички други, които говориха отъ трибуната, само отъ удоволствие къмъ принципитѣ. На мене, който следя и зная какви сѣ възгледитѣ на всички наши партии, относително свободната търговия, вмѣшательството на държавата въ стопанскитѣ отношения, монопола и пр., ми направи особено впечатление, че почти всички днесъ, по силата на новитѣ стопански условия на нашия животъ, въпрѣки теоритичнитѣ си разбирания, се прекланятъ предъ необходимостта на момента и почти всички — едни драговошно, други нѣкакъ мълчаливо — възприематъ монопола. Монополътъ се диктува отъ условията на нашия животъ, а пъкъ животътъ, г-да, често пѣти е по-силенъ отъ теоритичнитѣ разбирания на хората. Той се наложи на всички, можемъ да кажемъ, включително и на крайната лѣвица, която заобикаля въпроса и не желае — защото е затруднена — да отиде да се обяви противъ монопола у насъ, когато цѣлата стопанска система на съветска Русия е единъ монополъ.

А. Бояджиевъ (раб): Работническо-селски монополъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Азъ намирамъ, че и тѣ мълчаливо приематъ, че може да се премине къмъ една такава система въ нашата страна.

Г-да! Въпросътъ за монопола е свързанъ съ парични срѣдства. Когато започнахме нашето управление и направихме тѣзи поправки въ закона, за които ви говорихъ, въпросътъ за монопола бѣше свързанъ най-тѣсно съ въпроса за оборотни срѣдства, възлизащи на единъ милиардъ лева. Поставете се въ нашето положение тогава, знаете, че има закупени вече 270 милиона килограма храни, въ което търговцитѣ участвуватъ съ 500 милиона лева въ тази търговия. Въ него време правителството трѣбваше да разреши въпроса за оборотни срѣдства въ размѣръ на единъ милиардъ лева — нѣщо, което бѣше абсолютно невъзможно, защото знаехме, че нѣмаме никаква финансова възможностъ да пристѣпимъ къмъ една такава мѣрка. И днесъ, когато се намираме въ положение, че ни се налага да възприемемъ монополната система, за която ще говоря по-нататѣкъ, първиятъ въпросъ — който не се дебатира, но който се слага на правителството — е въпросътъ за оборотнитѣ срѣдства.

И днесъ, когато се намираме при монополната система, по която по-нататѣкъ ще говоря, на насъ, на управлението, се слага единъ въпросъ, който не се дебатира тукъ — въпросътъ за оборотнитѣ срѣдства и за кредититѣ, които ще трѣбва да диримъ. Защото, знаете всички, че днесъ, въпрѣки това плащане, което правимъ по сегашната система, около 400 милиона лева не сѣ платени на кооперациитѣ и на търговцитѣ. И азъ трѣбва тукъ да отдамъ една дълбока почитъ къмъ този народъ съ здрава мисль, и къмъ кооперации, и къмъ търговци, които въ тѣзи тежки дни можахъ да върватъ на държавата и да ѝ дадатъ 400 милиона лева кредитъ. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Направихъ тѣзи уговорки въ началото, за да мога да кажа на хората, които искатъ сериозно да мислятъ по тѣзи въпроси, че правителството, загрижено винаги за положението на производителя, свързвайки го съ възможно-ститѣ на държавата и на фиска, е правило всичко, какъто може да направи

Г-да! Често пѣти се експлоатира въ страната, че прибѣгнахме къмъ една мѣрка, която въ сжщностъ била въ вреда на производителя, тъй като сме намалили цената на житото отъ 4 л., колкото бѣше по стария режимъ, на 3-40 л. Г. г. народни представители! И по този въпросъ искамъ да бждемъ начисто. Не зная дали ще мога да затуля устата на мълвата и на партизанствуващия свѣтъ въ България, който отъ този въпросъ иска да прави стрели срещу правителството, но азъ искамъ съ хората, които мислятъ сериозно по тѣзи въпроси, да се разберемъ, много откровенно да се разберемъ, за да се знае, дали отъ желание да напакоstimъ на производителя сме направили това, което мислѣхме да направимъ, или сме го направили, за да запазимъ старитѣ цени на производителя — азъ ще ви докажа това — спрямо паритета на чуждитѣ пазари.

Г-да! Знаете колко подвижна бѣше стойността на хранитѣ на външния пазаръ. Ще ми позволите съ малко цифри — не съмъ решенъ днесъ да чета много цифри —

да ви покажа какво е било движението на срѣднитѣ цени на зърненитѣ храни. На 5 юний т. г. имяхме паритетни цени на пшеницата 2-94 л.; къмъ 15 юлий тѣ бѣха 2-58 л.; на 5 августъ — 2-03 л.; значи съ 0-91 л. на килограмъ поевтини, отколкото бѣха на 5 юний. На 10 августъ вземаме постановлението си въ Министерския съветъ, при цена 2-03 л., да платимъ 3-40 л. На 10 августъ, при цена на 5 юний 2-94 л., на 15 юлий 2-58 л., на 30 юлий 2-29 л., въобща, при 4 л. покупна стара цена, на 15 юний имаме 1-05 л. разлика между паритетнитѣ цени на външния пазаръ и купитнитѣ тукъ, а при 3-40 л. нова цена и при 2-03 л. паритетна цена на външния пазаръ имаме 1-35 л. на 10 августъ — разлика въ полза на производителя 30 ст. на килограмъ. Сега тя е още повече.

Въ законопроекта има една разпоредба, която азъ намирамъ много разумна, азъ ще дойда до нея, когато говоря, какво нѣщо е монополъ и какво е, когато държавата би правила търговия. Въ тази наредба изрично се казва, че съобразно съ паритета на чуждитѣ пазари правителството трѣбва да определя ценитѣ на вътрешния пазаръ. И не може да бѣде иначе. Ако бѣше паднала цената на хранитѣ на 1 л. на външния пазаръ, за което има тенденция — не дай, Боже, да дойдемъ до тамъ — разликата, разбира се, между паритетната цена на външния пазаръ и 3-40 л. на вътрешния пазаръ ще бѣде 2-40 л. въ вреда на държавата. Азъ разбирамъ, че е най-добре да не се движи цената — да кажемъ, да я определимъ 4, 5, 8 л. — и, независимо отъ това каква е цената на чуждитѣ пазари, да си стои неизмѣнна.

Н. Пѣдаревъ (л. сг): Опозицията наддава всѣкога.

Министъръ Н. Мушановъ: Ако е възможно това нѣщо, нека стане. Азъ ще ви кажа, какъ съ този въпросъ разрешаваме много малкъ въпросъ отъ голѣмия стопански проблемъ, който се полага на нашата страна. Но, казвамъ, при движението на ценитѣ и паритета отъ вънъ, имаме при старата система, при 4 л., както ви казахъ, държавата губѣше 1-05 л., а при нашето положение, когато имаме 3-40 л., при 2-05 л., имаме разлика 1-35 л. Независимо отъ това, г-да, ако поставите въ стойността на бона първитѣ подобрения, които направихме, че той е цена, че той е пари — 75% получени въ пари и 25% гарантирани отъ Земледѣлската банка т. е. 100% — производителътъ получава 3-40 л. въ пари и спрямо паритетната цена въ чужбина производителътъ получаваше повече, отколкото получаваше при цена 4 л. и 2-98 л. паритетна цена въ чужбина.

Но сега се явява другъ въпросъ, който е сжщественъ, а именно, че българскитѣ производители не може да получатъ тая цена и че станаха голѣми злоупотрѣбления при тоя режимъ. Когато съ колежитѣ си въ Министерския съветъ съмъ ималъ случай да размишлявамъ мисли, азъ винаги съмъ поддържалъ колко е погрѣшна мълвата отъ вънъ, че ще се достигне нѣщо реално, ако кажемъ, че цената е 4 л., 3 л. и 5 л. По-сжществено е да знаемъ колко пари въ действителностъ ще получи производителътъ за своитѣ храни. Ако ли българскитѣ производители можеше да получи 3-40 л. при 5 л. ефимерна цена, писана въ закона, а фактически да продава по 2-10 л., мене ми се чини, г-да, че това никакъ не би стопило производителя. Макаръ че ние бѣхме постановили да даваме по 3-40 л. на производителя, въ сжщностъ голѣма частъ отъ производителитѣ, които не продадоха хранитѣ си на дирекцията, ги продадоха на много по-низки цени и отъ това се яви едно негодудание въ България.

Г-да! Увѣрявамъ ви, че сме се замисляли надъ всички системи. По едно време мислѣхме да вземемъ да поставимъ акцизъ върху брашното чрезъ мелницитѣ; после сме мислѣли дали не може да се възприеме да се лепятъ марки върху хлѣба, но при тия системи пѣтищата за контрабанда сѣ широки и ние смѣтахме, че ако ги въведемъ, ще направимъ по-лошо положението — контрабандата повече ще се шири — отколкото е сега, когато при определени цени отъ държавата нашиятъ производител на много мѣста е принуденъ да си продаде хранитѣ на по-низки цени. Кои сѣ причинитѣ за това? Г-да! Има много причини и отъ различно естество Ставаха много голѣми злоупотрѣбления при определянето на хектолитровото тегло. Има недобросѣстни хора, различни типове, които съ своята алчностъ намиратъ всички пѣтища, за да ошеталятъ продавачитѣ. Давали сме нареждане на административнитѣ власти, а така сжщо и на органитѣ по мѣрките и теглитѣ, да контролиратъ. Даже има случаи, когато окръжни управители, схващайки добре своята мисия, са ходили по пазаритѣ, за да контролиратъ. И затова има мѣста, където злоупотрѣбления не можахъ да станатъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): Докато сж тамъ окръжнитѣ управители.

Министъръ Н. Мушановъ: Все таки показано е усърдие отъ властитѣ да контролиратъ и да предотвратятъ злоупотрѣбленията, които могатъ да станатъ. Но когато въ България ставатъ на хиляди мѣста продажби на храни, какъвто контролъ да искате да поставите, спекулата или желанията за незаконни печалби ще съществуватъ.

Третата мѣрка, върху която мислихме и която взехме, за да можемъ да намалимъ загубитѣ, бѣше да поставимъ подъ особенъ режимъ консомацията въ Софийски окръгъ. Изучавахме дали не можемъ да поставимъ подъ сѣщия режимъ голѣмитѣ градове — Пловдивъ, Варна и Бургазъ. Този режимъ се състои въ това: купеното жито отъ дирекцията по 3.40 л. се дава на мелницитѣ по 3.90 л., като разликата отъ 50 ст. я взема държавата, за да намали загубата отъ разликата между паритетната цена и оная цена, която плаща на производителя. Но не може този режимъ да се въведе въ тия градове, защото сж близки производителнитѣ области и не ще може да се премахне по никой начинъ контрабандата. Нека си кажа откровенно, че не сме премахнали контрабандата и въ Софийския окръгъ, макаръ че може да се контролира пренасянето на хранитѣ съ вагони отъ къмъ Червентъ-брѣгъ и отъ къмъ Южна България. Може да се контролира пренасянето на хранитѣ съ вагони и камиони, но да се контролира пренасянето на хранитѣ съ коне и съ коли, това е абсолютно невъзможно. Но все таки отъ статистикитѣ, които имамъ, за месецъ и половина въ Софийския окръгъ сж консомирани 16 милиона килограма, които сж дали на държавата 8 милиона лева приходъ. Въ този окръгъ хлѣбътъ се продава 5 лева, когато на другитѣ мѣста се продава много по-евтино. Този режимъ, който е въведенъ въ Софийския окръгъ, е въ миниатюръ единъ монополенъ режимъ, защото само дирекцията продава жито на мелничаритѣ. Чувахъ другари да говорятъ предъ менъ, че сж ставали злоупотрѣбления и че имало контрабанда. Г-да, азъ не зная какъ ще упазимъ новия монополенъ режимъ отъ контрабандата. По това не се говори, но мене ми се чини, че най-съществениятъ въпросъ, следъ като се приеме този режимъ, е какви практически мѣрки да се взематъ, за да се упазятъ новиятъ режимъ отъ контрабандата, която ще се засили още повече. Много мѣжнотии се срѣщатъ, когато държавата вмѣшательствува въ стопанскитѣ отношения, за да ги регулира, и особено мѣжнотии се срѣщатъ, когато държавата сама стане търговецъ и премахне свободната търговия съ зърнени храни. Ето защо сж наредбитѣ ще трѣбва да се обърне особено внимание на практичeskитѣ мѣрки за премахване контрабандата, ако искаме да гарантираме режима, който сега искаме да въведемъ.

Та, г-да, искамъ да ви кажа, че сме обмислювали всички системи, чрезъ които можемъ да гарантираме на производителя пълната стойностъ на хранитѣ. Всевъзможни мѣрки сме обсъждали, конференции събирахме, обаче бѣше мѣчно да приемемъ онѣзи системи, за които ви говорихъ, защото при тѣхъ контрабандата, може би, още повече щѣше да се шири.

Каква е спекулата, която е станала при тази възможностъ търговцитѣ да могатъ да купуватъ на по-низки цени? Г. г. народни представители! Не съмъ въ положение да ви дамъ точна статистика за закупенитѣ отъ търговцитѣ храни. Въ дирекцията сж постѣпили до 26 септември 377 милиона килограма храни, а годишната консомация въ България не е повече отъ 600 милиона. Какво количество сж закупили търговцитѣ, срещу които викатъ постоянно, че сж понижали стойността на хранитѣ, не се знае. Освенъ това не се знае, дали това жито, което купуватъ търговцитѣ, не е отъ по-добро качество и, следователно, нѣма да получи опредѣлената отъ дирекцията цена по 3.40 л. Та, въ какъвъ размѣръ действително е оцетено населението отъ спекулитѣ, които станаха, азъ не зная, азъ не съмъ въ положение да го кажа, защото нѣмамъ статистики. Казвамъ това не за да омаловажавамъ спекулитѣ, които сж станали, а за да ви кажа най-искрено какво мислѣше правителството, върху какви мѣрки се е опирало, при невъзможността да може други да приложи. Ние сме се утешавали, че цената, която дадохме, бѣше относително по-добра спрямо по-раншната цена, при тогавашната паритетна цена. Съ мѣрката, която правителството взе, да направи боноветѣ осребряеми напълно, пакъ подобри положението на производителя, но отъ тази мѣрка се увеличи загубата, която фискалътъ търпи, като загубата става много по-голяма отъ оная, която е понесена отъ фиска при стария режимъ. Цифритѣ и статистикитѣ, които даде уважаемиятъ г. Каназирски, бившиятъ директоръ на храноизноса — нѣмахъ честта да го чуя тукъ, бѣхъ заетъ съ други неот-

ложни държавни работи, обаче прочетохъ изцѣло съ голѣмо удоволствие неговата речъ — сж почти сѣщитѣ, които и ние имаме. Той смѣта, че загубата, която сме претърпѣли, е около 370 милиона лева.

Г. Каназирски (д. сг): За досегашнитѣ покупки.

Министъръ Н. Мушановъ: Какви загуби ще имаме при количеството, което ще изнесемъ? Това количество се взема, г-да, отъ всички ни все на предположение. Въ първитѣ години следъ войната сме имали много малкъ износъ, а презъ последната година, когато реколтата бѣше относително добра, имаме по-голямъ износъ. Тазигодишната реколта е добра, но какъвъ износъ ще направимъ, е още единъ Х, защото не може да служи за мѣрило това, че миналата година сме изнесли 150—200 милиона килограма. Отъ постѣпленията на хранитѣ въ складовѣтъ на дирекцията се вижда, че производителтъ-земледѣлецъ, смѣтайки, че житото ще получи още по-низка цена, продава и онуй, което презъ други години задържаше въ хамбаритѣ си. По тази причина той ще продаде на дирекцията много повече и тя ще изнесе повече. И кой знае дали земледѣлецъ-производителъ ще запази здравата стара традиция, която имаше, да държи въ хамбаритѣ си известно количество храна до пролѣтѣта, когато ще се очертаетъ реколтата. Но, както казахъ, вследствие ненормалното положение, населението се стреми да продава сега повече, съ рискъ да не му стигнатъ даже хранитѣ, които ще остави, смѣтайки, че ще може да купи после по-евтини храни. Та никой не може да каже положително какво количество храни ще изнесемъ. Затуй, при известно предположение за количеството на износа, ще направя смѣтката, какво ще коштува на държавата режимътъ, който сега искаме да устанавимъ съ законопроекта.

Какъвъ се предполага да бѣде износътъ на пшеницата? Предполага се да бѣдатъ изнесени 300 хиляди тона пшеница, които, купени по 3.40 л. килограмътъ, правятъ 1.020.000.000 л., отъ които въ пари 714 милиона лева и въ бонове 306 милиона лева; тия 300 хиляди тона, изнесени по 1.60 л. килограмътъ, правятъ 480 милиона лева; значи, че имаме една загуба отъ 540 милиона лева. Предполага се, че ще се изнесе ечемикъ 40 хиляди тона, които, купени по 2.60 л. килограмътъ, правятъ 104 милиона лева, отъ които въ пари 72.800.000 л., а въ бонове — 31.200.000 л.; тия 40 хиляди тона, изнесени по 2 л. килограмътъ, правятъ 80.000.000 л.; значи, загуба ще имаме 24 милиона лева. Ръжъ се предполага да се изнесе 50 хиляди тона, които, купени по 2.60 л. килограмътъ, правятъ 130.000.000 л.; отъ които въ пари 93.000.000 л. и въ бонове 39.000.000 л.; тия 50 хиляди тона, изнесени по 1.60 л. килограмътъ, правятъ 80.000.000 л.; значи, че имаме загуба 50.000.000 л. Просо се предполага да се изнесе 10 хиляди тона, които, купени по 2.80 л. килограмътъ, правятъ 28.000.000 л., отъ които въ пари 23.200.000 л., а въ бонове — 4.800.000 л.; тия 10 хиляди тона, изнесени по 1.90 л. килограмътъ, правятъ 18.000.000 л.; значи, че имаме загуба 10.000.000 л. Или общата загуба ще бѣде 624 милиона лева, отъ които въ пари 246 милиона лева и въ бонове 378 милиона лева. При монополенъ режимъ само за пшеницата, ако обхващамъ отъ вътрешната консомация 300.000.000 кгр. и ако се продава на мелницитѣ житото по 4 л., значи съ 60 ст. печалба на килограмъ, ще се реализира една печалба отъ 180.000.000 л., съ която сума ще можемъ да покриемъ частъ отъ загубата, която е 624.000.000 л. Значи, загубата, която държавата ще понесе, при предположение, че можемъ да обхващамъ отъ вътрешна консомация 300.000.000 кгр., въ което много хора се съмняватъ, ще бѣде 444 милиона лева. Вземайки за мѣрило консомацията въ софийската зона, при контрабандата, която съществува, а именно, че за месецъ и половина сж консомирани 16.000.000 кгр., азъ смѣтамъ, че отъ вътрешната консомация нѣма да се обхване по-малко отъ 250.000.000 кгр. Разбира се, че зависи много отъ мѣрkitѣ, които ще се взематъ за контролъ и недопускане на контрабанда.

Мога да ви дамъ сведения и за загубата отъ царевичата, ако и тя се постави подъ сѣщия режимъ. Мене ми се вижда, че предполагаемиятъ износъ е много голѣмъ. Предполага се да се закупятъ 400.000.000 кгр. царевича, които, по 2.60 л. килограмътъ, правятъ 1.040.000.000 л., отъ които въ пари 728.000.000 л. и въ бонове 312.000.000 л. Ако изнесемъ 300.000.000 кгр. по 1.50 л. килограмътъ — нѣщо, което сжщо не е сигурно — това прави 450.000.000 л.; ако 100.000.000 кгр. отидатъ за вътрешната консомация, по 3 л. килограмътъ, това прави 300.000.000 л.

Г. Каназирски (д. сг): Царевича нѣма да купи никой, г. министре. На вътрешна консомация не се надѣвайте никакъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Това е предположение. Ако нѣма кой да купи царевича, тогава загубитѣ отъ царевича

тата ще бъдат още по-големи. Сметката се прави при предположение, че държавата ще продава царевичата за вътрешна консумация по 3 л. килограмът. Щом това не е възможно да стане, тогава загубата ще надмине 300 милиона лева. Аз ви давам тия цифри, за да може всеки да има представа, каква ще бъде загубата, ако се постави под същия режим и царевичата. Няма да излагам други съображения, защото темата ми тук не е да ви доказвам, че не трябва да се установи монополен режим и за царевичата, а да подкрепя законопроекта против гледането на ония господа, които сметат, че монополът трябва да се постави в законопроекта и за други видове зърнени храни, за които Нардното събрание реши.

Както виждате, загубата на държавата е доста голяма, много голяма. Всички оратори, които вземаха думата, чувствубаха, че въпросът не е само въ тая загуба на държавата и затова засегнаха много по-широко стопанския проблем. Тук имаше много смели оратори. Мене не ми направи впечатление, че моят уважаем другарь г. Христов излезе тук с едни много смели предположения. Според негово жито може да се купува даже 8 л. килограмът.

В. Моллов (д. ср): 6 л.

Министър Н. Мушанов: За 6 л. беше Момчо Дочев, а г. Христов отиде до 8 л. Г-да! Въпреки всичките ми уважения към г. Христов, ще кажа, че той въобще е широка и смела натура. Аз си спомням, когато той ни е говорил тук, че само с пшеница № 16 може да се платят репарациите на България. (Смехът всрещ мнозинството) Аз си спомням една негова много искрена реч — любвах се на куража му — въ която казваше, че ще може да направи р. Витя плавателна и ние ще можем да идваме от Дунава въ София с параход.

Г. Т. Данаилов (д. ср): За р. Искър беше.

Министър Н. Мушанов: Да, за р. Искър беше. И аз си спомням и сега думите, които му казах тогава: за нещастие, не знаех дали ще бъде жив да тръгва по Искра да дойде въ София, да видя автора на това велико дѣло, за да му се поклоня, но ще ми кажат, вероятно, че е хвъркнал с аероплан и ошипъл отатък Витоша. Най-после, това е въпрос на темперамент. Но у него имаше система и той се постара да докаже, че държавата при туй положение няма никакви загуби, или че е въ състояние да парира загубите на държавата и то с много смели реформи.

Г. г. народни представители! Позвовете ми да не се спирам на тия въпроси, защото мене ми се чини, че спорът ни ще се изроди въ големи шегги. Но аз, както казах въ един апостроф на г. Христова, се учудвам на неговото поведение днес, като знам, че той беше един от най-разточителните министри. Тук ред години не само спозицията, но и мнозинството, а даже и министър-председателът се кара с него и му казваха, че не е възможно това, което прави — 300 за туй, 500 милиона лева за оуй. И първото съкращение от 400 милиона лева се направи въ бюджета на Министерството на земледелието. Този уважаем бивш министър и държавник днес търси пътища за съкращение, за да покрие загубите на държавата. Аз сметам, че хората, ако мислят искрено, не могат въ един месец така да се променият.

С. Дойчинов (д. ср): Вие го поддържате.

Министър Н. Мушанов: Ние сме го поддържали? Тая глупост ние не сме вършили.

С. Дойчинов (д. ср): Той поддържаше вас, да направите съкращения.

Министър Н. Мушанов: Той поддържа да се направят сега съкращения, които навремето, като министър, не намери за нужно да ги направи; затуй не вървам, че той е искрен, когато предлага тази мѣрка. И справедливо му забелязаха от тук (Сочи мнозинството), че ние бѣхме принудени с едно постановление на Министерския съвет да решим да продадем всички земледѣлски оръдия, които седѣха непродадени навред въ дворовете на клоновѣ на Земледѣлската банка, като намалихме с 50% тѣхните цени, и пакъ нѣма кой да ги купи.

Н. Захариев (з): Защото сѣ рѣждасали.

Министър Н. Мушанов: Ето защо, г-да, тия критики и пожелания ги оставямъ настрана.

Но има сериозно повдигнати въпроси. Напр., уважаемият г. Момчо Дочев, който винаги — не само сега, а и когато Демократическият сговор управляваше — е правил впечатление с начина, по който третира въпросите и с сериозността, с която ги третира. Той поддържа една политика: „скъпо жито“. Скъпотията на житото ще регулира стопанския живот на страната.

Н. Захариев (з): Въ противовесъ на господата, които казватъ евтинъ хлѣбъ.

Министър Н. Мушанов: „Ако на селянина-консуматоръ се увеличи покупателната способност, това ще се отрази на цѣлия стопански животъ“.

Н. Захариев (з): А въ в. „Демократически сговоръ“ пишатъ „Евтинъ хлѣбъ!“

Министър Н. Мушанов: Не ме интересува, какво пишатъ вестниците. — Г. г. народни представители! Азъ сметамъ, че въпросътъ не може да се слага така частично и отъ неговото разрешение не зависи стопанското положение на страната. Неговото разрешение, взето само по себе си, е единъ палиативъ. Ние искаме с този новъ режимъ днесъ да внесемъ успокоение въ стопанските срѣди, тъй както сме се наели да помирваме и политически. Това е нашата мисия, нашата задача. Народниятъ блокъ, който дойде на власт, нѣма друга амбиция, освенъ да нареди нашата страна така, че да добрува и да живѣе въ политически, стопански и социаленъ миръ.

Н. Пждаревъ (д. ср): Това не е малка задача.

Министър Н. Мушанов: Защото е голяма, затуй се спирамъ на този въпросъ. — Ние не сметаме, че току-тъй може да стане това, защото знаемъ, че стопанство и политика, колкото и да искаме да ги раздѣлимъ, се влияятъ помежду си. Не можете с единъ замахъ да уредите всичко: на едно кѹше украсявате с палма, а на другото кѹше оставате отворенъ прозорецъ, за да измръзне палмата. Тѣй е и въ управлението на държавата, особено днесъ. Ако кажемъ 6 л. жито, то значи 8 л. хлѣба. Ако кажемъ 6 л. жито, то значи да увеличимъ с още 1.300.000.000—1.400.000.000 л. жертвите на държавата, които тя трябва да понесе за производителя. Ако речемъ да направимъ това, ще трябва да увеличимъ данѣците, за да можемъ да посрещнемъ загубите, които ще търпи държавата.

Други казватъ: „Г-да! Ами индустрията е облагодетелствувана, да вземемъ отъ нея, за да дадемъ на земледелието“. И въ това има нѣщо истина. Но, г-да, ние сме трѣнали по този пътъ, ще дойдемъ и до индустрията, но вие искате това да стане непременно сега — въ день, въ два, петъ. Това трябва да стане по единъ планъ, по една система. Ако оставимъ този въпросъ така частично, ние ще си останемъ с една временна мѣрка, която ще донесе временно облекчение, но с която голѣмитъ стопански въпроси, които сѣ положени на днешния день, нѣма да бъдатъ разрешени. Ето защо азъ казвамъ на всички господа, които тукъ много искрено говориха отъ трибуната, че тѣ трѣбваше да разгледатъ въпроса общо, за да видятъ възможно ли е тази мѣрка, която тѣ препорѣчватъ. Защото, г-да, когато г. Димитъръ Христовъ — съжалявамъ, че не се стѣргиха да спомена за него — излезе предъ другарите отъ Земледѣлския съюзъ и каза: „Елате съ менъ въ село да видимъ моята ли теза ще възтѣржествува или вашата“, азъ му казахъ: може да се намѣрятъ въртоглави, които ще кажатъ да се даде 12 л. за жито, и тогава тѣ и Васъ ще победятъ. Ако става въпросъ за наддаване предъ масите, които бедствуватъ и които лесно се замамватъ съ такива залѣгалки, въпросътъ е единъ; но когато въпросътъ се полага отъ народни представители, които днесъ представляватъ законодателната властъ и критикуватъ дейността на едно правителство, въпросътъ е другъ. Този въпросъ не е партиенъ, а е *par excellence* въпросъ държавенъ.

С. Цановъ (з): И масите иматъ чувство на реалностъ.

Министър Н. Мушанов: И за щастие, че иматъ. — Затуй, г-да, мѣрката, която се препорѣчва тукъ — да се повиши цената на жито — е едно пожелание много добро.

Нека спомена още за единъ въпросъ, който също се преплита съ въпроса за цената на жито — че производственитъ разноси днесъ на нашия селянинъ сѣ големи и

че той не печели. И това е вярно. Още въ 1882 г. покойният Петко Каравелов е казал, че нашият селянин винаги продава продуктите си със загуба, със зараръ. Но, щастие е, че имаме особена фамилна и стопанска структура. Ами, ако нашата стопанска структура беше като тази въ чужбина, където се плаща и на работници, където и трудът има цена, тогава къде ще отидем ние? Ако селянинът тури въ производственитъ разноси труда на детето си, което, 6-годишно още, съ остень кара воловете и конетъ по полето — и това е трудъ и това е стойност — ако той сметне труда въобще на дъщеритъ си отъ 10—12 до 25 годишна възраст, тогава действително производственитъ разноси на неговия продуктъ ще бъдатъ много по-голъми отколкото е цената, на която той продава този продуктъ. Азъ съмъ казвалъ единъ парадокс, който може би ще зачуди мнозина, ще го кажа и сега — че богатството на нашата страна се състои малко въ бедността, т. е. въ по-малкитъ още нужди на нашия селянинъ, който на загуба работи, но може да се препитава, да живее и напредва. Това е тежката, можемъ да кажемъ и тъжната констатация, която може да се направи. Но кой днесъ може да продава жито на костуема цена, къде се продава жито на костуема цена? Нещастие е въ това, че поради конкуренцията — да не дириимъ причинитъ — и голъмото свръхпроизводство започнаха да продаватъ подъ производственитъ разноси. Но този проблемъ е другъ.

Искамъ да кажа, въ връзка съ този много сложенъ проблемъ, който ние различаваме и разглеждаме само една отъ страничнитъ му, какво може да направи държавата при днешнитъ финансови и стопански условия, за да подпомогне на нашето население, което е 80% земеделско, при тази беда, която нападна цѣлия свѣтъ — земеделскитъ продуктъ, житото, да се продава на много ниска цена? Но, г. г. народни представители, кое е земеделски продуктъ? Само пшеницата ли, ръжътъ ли? Да виидмъ каква е стойността и на всички други земеделски продукти или на маслодайнитъ растения и въ какво положение сѣтъ. Фасулътъ, който миналата година се продаваше по 8 л. кгр., днесъ се продава по 2 л., слънчогледътъ също е 2 л. кгр., а тютюнътъ, който е главниятъ ни артикулъ за износъ, се намира въ едно плачевно положение. Положението на тютюневия производителъ днесъ, особено нашата тютюнева търговия, трѣбва да ни загрижи, защото — макаръ г. Момчо Дочевъ, когато говори, да ни утеши, че въ нашия търговски балансъ сега не понасяме загуби — ако не направимъ нѣщо тамъ, ще понесемъ може би загуби много милиарди. Ако държимъ за социалната правда, ако искате за абсолютната правда, защо не отидемъ да засегнемъ и тѣзи продукти на земеделското производство? Нимз тѣ не сѣ една голѣма частъ отъ производството на нашата страна?

С. Цановъ (з): Има малка разлика.

Министъръ Н. Мушановъ: Азъ казвамъ въ абсолютна смисълъ. — Защото невъзможно е държавата да урегулира всички тѣзи стопански отношения, въобще държавата да поеме загубата отъ разликата между ценитъ въ нормалното време и катастрофално нискитъ цени на днешния день. Да не се впускамъ много надълго. Г. професоръ Геновъ беше много убедителенъ, когато ни разправяше за взаимната стопанска зависимост на свѣта съ нашата малка България — голѣмъ въпросъ, сложенъ въпросъ, който не може да се разгледа само отъ една страна, който ни изнася, а другата да се забравя.

Г. г. народни представители! Амбицията на настоящия законопроектъ е по-скромна. Законопроектътъ има за целъ да може да спогоди различнитъ противни интереси. Той има за задача да може да спогоди интереситъ на производителя, който е въ едно бедствено положение, и интереситъ на консоматора, който също не е въ цвѣтущо състояние, и интереситъ на фиска, който е въ още по-тежко положение. Ние, народни представители и правителство, имаме длъжността да дириимъ социална справедливостъ, за да можемъ да достигнемъ една социална хармония между всички тѣзи различни и противни интереси. И въ този пѣтъ ние сме въ услуга тъкмо на онѣзи принципи, на които служимъ, бихъ казалъ, не само болшинството, титилувано „демократическо“, но и опозицията, където по тѣзи въпроси не съмъ виждалъ да има различни мнения.

С. Цановъ (з): А крайната лѣвица?

Министъръ Н. Мушановъ: Крайната лѣвица — това е диктатура и класови борби. Нея азъ оставямъ настрана.

Следователно, положението се поставя така: евтини храни — евтинъ хлѣбъ, производителътъ страда — консоматорътъ се ползува; скѣпо жито — скѣпъ хлѣбъ, производителътъ е добре, консоматорътъ е зле; държавата подпомага производителя, за да може да се достигне хармонията — положението на фиска е лошо. Ето противни интереси, които ние, държава, правителство, Парламентъ, сме длъжни да поставимъ въ хармония. Уважаемиятъ г. Елчевъ вчера, като говори, каза: „Колко би било лесно, ако можеше човѣкъ, бидейки министъръ, да говори само отъ името на една класа и да гарантира само нейнитъ интереси“. Да, това е много лесно. Но, г-да, държавата, обществата сѣ сложни. Днесъ диференциацията е признакъ на цивилизацията. Нѣма едноформеността на старото време. Днесъ имаме много противни интереси: имаме диференциация на служби и проблеми. Нѣмаме този простъ животъ, какъвто беше животътъ въ миналото. И длъжностъ на насъ, демокрацията, както се зовемъ, е да дириимъ, да установимъ хармонията, да установимъ социалната правда, да помирряваме противнитъ интереси. Изкуството на хората, които управляватъ днесъ, е да установятъ тази социална справедливостъ между класитъ въ обществото, за да може, ако не всички да добруватъ еднакво, то поне да знаятъ, че всички живѣятъ въ една страна, където интереситъ на всички се защитаватъ, а държавата, бидейки защитникъ на слабитъ, да бъде предимно въ тѣхна защита. Азъ нѣма да влизамъ въ споръ съ онѣзи, които проповѣдватъ диктатура, стопанска или политическа, защото за мене диктатурата е само робство.

Отъ работницитъ: А-а-а!

Министъръ Н. Мушановъ: Азъ съмъ го казвалъ, ще го кажа още единъ пѣтъ: азъ, напр., или демократътъ въобще, нѣма да подари свободата си като човѣкъ, за да може само да живѣе въ единъ режимъ, който го блазни, че може само да го нахрани. Но ние (къмъ работницитъ) и храната дори не му даваме, ние унищожавате единствената му ценностъ, която има въ живота — моралната му сѣщностъ да се чувствува свободенъ човѣкъ. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Нѣкой отъ работницитъ: Както вие му забранявате сега.

Министъръ Н. Мушановъ: Азъ съмъ казвалъ, че ние не обичаме свободата за луксъ, а гражданинътъ да бъде сиромахъ и гладенъ.

Отъ работницитъ: Тѣй е сега.

Министъръ Н. Мушановъ: Напротивъ, нашата длъжностъ е да работимъ за свободенъ гражданинъ въ материално благосъстояние. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството) Въ това се състои нашата задача и въ този пѣтъ трѣбва да вървимъ. Може да ни критикувате за отдѣлни мѣрки, но нѣма да ни намѣрите, че сме кривнали отъ пѣти, че сме отстъпили отъ нашата държавна политика, която е вмѣшательство въ отношенията между капитала и труда, въ социалнитъ и стопански отношения на гражданитъ. Нѣма да видите принципиално да се отклонимъ отъ този пѣтъ, защото и четиритъ партии, които управляваме, сме живѣли съ тия разбирания. Това не сѣ капризи, а сѣ наши дълбоки убеждения.

Г. г. народни представители! Ида сега на въпроса за монопола. Ние възприемаме една система на монополъ. Азъ ви казвамъ защо я възприемаме — възприемаме я, защото тя се налага. Ние сѣщо поддържаме, че частната инициатива има да играе роля въ живота, че тя е стимулъ на прогреса (Ржкоплѣскания отъ мнозинството) Но, г-да, крайността въ свободата понѣкога носи тирания.

Нѣкой отъ работницитъ: И тиранията носи свобода.

Министъръ Н. Мушановъ: Азъ ще си позволя да се отклоня и да ви разправа малко история по този въпросъ, Френската революция унищожилъ всички стопански сдружения, защото стариятъ режимъ съ еснафскитъ кооперации беше ограничилъ и погълналъ цѣлата свобода на гражданина. И френската революция, която искаше да тържествува свободата, унищожилъ по принципъ сдруженията, защото смѣташе, че всѣко сдружение ограничава свободата на отдѣлния гражданинъ. Но, г-да, животътъ беше много по-силенъ, отколкото идеологията на революционеритъ отъ тия години. Въ 1828 г. за пръвъ пѣтъ се създаде сдружението на акционернитъ дружества, призна се съ законъ сдружението на капитала. Двайсетъ години по-после

се допустна и вмѣшательството на държавата въ-подкрепа на работника. Оттогава се започна вмѣшательството на държавата за уреждане положението на работническото чрез социалното законодателство. Тогава Лакордеръ, ако се не лъжа, казва, че крайноститѣ въ свободата докарват насилие. Тогава се почватъ ограниченията на произволитѣ отъ страна на патронитѣ спрямо работническото; тогава се взеха мѣрки да се опредѣли работниятъ день и се заговори за хигиенически условия на труда; тогава е зачатieto на вмѣшательство на държавата въ уреждане отношенията между труда и капитала. Днесъ, въ свѣта, сдружението вече е белегъ на всички стопански и политически мѣроприятия. Днесъ се смѣта, че въ сдружението разцвѣт-ява свободата на човѣка, защото отдѣлната личностъ днесъ нищо не може, не е въ състояние да се бори. И затуй се създадоха кооперации и други икономически сдружения.

Нѣкой отъ работниците: И картели, и трѣстове за обира-не на бедняцитѣ.

Министъръ Н. Мушановъ: Следъ личността ние признаваме права на сдруженията на стопанска база. Казвалъ съмъ нѣколко пѣти, и сега ще кажа, че ние смѣтаме, какво кооперацията е стопанската форма на демокрацията. (Ржкопѣтскания отъ мнозинството)

Г-да! Ние днесъ сме за монопола държавенъ. Ако искаме да споримъ за монопола има много и много думи да се кажатъ. Монополътъ, самъ по себе си, билъ той въ частнитѣ предприятия или въ държавнитѣ, има недѣли. Той съдържа въ себе си не несъобразности, лоши страни. Защо се боримъ противъ монопола въ частния животъ? Защото той ограничава конкуренцията и създава изкуствени цени. Монополътъ на държавата не е нищо друго, освенъ отстранение на частната конкуренция. А въ случая монополътъ не цели друго, освенъ да вземе въ рѣцетъ си търговията съ зърненихъ храни и да не позволи търговията на зърнени храни отъ частни търговци.

Г. Т. Данаиловъ (д. сг): (Къмъ работниците) И въ онази държава, която вие имате за идеалъ, и тамъ съществува монополъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Да, и то монополъ върху всичко. (Възражения отъ работниците)

Г. Т. Данаиловъ (д. сг): Тамъ събиратъ хранитѣ на хората, но не имъ заплащатъ. (Силни възражения отъ работниците. Глъчка)

Председателътъ: (Звъни)

Министъръ Н. Мушановъ: Много обществени служби, нѣкога отъ частно притежание, въ всичкитѣ модерни държави днесъ сж минали въ рѣцетъ на държавата. Азъ нѣма да се спирамъ тукъ да ви говоря нито за желѣзницитѣ, нито за телефонитѣ и пошитѣ, изобщо за онѣзи голѣми обществени служби, които нѣкога бѣха частни предприятия и станала държавни, които държавата взе на гърба си. Нѣма да ви говоря тукъ изобщо за стопанската дейностъ на държавата. Азъ съмъ ималъ случай да ви говоря за онѣзи 22 занаята, които днесъ държавата е приела да упражнява. Та държавата какво не е станала днесъ? — И земледѣлецъ, и индустриалецъ е станала, и конезаводи и училища поддържа, и кибритъ и различни други нѣща продава.

С. Цановъ (з): Нейни сж и тютюневитѣ режии — най-голѣмитѣ предприятия.

Министъръ Н. Мушановъ: Но тя да стане търговецъ въ този размѣръ, както сега се иска, да монополизира една търговия — това е пръвъ случай у насъ.

Г. г. народни представители! Ние знаемъ несгодитѣ на монопола. Първата несгода е бюрократизмътъ, който, специално за нашата държава, тъй, както е въ този видъ, създава голѣми неудобства.

С. Цановъ (з): Рискове и загуби.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. г. народни представители! Държавата въ днешно време, както мнозина го казаха отъ трибуната, не е тая, която бѣше въ миналото. Тя днесъ нѣма за целъ само да взема полицейски мѣрки, съ които да охранява вътрешния редъ, или да се пазитъ отъ външенъ неприятель, а по силата на обстоятелствата се мѣси и въ стопанския животъ. Не само това, но тя самата е станала

стопанинъ. И когато става дума да правимъ държавата търговецъ по едно такова голѣмо предприятие, каквото е житната търговия въ страната, това е много сериозенъ въпросъ. Можемъ ли да оставимъ ние нашата държава, каквато е днесъ, да се справя сама съ този голѣмъ въпросъ? Не, г-да! Азъ сжщо съмъ ималъ случая тукъ да изнеса тезата — при въвеждане новата реформа на стопанскитѣ предприятия — че държавата, не само нашата, каквато е, но така сжщо и въ чужбина, не е нагодена съ органитѣ си спрямо нуждитѣ, които се диктуватъ отъ развитието на обществата. И ако има нѣщо, върху което трѣбва да се замислимъ, то е, че действително ние, като държава, не сме нагодени съ съответнитѣ органи за всички онѣзи длѣжности и задачи, които днешната държава е поела върху си. Не сме нагодени!

Г-да! Най-лошото качество на държавата, когато тя сама стопанисва, е, че тя е била винаги лошъ стопанинъ. Заради туй тенденцията навредъ въ чужбина е да се създаде новъ духъ въ предприятията, които държавата има — духътъ на търговията. Това значи да се измѣнятъ методитѣ на работа. Защото, какво става днесъ, когато държавата прави търговия? Най-напредъ, има бюрократизмъ въ чиновническия персоналъ, който често пѣти не отбира отъ тази търговия, която му се възлага; второ, има специализиранъ бюджетъ, опредѣленъ за една година, който трѣбва да се разходва параграфъ по параграфъ. А всичко това не подхожда на търговскитѣ и индустриалнитѣ предприятия. И стремѣжътъ навредъ днесъ, когато се организиратъ нови стопански предприятия, зависящи отъ държавата, е, като се задържи общественитѣ характеръ на предприятието, да се вмѣкнатъ новитѣ търговски методи, които естеството на предприятието изисква. И азъ засѣгамъ този въпросъ не голословно, а го засѣгамъ по поводъ на въпроса, който повдигнахъ нѣкой отъ г. г. ораторитѣ: защо дирекцията да се отдѣли, каква организация да има и каква трѣбва да бѣде връзката ѝ съ правителството?

Г. г. народни представители! Дирекцията е вече единъ отдѣленъ институтъ, макаръ държавенъ, на който се възлага тази голѣма задача — търговията съ зърнени храни. Може ли държавата, която си има специализиранъ бюджетъ за всѣка една служба, да се съобразява съ всѣкидневно измѣняващитѣ се обстоятелства на пазара? Това е една търговия, ставатъ всѣкидневни промѣни, покупки, продажби и т. н. — това е абсолютно невъзможно. И затова законодателътъ, още когато постанови принципа и създаде дирекцията, направи една хубава работа, защото иначе не бѣше възможно държавата, тъй както е организирана днесъ, да се занимава съ търговия. Не можеше.

Следователно ония, които смѣтатъ, че може безъ дирекция, каквато и да е, че може безъ едно отдѣлно учреждение, което да се занимава специално съ търговия съ зърненитѣ храни, грѣшатъ. Не може да бѣде иначе. Както днесъ е наредена държавата, съ функциитѣ, които има да изпълнява, тя не може да изпълни и тия задачи. Каква трѣбва да бѣде организацията на самата дирекция? Естеството на работата подсказва каква трѣбва да бѣде тя. Господата тукъ изказаха мнения, въ които сж убедени, а така сжщо и ние разбѣнихме мисли въ Министерския съветъ: защо въ управлението на дирекцията, вмѣсто директоръ, да нѣма дирекционенъ съветъ?

Г. г. народни представители! Този въпросъ не е въпросъ на принципъ — той е въпросъ на целесъобразностъ, на възможностъ да се управлява едно такова предприятие. Да се нареди директорътъ, колегия, която да разрешава всѣкидневнитѣ въпроси, които се повдигатъ при търговията съ житни храни — по моето разбиране, е една безсмислица. Защо? Затова, защото тая колегия ще решава съ болшинство, за да бѣде изпълнителенъ органъ; или, ако не прави туй, тогава нѣма смисълъ да бѣде колегия. Тя е колегия, доколкото въ нея има съветници, които по тия сложни проблеми, мѣняващи се всѣкидневно, могатъ да си дадатъ мнението като вещи хора, да се освѣтятъ помежду си, всѣки единъ отъ тѣхъ да си има специална служба по пълномощия, дадени отъ директора — така както бѣше уредбата на сегашната дирекция. Но вие не можете да премахнете изпълнителя — едноличната фигура на директора. Навредъ, кждето се правятъ тия работи, клоии се къмъ диктаторство, къмъ надмощие на изпълнителния органъ надъ колегията; навредъ, кждето има организация, ще дадете надмощие на изпълнителната властъ.

Ние назначихме въ дирекцията двама съветници, които си разпредѣлятъ разнитѣ служби — единиятъ взема единъ отдѣлъ, другиятъ взема другъ отдѣлъ — но тѣ работятъ подъ отговорността на директора, който представлява дирекцията и спрямо външния свѣтъ и спрямо държавата. Азъ не мога да схвана какъ може да се управлява такова едно предприятие при тия всѣкидневни трудности, при

тия измѣнчиви обстоятелства вън и вътре, като всѣки денъ се иска мнението на съвета за изпълнение на решенията! Съветътъ може да се събере да начертае директивитѣ; той е такава една колегия, където хората работятъ наедно, иматъ едни и същи цели, едни и същи методи; но тѣ могатъ по известенъ въпросъ да не бждатъ въ съгласие, и затова трѣбва да има единъ изпълнителенъ органъ — директорътъ.

С. Цановъ (з): Даже въ акционернитѣ предприятия не е така.

Министъръ Н. Мушановъ: Това е тъкмо по принципа на акционернитѣ дружества. Тамъ има общо събрание, има управителенъ съветъ, но има и единъ директоръ, който изпълнява. Управителниятъ съветъ никога не изпълнява самъ решенията си.

С. Цановъ (з): По уставъ и законъ неговитѣ права сж ограничени.

Министъръ Н. Мушановъ: Той има ограничени права.

С. Цановъ (з): А тукъ директорътъ нѣма такива.

Министъръ Н. Мушановъ: Ако вие оставите дирекционния съветъ при изпълнение на своитѣ функции всѣкидневно да взема решения съ болшинство на гласовѣтѣ, ще се компрометира работата. Азъ не казвамъ, че не трѣбва да има единство. Азъ смѣтамъ, че единство може да се постигне. Надъ тоя органъ, г-да, стои Министерскиятъ съветъ, който собствено дава директивитѣ и одобрява решенията на дирекцията.

Н. Захариевъ (з): Дирекционниятъ съветъ е тъкмо въ помощъ на Министерския съветъ.

С. Цановъ (з): Трима не сж много, особено като сж българи.

Министъръ Н. Мушановъ: Не е въпросътъ дали да бждатъ трима или петима. Мене ме интересува въпросътъ за подраздѣленията на властѣта помежду имъ и главно, какво изисква самото естество на тая дирекция, която ние предвиждаме да върши такава голѣма работа при монопола на търговията. Та, казвамъ, че Министерскиятъ съветъ ще държи връзка съ тая дирекция. Обществениятъ и политически интереси на страната се представляватъ отъ Министерския съветъ, който си дава наредбитѣ и одобрява решенията на дирекцията. Отговорноститѣ въ туй отношение ще ги носи Министерскиятъ съветъ, нѣма да ги носи другъ. Но самото изпълнение на наредбитѣ, всѣкидневнитѣ манипулации, следенето на борсата — това не може да бжде работа на Министерския съветъ, това е работа на изпълнителния органъ.

Азъ се спрѣхъ на тоя въпросъ, за да ви кажа, че уреждането на дирекцията по този начинъ е целесъобразно и е нагодено съобразно целитѣ, които има да се постигатъ съ монопола, който се въвежда сега съ законопроекта. И ако сега кажете да стане противното, азъ вѣрвамъ, че нѣма да се мине и единъ месецъ, и ще се убедите всички, че по този начинъ дирекцията не може да работи.

Сега искамъ да отговоря и на другъ единъ въпросъ, който бѣше поставенъ отъ много господа. Г. г. народни представители! Въпроситѣ сж много, но азъ ще се спра само на нѣкои, които смѣтамъ, че сж по-интересни, които се засегнаха отъ нѣкои оратори.

Повдигна се въпросъ и съ него много се експлоатира — че въ дирекцията като-че-ли имало тенденция да се покровителствуватъ търговцитѣ, а да се изоставятъ, или да се гледатъ съ лошо око кооперациитѣ. Азъ искамъ да ви прочета една статистика, безъ да правя много коментари по нея.

До 26 септември т. г. имаме закупени храни отъ Общия съюзъ на българскитѣ земеделски кооперации за 219.000.000 л., отъ „Задруга“ за 155.000.000 л., отъ централа „Напредъ“ за 25.000.000 л.; отъ Българското земеделско дружество за 16.096.000 л., и отъ търговцитѣ — за 281.896.000 л. Или общо закупени сж храни отъ четиритѣ кооперации за 417.000.000 л., а отъ търговцитѣ — за 281.896.000 л. Четиритѣ кооперации сж получили отъ дирекцията 194.000.000 л. срещу 417.000.000 л. — почти 50% — а търговцитѣ сж получили срещу 281.000.000 л. — 101.000.000 л.

Г-да! Азъ смѣтамъ, че при тия цифри не може да се обвинява дирекцията, че е фаворизирала, и то преднамѣрено, търговцитѣ предъ кооперациитѣ. Срѣщу закупенитѣ храни за около 700 милиона лева, сж получени 295.000.000 л.

Че търговцитѣ и кооперациитѣ гледатъ добре на държавата, показва тога, че тѣ сж я кредитирали съ 400.000.000 л., които още не сж получили.

С. Цановъ (з): И производителътъ сжщо не е получилъ,

Министъръ Н. Мушановъ: Искамъ да кажа, че не е платено на тѣхъ, затова и производителътъ не е получилъ. На търговцитѣ, срещу 281.000.000 л., е платено 101.000.000 л. Така че, г. г. народни представители, и кооперациитѣ сж подпомогнати, и търговцитѣ сж подпомогнати, и то по единъ доста справедливъ начинъ. Напоследъкъ решимхе да дадемъ специално на кооперациитѣ 60.000.000 л., които навѣрно сж вече внесени, кооперациитѣ ще ги получатъ.

Но искамъ да ви кажа, че тоя въпросъ тъй не се решава. Отъ една страна, днесъ въ складоветѣ има около 160.000.000 кгр. жито. Отъ друга страна, както виждате, ние не можемъ да платимъ на производителитѣ. На пѣтъ сме и може би въ много скоро време ще намѣримъ срѣства чрезъ варантенъ кредитъ, който ни даватъ много къщи съ низка лихва. Министерскиятъ съветъ е решилъ да вземе тоя кредитъ. Чрезъ тоя оборотенъ кредитъ ние ще можемъ да изплатимъ дълга ни къмъ търговцитѣ и кооперациитѣ отъ 400.000.000 л. Азъ съмъ убеденъ, че това ще стане въ много скоро време.

Азъ пакъ ви казвамъ, че много се радвамъ, какво, въпрѣки цѣлия онзи смутъ, който се внесе въ нашата страна отъ наредбитѣ, които сж вземени, всетаки търговцитѣ и кооперациитѣ още вѣрватъ на държавата, за да може, безъ да имъ дадемъ бонове — защото не можахъ да се напечататъ — да даватъ храни на държавата срещу разписки и да вѣрватъ, че държавата ще имъ плати. Покрай всички мизерии, които се правятъ — азъ подчертавамъ този отраденъ фактъ — населението има вѣра въ своята държава. И затова мене ми се чини, че ще можемъ да разрешимъ затрудненията и да облекчимъ положението на всички, които сж долу. Положението, следователно, за сега е такова.

Но повдигнаха се и други въпроси: повдигна се въпросъ за индустрията, повдигна се въпросъ за облагане на голѣмитѣ печалби, повдигна се въпросъ за намаляване чиновническитѣ заплати — какви ли не въпроси, всички въпроси се повдигнаха. Всѣки единъ ораторъ дирѣше тукъ начинъ, по който най-лесно ще можемъ да разрешимъ най-голѣмия въпросъ — въпросътъ за социалната справедливостъ за всички класи и категории въ нашата страна.

Г. г. народни представители! Ние сме на пѣтя си. Ние знаемъ какво е негодуванието въ всѣка една професионална група, въ всѣка една стопанска категория или съсловие, когато му се засегнатъ интереситѣ. Азъ бихъ се изразилъ съ една фигура. Ние сме сега въ едно таково положение: като че сме въ единъ параходъ, въ който има пасажери отъ различни категории, отъ различни съсловия, съ различни интереси; пѣтуваме по море, но море бурно, и въ мъгла; кормчията — ние, правителството, и вие — се стремимъ да минемъ полета между скалитѣ, за да не се сблъска параходътъ въ тѣхъ и да се разруши, всички ония, които иматъ другъ интересъ, бързатъ и подканватъ кормчията да кара по-скоро, за да стигнемъ на брѣга, където тѣ ще могатъ да спекулиратъ за свои интереси. Г-да! Азъ смѣтамъ, че ние, кормчинитѣ, ще направимъ по-добре, ако караме по-бавно изъ мъглата и буритѣ, за да спасимъ парахода, който е държавата, безъ огледъ на интереситѣ на всички ония, които се бунтуватъ и искатъ да караме бързо, защото ако ударимъ парахода въ нѣкоя скала, ще заагине и параходътъ и пасажеритѣ му. Пъкъ и тѣхнитѣ интереси ще могатъ да се запазятъ по-добре, ако тѣ малко почакаатъ. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Но ние сме още въ началото на пѣтя, въ който сме трѣгнали. Онзи денъ разглеждахме законопроекта за контролъ върху картелитѣ, днесъ разглеждаме законопроекта за закупуване на храни, утре ще дойдатъ други важни законопроекта, като напр. законътъ за нормиране ценитѣ на нѣкои стоки отъ първа необходимостъ. Вие виждате какъвъ смутъ внася законопроекта за нормиране ценитѣ на предмети отъ първа необходимостъ. Може би мѣлвата отъ вънъ се подиграва съ насъ: какво направихте като намалихте цената на нѣкои стоки съ единъ-два лева? Азъ мога да ви кажа, че отъ намаление цената на килограмъ захаръ съ два лева се икономисватъ годишно 60 милиона лева на българския консоматоръ, а съ намаление цената на тонъ циментъ съ 150 л. се икономисватъ за консоматора 24 милиона лева годишно. Не искамъ да ви давамъ други цифри, отъ които ще видите, че стотици милиони левове се икономисватъ на консоматора.

В. Молловъ (д. ср): Този пѣтъ е правилень.

Министър Н. Мушанов: От друга страна, виждате, г-да, какъ никой не иска да отстъпи доброволно. Нѣма потѣжка задача отъ тая да нормираш ценитѣ. Въ чужбина навредѣ, кждето опитаха тая мѣрка, срещнаха съпротивление. Това е една изключителна мѣрка. Не е достатъчно да намалите печалбата на ангросиста. Стоката, докато отиде до консоматора, минава презъ много посреднически рѣже, минава презъ детайлиста. А целта, която се гони съ нормирането на ценитѣ, е консоматорътъ да почувствува облекчение. Съ тая нормировка ние не правимъ чудеса. Първата мѣрка бѣше да повишимъ цената на нѣкои земеделски продукти. Втората мѣрка бѣше да намалимъ ценитѣ на нѣкои предмети, отъ които консоматорътъ чувствува най-голяма нужда, да поевтинимъ живота. На пѣтъ сме да вземемъ и третата мѣрка — да намалимъ коефициента на митата за нѣкои продукти.

Но, г-да, знаете ли мѣлата какви смущения внася въ живота на страната? Когато се научатъ, че ще намаляваме цената на нѣкои продукти, консоматоритѣ спиратъ да купуватъ тия продукти, като смѣтатъ, че утре ще ги купуватъ на още по-евтина цена. И въ моята къща чакаха два дни да не купятъ 5 килограма захаръ, защото смѣтаха, че наскоро ще я купуватъ по-евтина. А винаги, когато стане въпросъ за намаляване митата на нѣкои стоки, търговцитѣ се въздържатъ да купуватъ тия стоки, чакатъ новото намалено мито. Всички тия въпроси внасятъ смутъ. Това сѣ тежки въпроси. Въпрѣки това, съ огледъ на една цѣла система, ние искаме да докажемъ на българското общество, че сме тръгнали въ пѣтъ, по който ще можемъ да постигнемъ една социална справедливостъ въ страната. Нека всички съсловия знаятъ, че днесъ тежеститѣ трѣбва да се понасятъ общо, че и земеделецътъ понася, консоматорътъ ще понесе — ще ви кажа защо — индустриалецътъ ще понесе, чиновникътъ ще понесе, всички ще понесемъ. И когато, за да наваксаме отъ загубата на държавата, ние съ монополната система казваме: консоматоре, ти ще ядешъ по-скѣпъ хлѣбъ — азъ знаямъ, че се засѣгатъ интереситѣ на бедното население и тогава ще викатъ най-много противъ туй отъ крайната лѣвица. Не трѣбва да забравяме, че при това се засѣгатъ и други интереси. Но, г-да, ние смѣтаме, че зомъ житото се продава на мелничаритѣ по 3.90 — 4 л., то хлѣбътъ въ София не ще бѣде по-скѣпъ отъ 5 — 5.10 л., а въ провинцията никжде нѣма да бѣде по-скѣпъ отъ 4.30 л.

Х. С. Тошевъ (раб): Въ Севлиево хлѣбътъ се продава по 4.50 л. 800 грама.

Министър Н. Мушановъ: Нѣма такова нѣщо. Тогазъ вашитѣ общински власти трѣбва да сѣ престѣпници, ако не мѣрятъ всѣки день хлѣба. Уважаемиятъ г. Домузичевъ ме изплаши, като каза, че въ София сме ядѣли хлѣба 12 л. кгр. Просто се учудихъ.

Нѣкой отъ работницитѣ: Въ гостилницитѣ.

В. Молловъ (д. сг): Да.

Министър Н. Мушановъ: Тогава азъ трѣбва да отида да видя какъ продаватъ леблебии на момчетата по за 5 пари! (Смѣхъ) — Но, г-да, има оратори, които се забравятъ. Каква е цената на хлѣба въ България? Въ Видинъ хлѣбътъ се яде 4 л. кгр., въ Враца, Плевенъ, Търново — също 4 л., Русе — 3.40 л., Шуменъ — 3.30 л., Варна — 4 л., Бургасъ — 4.10 л., Пловдивъ — 4.50 л., Кюстендилъ, София, Дупница, Самоковъ, Петричъ, въобще въ Софийската зона — 5 л.

Нѣкой отъ демократитѣ: Въ Разградъ — 3.10 л.

Министър Н. Мушановъ: Това се обяснява съ факта, че при свободния режимъ на търговията съ храни и при възможнитѣ злоупотреби, които се правятъ, търговцитѣ нѣкжде иматъ възможностъ да купятъ житото на цена такава, че хлѣбътъ да се продава по 3.40 л. кгр. — чрезъ спекула. Та, при цената на житото, която ние можемъ да нормираме на 4 л., никжде въ провинцията нѣма да има по-скѣпъ хлѣбъ отъ 4.30 л. кгр. Въ София, може би, ще имаме по-скѣпъ хлѣбъ. Ще ви кажа защо. Презъ изтеклия месецъ имаше тая несгода, че трѣбваше да викамъ хлѣбаритѣ и мелничаритѣ въ София, за да ги заставамъ при цена на житото 3.90 л., което имъ даваме, тѣ да продаватъ хлѣба 5 л. Но въ София има една специална болестъ. Това сѣ малкитѣ фурни, които приготвяватъ по нѣколко стотинъ хлѣба дневно. Вследствие на това малко производство хлѣбътъ на дребнитѣ хлѣбари струва съ 34 ст. на килограмъ повече, отколкото на голѣмитѣ хлѣбари. Има единъ въпросъ, който трѣбва радикално да се

разреша — да унищожимъ тия малки фурни или не. Ако унищожимъ тия 150—200 малки фурни, хлѣбътъ ще поевтинѣе, защото сега по цената на тѣхния хлѣбъ се нормира хлѣбътъ за цѣла София. Но да се говори тукъ, че хлѣбътъ въ София се ядѣтъ 12 л. кгр., това е грѣхота, ако не престѣпление. Не трѣбва, г-да, съ такива заблуди да подхранваме и тѣй болната душа на българския гражданинъ.

Г. Т. Данаиловъ (д. сг): И вие казахте, че хлѣбътъ въ гостилницитѣ се продавалъ по 16 л. Вестницитѣ съобщиха това.

Министър Н. Мушановъ: Не съмъ казалъ това.

Г. Т. Данаиловъ (д. сг): Четохме го въ сериозни вестници.

Министър Н. Мушановъ: Тогава тѣ трѣбва да сѣ най-глупавитѣ. — Та, г. г. народни представители, да заключа. На производителъ даваме цената, съ която той да покрие производственитѣ си разходи. На консоматора ще дадемъ по-скѣпъ хлѣбъ, отколкото струва житото, за да можемъ по тоя начинъ да ги погодимъ: ако ще има загуба отъ страна на производителя, да има и по-голяма тежестъ върху консоматора, за да може оная тежестъ, която е паднала на грѣба на българската държава, да се намали. Това е целта на законопроекта. Той не разрешава всички проблеми, а разрешава само една частична проблема, която е най-важната за сегашния моментъ. И сме убедени, че полѣка-лека съ редица нови законоположения ще искаме да вървимъ все въ тоя пѣтъ. Но, г. г. народни представители, положението ни е много тежко. Недейте си прави иллюзии въ туй отношение. Може би ще се представи случай на г. министра на финанситѣ дави изложи финансовото положение на страната. Азъ мога отсега дави кажа, защото имамъ възможностъ да управлявамъ единъ месецъ Министерството на финанситѣ, че отъ миналата година приходитѣ отъ прѣжитѣ данѣци иматъ спадане съ около 140—150 милиона лева по причина, че сѣ платени данѣци съ бонове. Това е вече парично намаление въ бюджета. Че тежести ще понасяме — ще ги понесаме. Колкото повече паричнитѣ постѣпления въ държавата намаляватъ, толкова затрудненото положение на държавата става по-тежко. За да платимъ заплатитѣ на държавнитѣ чиновници — нека си го кажемъ откровенно — ние чакаме да ни дойде разрешение отъ Швейцария да вземемъ сумитѣ, които ще получимъ отъ съченето на монетитѣ, и за щастие ни отпустаха два пѣти по 49.000.000 л., за да можемъ да изплатимъ заплатитѣ на държавнитѣ чиновници. Положението, казвамъ, е много тежко.

Д. Икономовъ (раб): Значи, и вие сте агенти нѣкому.

Министър Н. Мушановъ: Агенти ли? Вие сте научени да бѣдете агенти. Не е въпросътъ тука за агенти. Не искамъ сега да се разпростирамъ върху това. Защо вашитѣ въ Русия отидоха да взематъ капиталитѣ на Америка и на Германия, за да си създаватъ индустрия?

Д. Икономовъ (раб): Фактъ е, че правите това, което ви диктуватъ отъ Женева — следователно, и вие сте агенти.

Д-ръ Г. Димитровъ (з): Да бѣдешъ несамостоятеленъ, не значи да бѣдешъ агентъ.

Министър Н. Мушановъ: Г. г. народни представители! Днесъ ние сме поставени въ наложителната необходимостъ да употребимъ всички усилия, за да можемъ да гарантираме уравновесяването на бюджета си. Трѣбва да се разберемъ! Мимо нашата воля, ние сме принудени да правимъ съкращения; не че туй е по нашето желание, а защото една наложителна необходимостъ ни диктува това. Свързането двата края на бюджета е едно необходимо условие за бѣдещия финансовъ животъ на държавата ни. Нѣма защо за си правимъ иллюзии. Ние сме единъ малкъ народъ, който дойде до туй положение. Особено сѣдбата на нашето управление отъ три месеца е такава, че сѣ сложиха всички въпроси наедно за разрешение: и политическа криза въ страната, и стопанска разруха, и финансова разруха на държавата. Колкото и да сѣ герои, г-да, ония, които управляватъ, управницитѣ иматъ често пѣти своята сѣдба. Ние идемъ въ едно време, когато всички въпроси се събраха наедно и трѣбва да ги разрешимъ. Нѣма да се откажемъ да ги разрешимъ, но нѣма защо, г-да, да не си даваме отчетъ за положението — не вече като партизани, че ние сме се случили като болшинство, а други като меншинство — за тежкитѣ задачи, които има да разрешаваме. Това не е, г-да, само за насъ. Една злощастна сѣдба ни поставя да живѣемъ при едно поло-

жение, когато цѣль свѣтъ е въ разруха; когато една мощна Англия е раздрусана, както никой не мислѣше, когато английската лира, най-стабилната монета, както виждате, се люшка — да не говоря за марката, за холандския гулденъ, за италианската лирета. Въобще, всичко въ свѣта е раздрусано. Всички тѣзи сътресения въ свѣта и около насъ не могат да нѣматъ отгласъ и върху нашия стопански и финансовъ животъ. Е, г. г. народни представители, ние приказваме за други съсловия. Азъ не зная, дали вие можете да вѣзмете въ положението на ония български експортъори, които иматъ да получаватъ сега суми, било въ английски лири, било въ холандски гулдени. Тѣ треперятъ всѣки день, че съ 20-тѣ процента, съ които сѣ спаднали тѣзи валути, тѣ загубватъ всичко, което сѣ спечелили. Днесъ, напр., не зная какъ българскитѣ експортъори на различни земеделѣски артикули въ Германия, могатъ да продаватъ при тая нестабилностъ на марката. Всички тѣзи въпроси, г-да, сѣ свързани. Пакъ нещастieto бѣ сѣдило въ туй време да дойдатъ всички тия все неблагоприятни свѣтовни условия, които забъркватъ и живота на собствената ни държава. Затуй недейте смѣта, че всички въпроси, които сѣ поставени за разрешение, не сѣ въ връзка, и недейте мисли, че сега, съ гласуването на тоя законопроектъ, ние ще можемъ да разрешимъ всички въпроси.

Г-да! У насъ трѣбва да има една готовностъ да разберемъ времето, въ което живѣемъ. Старииятъ пѣтъ съ старитѣ релси на стария стопански животъ е вече тѣсенъ за новия локомотивъ на новия животъ. Той не се побира. Нѣкъде дерайлира, изкача и отива въ пропастьта, а нѣкъде стои близо до нея. Но свѣтътъ, и особено ние малкиятъ ще трѣбва да редимъ по-широкъ пѣтъ съ по-здрави релси. Нещастieto е въ туй, че сме малко по-слаби, та нѣмаме срѣдства нито пѣтъ да наредимъ, нито тежкия локомотивъ да издигнемъ и да го поставимъ на нови релси. Но, г-да, съ взаимни усилия, съ добра воля и съ вѣрота, че можемъ да достигнемъ цѣльта ще вървимъ напредъ. Мене не ме интересува мълвата отъвнъ, мене ме интересува здравиятъ смисълъ на българския народъ, особено здравиятъ смисълъ на Парламента, който трѣбва да разбере условията, при които живѣемъ. Ние сме си избрали пѣтъ, ние ще си вървимъ съобразно съ новото време, да можемъ да разрешаваме постепенно всички въпроси, безъ огледъ на това, кой стопански, или съсловенъ интересъ реформитѣ могатъ да засенатъ, а съ огледъ само на възможното, което можемъ да направимъ за стопанското подобрене на страната, за финансовото заздравяване на държавата и за политическия редъ въ страната. Въ тия три посоки ще вървимъ, защото ние ги смѣтаме нераздѣлни една отъ друга. И въ тоя пѣтъ като тръгнемъ, азъ ви увѣрявамъ, г. г. народни представители, че ние ще изпълнимъ своя дългъ. Управлението се цени по туй, което то е трѣбвало да направи, за да запази държавата, защото ако тя рухне, съ нея рухва всичко. Азъ смѣтамъ, че здравиятъ смисълъ на българина ще разбере, че моментитѣ сѣ тежки и че едно правителство, което работи неуморно три месеца, за да се справи съ всичкитѣ стопански и финансови тежести на нашия животъ, заслужава почитъ, или най-малко заслужава поне да му се довърятъ и да чакатъ още малко, за да видятъ края на неговата дейностъ. (Ръжкоплѣскания отъ мнозинството)

Г-да! Предъ насъ иде бюджетътъ. Бюджетътъ е огледалото на държавната и стопанска политика на едно правителство. Съ бюджета ние ще искаме да покажемъ всичко, каквото можемъ да направимъ. Ние ще искаме да направимъ всичко, но недейте смѣта всичко, което интересътъ на всѣки отдѣлно изисква, а всичко, което иска обществената правда и интереситѣ на държавата. (Ръжкоплѣскания отъ мнозинството) Ако ние отдѣлимъ тия интереси, бждете увѣрени, че може-би днесъ ще спечелимъ временно малко, но ще загубимъ много. Пѣтътъ на правителството, на партиятъ отъ които то изхожда, е постепенно, но сериозно загрижени за бедственото стопанско положение на нашата страна, за положението на всички, които я обитаватъ, да дириимъ относително за всѣкиго правдата и да направимъ сигурна и здрава държавата, бедна, но силна да може да преживѣе буритѣ и да доживѣе да се види тя малко по-спокойна; да се върнемъ къмъ миналото по-щастливо време, защото бждещето предъ насъ, г-да, е въ мракъ, въ страсти и въ разруха. Малкиятъ като насъ трѣбва да върватъ само на своитѣ собствени сили и на своя здравъ разумъ.

Съ тия думи азъ ви моля да гласувате законопроекта по принципъ, като смѣтате, че съ това ще направимъ второто добро дѣло, за да тръгнемъ по-нататкъ къмъ всички юния дѣла, които българскиятъ народъ чаква отъ насъ. (Продължителни бурни ръжкоплѣскания отъ мнозинството)

(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя Н. Захариевъ).

Председателстващъ Н. Захариевъ: Ще пристѣпимъ къмъ гласуване. Които г. г. народни представители приематъ на първо четене законопроекта за измѣнение и допълнение на закона за закупуване и износъ на зърнени храни, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Пристѣпваме къмъ точка втора отъ дневния редъ.

Т. Бончевъ (д. ср): Ако може, моля да се пререде дневниятъ редъ и на първо мѣсто да разасикваме точка трета отъ дневния редъ, понеже се касае за единъ много спешенъ въпросъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. г. народни представители! Има единъ формаленъ въпросъ. Ако желаете да се разбира, че заедно съ гласуването на законопроекта по принципъ, сѣ гласувани и тѣзи наредби, които сѣ взети съ постановление на Министерския съветъ — тѣ сѣ ви раздадени — и да отидатъ и тѣ въ съответната комисия.

С. Омарчевски (з): Нека се разбира.

Министъръ Н. Мушановъ: Да се смѣтне, че и тѣ сѣ гласувани на първо четене.

В. Молловъ (д. ср): Раздадени ни сѣ, но не сѣ турени на дневенъ редъ.

Председателстващъ Н. Захариевъ: Давамъ 5 м. отиди.

(Следъ отиди)

Председателстващъ Н. Захариевъ: (Звъни) Заседанието продължава.

Пристѣпваме къмъ точка втора отъ дневния редъ — одобряване предложението за даване мандатъ на министъра на земледѣлието и държавнитѣ имоти да уволни администраторитѣ на Българската земеделѣска банка.

Моля г. секретаря да прочете предложението.

Секретаръ Ж. Желябовъ: (Прочита предложението изцѣло, заедно съ доклада къмъ него — вж. прил. Т. I, № 3)

Председателстващъ Н. Захариевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Григоръ Василевъ.

Г. Василевъ (д. ср): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Предложението, съ което г. министърътъ на земледѣлието иска мандатъ да направи промѣна въ управителния съветъ на Земледѣлската банка, има извънредно голѣма важностъ. Това предложение има по-голѣма важностъ, по своитѣ послѣдствия за българското народно стопанство, както отъ гласувания на първо четене законопроектъ за контрола върху картелитѣ и монополнитѣ цени, така сѣщо и отъ законопроекта за измѣнение и допълнение на закона за закупуване и износъ на зърнени храни, който преди малко се гласува на първо четене. По законопроекта върху картелитѣ ние собствено съ какво се занимавахме? Съ една контрола, която ще бжде упражнявана отъ една картелна комисия, отъ известно качество. Този въпросъ е дребенъ въ сравнение съ голѣмия въпросъ: индустрията въ България трѣбва ли да се категоризира, трѣбва ли да получава еднакви насърдения или не? По моето дълбоко убеждение — както съмъ излагалъ това въ миналото тукъ отъ тая трибуна — индустрията въ България трѣбва да бжде раздѣлена на три категории: първата, земеделѣската индустрия, свързана съ българската земя, трѣбва да получи максимални насърдения; втората категория индустрия, необходима, крайно полезна, макаръ, може би, не много свързана съ земята, трѣбва да получи едно умѣрено насърчение. Всѣка друга индустрия въ България трѣбва да бжде свободна, безъ насърчение. Тя е така наречената паразитна индустрия. По тоя въпросъ ние още не сме говорили. Чувамъ, че новото правителство има сѣщитѣ разбирания, и ние бихме подкрепили въ тази насока всѣко добро стремление. Вториятъ законопроектъ, за закупуване и износъ на зърнени храни, е важенъ, насърчителенъ, актоеленъ, но е съ преходно значение. Той ще има значение за една, две, петъ години, турете го за десетъ години. Предложението, обаче, на г. министра на земледѣлието за смѣната на управата на Земледѣлската банка е по-важно, защото банката е основата на земеделѣския кредитъ и има трайно и постоянно значение за България. Споредъ менъ, този въпросъ е основниятъ въпросъ на българската стопанска политика. Поради факта, че народното стопанство въ България, като производство, минимумъ

80% е земеделско и поради факта, че минимумъ 90% отъ българския износъ . . .

Министъръ Д. Гичевъ: 94%.

Г. Василевъ (д. сг): . . . 94%, понѣкога и 98%, е износъ на земеделски произведения, очевидно е, че цѣлото народно стопанство почива върху земеделското производство и че цѣлото земеделско производство въ всичкитъ му разклонения — зърнени храни, тютюни, рози и пр. — почива на земеделския кредитъ. Имате ли земеделски кредитъ евтинъ, достъпенъ, добре организиранъ — имате предпоставката за правилно производство. Нѣмате ли добъръ земеделски кредитъ — не можете да направите успѣхъ въ никакво отношение — нито съ пашкули, нито съ рози, нито съ тютюни, нито съ различнитъ зърнени или други култури, каквито вирѣятъ на нашата земя.

Нѣкой отъ земеделцитѣ: Както бѣше досега.

Г. Василевъ (д. сг): Ще се повърна отново на въпроса.

Сжщиятъ отъ земеделцитѣ: По-добре е да се не връщате.

Г. Василевъ (д. сг): Но ще ви моля васъ, отъ болшинството, и специално г. министра, да имате довѣрие на официалнитъ цифри. Азъ се надѣвамъ, че цифритъ, които ще посоча, никой не ще може да ги оспори. Ако оспорите единъ само фактъ, азъ ще тегля всичкитъ послѣдствия отъ това.

Отъ земеделцитѣ: Ей-й-й!

Г. Василевъ (д. сг): Нѣмамъ никакво намѣрение . . . (Възражения отъ земеделцитѣ) Недейте бърза много. Ако азъ говоря, говоря повече за министра на земеделието, отколкото за народното представителство, което може би не е въ течение на работата.

Отъ земеделцитѣ: А-а-а! (Възражения)

С. Омарчевски (з) и **С. Цановъ** (з): Това е обида за насъ.

Г. Василевъ (д. сг): Не искамъ да ви обиждамъ.

Х. Чолаковъ (з): Поискайте тогава ауденция отъ г. министра и си говорете два сахата.

Г. Василевъ (д. сг): Много се радвамъ, че се интересувате. (Възражения отъ земеделцитѣ) Дайте ми свобода да говоря. Азъ се радвамъ на вашия интересъ, който тукъ проявявате. Ще слушамъ съ най-голѣмо внимание всичко, което вие ще кажете. Ако казвамъ, че особено държа г. министрътъ на земеделието да ме слуша и да обърне внимание на това, което ще кажа, то е, защото въ закона за Земеделската банка има едно положение — министрътъ на земеделието упражнява върховенъ контролъ въ Земеделската банка. Когато поехъ Министерството на земеделието, азъ се срещнахъ съ г. Танчевъ и поговорихме съ него по този членъ отъ закона. — „Какъ разбирате това постановление, този членъ отъ закона?“ — Казахъ му разбирамъ го така: докато банката върши своята обикновена кредитна политика, която не ме засѣга, вие сте напълно свободни, автономни; но когато се яви разногласие между банката и министра на земеделието, вие ще трѣбва да се подчините, а не Министерството на земеделието, защото иначе вие ще имате върховния надзоръ надъ Министерството на земеделието. Следователно, общата морална отговорностъ за земеделския кредитъ я носи министрътъ на земеделието. Колкото банката и да е свободна, какъвто и управителенъ съветъ тя да има, все пакъ министрътъ на земеделието, който има другитъ грижи за земята и при това въ известно подчинение, макаръ относително, макаръ не абсолютно, самата Земеделска банка, носи голѣмата отговорностъ. Следователно, вие можете да ми вървате, че съ това, което ще ви изложя, азъ желая само едно — да улесня Министерството на земеделието въ изпълнението на неговитъ грижи и въ понасянето на неговитъ отговорности. Азъ съмъ заявявалъ тукъ по-рано, и сега за втори пѣтъ ви го заявявамъ: по въпроси на външната политика и по всички въпроси на българската земя азъ не желая да бѣда партизанинъ, отказвамъ се да бѣда партизанинъ. Ако щете вървайте, ако щете недейте върва. Правя ви една откровенa декларация. (Оживление върѣдъ земеделцитѣ) Може по дадени въпроси да не сте съгласни — ще си кажете мнението. Кажете го. Азъ моля за критика. Обаче по въпроситъ, които засѣгатъ българската земя, българското земеделско производство, българскитъ земеделски произведения, по тѣхния пласментъ, както по общата външна, национална политика, азъ съмъ тамъ, че сме длъжни да престанемъ да бѣдемъ партизани, че трѣбва да бѣдемъ преди всичко и само българи. Това не значи да не споримъ, това не значи да нѣма отѣждни групи, но това значи да проявимъ по-голѣма толерантностъ едни къмъ други, отколкото по други въпроси, това значи да се чувствуваме по тѣзи въпроси по-близки, по-свързани, отколкото по другитъ. Друга е важноста на въпроса, дали да има въ България жената изборно право или да нѣма.

Х. Чолаковъ (з): Той не е дошелъ още.

Г. Василевъ (д. сг): И като министръ съмъ казвалъ сжщото нѣщо. Вие може би не сте го чели. Ето ви го тукъ. (Посочва една книга) По въпроса за земята не съмъ партизанинъ.

Х. Чолаковъ (з): За Празника на земята писано ли е въ тая книга?

Г. Василевъ (д. сг): Писано е. Вие сте противъ него, но азъ получихъ много поздравии отъ земеделци, включително отъ кюстендилци.

Х. Чолаковъ (з): Това сж поздравии по заповѣди.

Обаждатъ се отъ работницитѣ: А доматаджийството?

Г. Василевъ (д. сг): Вие сте по-глупави отъ доматитѣ. Тази година се изнесоха 100 вагона домати, а идущата година, вървамъ, Министерството на земеделието и неговитъ ръководители ще ги направятъ 500 вагона. (Възражения отъ работницитѣ)

Х. Трайковъ (раб): Ако не съ брашното, съ трицитъ ще оправите България. Това е то доматаджийството!

Председателствуващъ Н. Захариевъ: (Звъни) Моля, г-да.

Г. Василевъ (д. сг): Г. г. народни представители! Следъ като ви посочихъ голѣмата важностъ на въпроса, за да не мислите, че искамъ да се отвлечамъ въ общи размисления, ще мина направо къмъ доклада. Ще ви чета цифри. Ако кажа какъвто и да е неточностъ или неистинностъ, уважаемиятъ г. министръ на земеделието, който е тукъ, сжщо и г. Сакаровъ, мой дългогодишенъ приятель, управител на Земеделската банка, ще ме опровергаятъ. Нѣмамъ намѣрение да ви подвеждамъ, нѣмамъ намѣрение да ви заблуждавамъ; имамъ намѣрение да ви изложя туй, което съмъ събралъ, най-добросъвестно. Оставямъ го на преценката на Народното събрание, оставямъ го на преценката на всички слушатели и читатели въ България.

Какво се казва въ първия пунктъ отъ мотивитъ, по които Министерството на земеделието не е доволно отъ Земеделската банка? (Чете) „Кредитната политика, по видъ, форма, срокове и целесобразностъ се характеризира като противна на банковитъ цели и задачи, както и неотговаряща на времето и структурата на нашето дребно трудово земеделско стопанство, затова въ много случаи кредитътъ, вмѣсто полза, е принасялъ вреда на земеделското население. А вънъ отъ това въ кредитната ѝ политика е много ясно очертана тенденцията все повече и повече да бѣдатъ подкрепяни кредитно предимно едритъ стопанства, както и тая да се ангажирватъ голѣми банкови суми отъ стотици милиони за кредитиране учреждения, дружества и лица, чеимеючи нищо общо съ земеделското стопанство, както е случаятъ съ Ипотечната банка . . .“ Да се спремъ на този пунктъ и да видимъ, каква е кредитната политика на Земеделската банка. Промѣна въ управлението на Земеделската банка стана, ако се не лъжа, презъ 1924 г., преди 5-6 години, като г. Танчевъ смѣни г. Гичевъ. Този управителенъ съветъ, смѣната на когото се иска, въ какво положение завари банката следъ управлението на стария управителенъ съветъ отъ преди 9 юний?

Банката е имала капиталъ и фондове 394.000.000 л.; влогове срочни: 128 милиона лева, сиротски 127 милиона лева, лихвени текущи смѣтки 1.145.000.000 л., безлихвени текущи смѣтки 101 милиона лева; всичко влогове 1.660.000.000 л.; общо капитали, фондове и влогове 2.054.000.000 л. — стотицитъ хиляди лева не чета.

Пласментътъ на тия суми е следующиятъ: заеми срещу записи 440 милиона лева; заеми срещу залози 482 милиона

лева; ипотечни заеми 148 милиона лева; текущи сѐмѣтки на кооперативни дружества 598 милиона лева; заеми на държавна, окръжна и общини — 9 милиона лева; заеми на бѣжанци 149 милиона лева; заеми на инвалиди, вдовици и други 52 милиона лева; участие въ Интернационалната банка 5 милиона лева; всичко пласментъ — 1.886.000.000 л.

При бившия управителенъ съветъ: било е преустановено отпускането на ипотечни заеми, компетенцията на съветитѣ при клоноветѣ е била ограничена, отпускането на заеми срещу записи и договори е било ограничено и сведено до минимумъ, имало е безразборно кредитиране на известни кооперации, безъ да е държано сѐмѣтка за точното количество и качество на тютюна, за неговия рандеманъ и обективнитѣ условия, при които сѣ работили кооперациитѣ. Каситѣ сѣ били почти праздни. Имало е грамадни нужди отъ кредитъ за кредитнитѣ кооперации и за частни стопани, сѣщо голѣми стокове непродадени тютюни въ складоветѣ на кооперациитѣ отъ 1922, 1923 и 1924 г. Заваренитѣ количества тютюнъ въ края на 1924 г. възлизаха на около 14.730.000 кг., върху които тежатъ използвани кредити отъ 500.000.000 л.

Да видимъ сега какво е положението къмъ края на 1930 г. Капиталъ и фондове: отъ 394 милиона лева въ 1924 г. ставатъ 703 милиона лева; срочни влогове — най-важнитѣ влогове, сигурнитѣ влогове, които показватъ особено довѣрието къмъ института — отъ 282 милиона лева въ 1924 г. ставатъ 1 милиардъ 705 милиона лева; сиротски влогове: отъ 128 милиона лева въ 1924 г. ставатъ 294 милиона лева; спестовни влогове: въ 1924 г. нула, понеже не сѣ сѣществувавали такива, а въ 1930 г. нововъведени отъ тая управа, сѣ 643 милиона лева; лихвени текущи сѐмѣтки: имало е милиардъ и 150 милиона лева, въ 1930 г. има милиардъ и 365 милиона лева; безлихвени текущи сѐмѣтки: имало е въ 1924 г. 101 милиона лева, сега — 293 милиона лева. Или всичко сега банката разполага съ капиталъ, фондове и влогове 5 милиарда и 3 милиона лева.

Въ туй отношение, значи, банката не само не е отишла назадъ, не само не е разстроила своето стопанство, не само не е разпиляла своя капиталъ, но е създала две важни нѣща: първото, и което е най-ценното, тя е създала и закрепила срочнитѣ влогове, съ което е доказала очевидно, ноторно, грамадното довѣрие на цѣлото общество къмъ нея; и второто е, че е създала така нареченитѣ спестовни влогове отъ 643 милиона лева за използване отъ земеделѣското население. Увеличила е съществения си капиталъ кръгло съ 300 милиона лева отъ капитализирани печалби.

Ц. Стоянчевъ (з): Отъ които 200 милиона лева се взеха отъ фонда за „Постройка на силози и елеватори“.

Министъръ Д. Гичевъ: Влоговетѣ сѣ, благодарение измѣнението на закона за Народната банка.

Ц. Стоянчевъ (з): Именно, благодарение на новия законъ за Народната банка, всички влогове отидоха отъ Народната банка въ Земеделѣската банка.

В. Молловъ (д. сг): Но и преди това ще видите, че тѣ сѣ увеличили. Трѣбва да се вземе срѣдната цифра.

Г. Василевъ (д. сг): Да видимъ сега пласмента на тѣзи срѣдства. Въ доклада се казва, че банката е правила нѣкаква политика на фаворизация по-специално къмъ едритѣ стопанства. Тия едри стопанства за този, който познава стопанската структура на България, почти не сѣществуватъ; тѣ не представляватъ нито 1‰ въ България и е сѣмѣшно да говоримъ за тѣхъ. Но, въ всѣки случай, има известни стопанства, които надминаватъ 100 и 300 декара; тѣ сѣ, разбира се, по-голѣми отъ тия, които сѣ съ 20-30 декара.

Ето пласментътъ на банката. Презъ 1924 г. сѣ били кредитирани 200.000 земеделѣски стопанства; презъ 1930 г. сѣ били кредитирани 400.000 земеделѣски стопанства. И въ двата случая не влизатъ тия, кредитирани чрезъ земеделѣскитѣ кооперации; тѣ сѣ отдѣлно.

Нѣкой отъ земеделѣцитѣ: Кредитирате ги съ продадено жито по 9 л. килограмтъ.

Г. Василевъ (д. сг): Тия 400.000 стопанства, кредитирани отъ банката, се разпредѣлятъ по следния начинъ: 320.000 дребни стопанства сѣ кредитирани кръгло съ 1.665.000.000 л.; 70.000 срѣдни стопанства сѣ кредитирани съ 638 милиона лева и 10.000 едри стопанства сѣ кредитирани съ 249 милиона лева. Кои сѣ тия едри стопанства? Едри стопанства банката нарича ония, които надминаватъ

300 декара. Въ сѣщностъ, кредитиранитѣ едри стопанства, които иматъ отъ 500 декара нагоре, сѣ около стотина, отъ които стопанствата сѣ повече отъ 1.000 декара сѣ около 10—15 въ цѣла България.

Разпредѣление на пласмента.

Заеми срещу записи. Въ 1924 г., както ви казахъ, сѣ били отпуснати заеми по 129.972 записи 440 милиона лева, отъ които отпуснати на неземледѣлци по 8.779 записи 31 милиона лева. На 31 декемврий 1930 г. сѣ отпуснати заеми по 157.539 записи 807 милиона лева, отъ които на неземледѣлци по 3.289 записи сѣ отпуснати 17 милиона лева. Или презъ 1924 г. за неземледѣлски цели сѣ дадени заеми срещу записи 7-1% отъ респективния пласментъ, а презъ 1930 г. сѣ дадени 2-2%, сир. три и половина пѣкти по-малко за неземледѣлски цели, отколкото до 1924 г.

Заеми срещу залози — цифритѣ сѣ абсолютно въ сѣщното отношение.

Важна е цифрата на ипотечнитѣ заеми. Презъ 1924 г. управителниятъ съветъ, сегашниятъ, е заварилъ 12.213 ипотеки за 148 милиона лева, отъ които 11.474 ипотеки за 132 милиона лева дадени на земледѣлци, и 739 ипотеки за 16 милиона лева — на неземледѣлци, т. е. на неземледѣлци е даденъ 11-2% отъ цѣлия ипотеченъ пласментъ. Презъ 1930 г. ние имаме отпуснати по 14.557 ипотеки 378 милиона лева, отъ които 356 милиона лева по 14.028 ипотеки на земледѣлци и 20 милиона лева по 529 ипотеки на неземледѣлци, т. е. на неземледѣлци 5.5% отъ цѣлия пласментъ — намаление на половина, въ сравнение съ миналото, въ полза на пласмента за земледѣлцитѣ.

Заеми на държавата, окръжията и общинитѣ. Действително този пунктъ е твърде важенъ, твърде интересенъ и е добре да ви посоча цѣлия списъкъ на това, което Земеделѣската банка е дала единъ видъ за цели извънъ пласирането върху земледѣлското население. Ще ви ги посоча по дати и по редъ, за да имате една ясна представа.

Заеми, които Земеделѣската банка е отпуснала подъ гаранция на държавата, за времето отъ 1920 до 1930 г., съгласно специалнитѣ за тѣхъ закони и постановления на Министерския съветъ: 1) на бѣжанцитѣ, по закона за заселване и обезпечение поминѣка имъ отъ 1920 г. — 139 милиона лева. Цитирамъ кръжилитѣ цифри. 2) на инвалидитѣ, по закона за допълнение закона за бѣжанцитѣ отъ 1922 г. — 58 милиона лева. 3) на пострадалитѣ отъ градушка и наводнения, съ законъ отъ 1923 г. — 80 милиона лева. 4) на пострадалитѣ отъ суша земледѣлци, съ законъ отъ 24 октомврий 1924 г. — 20 милиона лева; съ министерско постановление отъ 1 ноемврий 1924 г. за пострадалитѣ отъ наводнение — 5 милиона лева. 5) на бѣжанцитѣ, чрезъ Главната дирекция за т. з. с., съ министерско постановление отъ 14 октомврий 1925 г. — 20 милиона лева. 6) съ законъ, отъ 25 септемврий 1926 г., за подпомагане пострадалитѣ отъ природни стихии земеделѣски стопанства — 100 милиона лева. 7) съ законъ отъ 26 януарий 1927 г., публикуванъ въ „Държавенъ вѣстникъ“ бр. 242, за подпомагане пострадалитѣ отъ суша земеделѣски стопанства презъ 1927 г., въ Пашмаклийска, Горноджумайска, Светиврачка, Петричка, Берковска, Бръзничка и други околии, на 18.774 семейства — 40 милиона лева; на сѣжитѣ основания на други 34.150 стопанства — още 138 милиона лева. 8) за изхранване на пострадалитѣ отъ засѣжаване стопани въ северозападнитѣ покрайнини и новитѣ земи презъ 1929 г., съ законъ отъ 1928 г., и после допълненъ презъ 1929 г., на 9.266 стопанства — 49 милиона лева. 9) съ законъ отъ 1928 г., за подпомагане пострадалитѣ отъ земетресението 7.243 стопанства — 11.496.741 л. 10) съ министерско постановление № 23 отъ 11 юлий 1929 г., за подпомагане пострадалитѣ отъ суша и измръзване на 6.508 стопанства — 31.557.985 л. 11) по силата на горнитѣ постановления банката е набила семена и храни на земеделѣски стопанства за 90.000.000 л. 12) чрезъ кооперации изразходвано за сѣщата целъ — 22.387.374 л. 13) съ закони отъ 1926 и 1929 г., „Д. в.“ бр. бр. 265 и 46, отпуснати на Карловската община въ форма на заемъ — 20.000.000 л. 14) на Българската ипотечарна банка, съ министерско постановление № 63 отъ 26 юлий 1929 г. и договоръ — 36.000.000 л. 15) съ законъ отъ 1928 г., „Д. в.“ бр. 52, на Никополската градска община заемъ — 700.000 л. 16) съ законъ отъ 1926 г., „Д. в.“ бр. 68, заемъ на Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти, за откупуване на Балтовото стопанство — 16.000.000 л. 17) на електрическата централа „Вѣжа“ — 139.000.000 л. 18) на разни водни синдикати 32.000.000 л. 19) съ законъ отъ 1929 г., на Велико-Търновската окръжна постоянна комисия — за Вардим-Новоградското блато, за което днесъ приехме новъ законопроектъ — 22.000.000 л. 20) съ законъ отъ 26 декемврий 1930 г., за закупуване и износъ на зърнени храни, заемъ

— 40.000.000 л. 21) съ IV-то постановление на Министерския съвет от 4 август 1931 г., при новото блоково управление, пакъ за закупуване и износъ на зърнени храни заемъ — 100.000.000 л. 22) съ едно ново постановление, второ, на Министерския съвет от 1 септември 1931 г., за сжщата цел — за закупуване на храни — заемъ още 60.000.000 л. Или всичко по тѣзи специални закони и министерски постановления, за наложени и цели, ...

Н. Пждаревъ (д. ст): По които банката не отговаря.

Г. Василевъ (д. ст): ... банката е пласирала всичко 1.268.500.980 л.

Г. г. народни представители! Цифрата на тия пласменти е грамадна, обаче трѣбва да бждемъ добросъвестни и да кажемъ чия е отговорността. Може ли Земледѣлската банка да откаже изпълнението на единъ законъ, вотиранъ отъ Камарата? Безспорно, че не може. Може ли да спре тя изпълнението на едно министерско постановление, взето по надлежния редъ? Безспорно, че пакъ не може. Следователно, вие не можете да искате по този въпросъ отговорностъ отъ банката, щомъ като тя е принудена да изпълнява постановленията на закони, или разпоредби, съ силата на закони, изпълнението на които не може да откаже. Ако тя би отказала да ги изпълни, тя ще отговаря, а щомъ като ги изпълнява, тя изпълнява единъ дългъ.

Искамъ да заключа по тоя пунктъ. Не ви споменахъ и не искамъ да правя въпросъ отъ това, което се говори въ доклада — че банката отпущнала сума на Интернационалната банка. Ами че тая сума банката е отпущнала въ земледѣлско време! Вие си спомняте много добре, че тая сума бѣше отпущната на Интернационалната банка далечъ преди 9 юний. По силата на единъ законъ отъ земледѣлско време, отъ миналъ режимъ, Земледѣлската банка отпущна известна сума на Интернационалната банка. Какво значение има дали тая сума е била 5 милиона или 10 милиона? Законътъ я задължи, и банката даде тая сума.

Н. Пждаревъ (д. ст): Презъ време на което и управление да е, банката не може да спѣва правителствата.

Г. Василевъ (д. ст): Въ доклада сега се казва: защото управителниятъ съветъ на Земледѣлската банка е допусналъ това нѣщо? Преди всичко тогава не е билъ сегашниятъ управителенъ съветъ, това не е станало презъ нашето управление, а презъ управлението на една отъ групитъ, които сега сѣ на власт. Азъ мимоходомъ подчертавамъ това.

Министъръ А. Гиргиновъ: Струва ми се, че въпросътъ е за Ипотекарната банка.

Г. Василевъ (д. ст): Не е само за Ипотекарната банка, но и за Интернационалната банка. Ипотекарната банка е отъ наше време.

Д. Апостоловъ (д. ст): Сумитъ на Ипотекарната банка се дадохъ по силата на специалния законъ.

Г. Василевъ (д. ст): Въпросътъ е и за Интернационалната банка. Отъ даденитъ суми на Ипотекарната банка не може да се прави осезателенъ аргументъ, защото тѣ сѣ дадени по специаленъ законъ, макаръ задачитъ на Земледѣлската банка да сѣ свършено различни отъ задачитъ на Ипотекарната банка. Но Земледѣлската банка е дала суми на ипотекарната, защото последната прави ипотекарни заеми и на селското население. (Смѣхъ върѣдъ земледѣлцитѣ)

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Кѣде ги е направила?

Г. Василевъ (д. ст): Ипотекарната банка дава такива заеми. Законътъ я задължава. А когато законътъ задължава, право или криво, Земледѣлската банка да даде суми на ипотекарната, Земледѣлската банка не може да не отпущне тия суми. Значи тя е изпълнила едно свое задължение. А ако искате да знаете, азъ мога да ви увѣря, че управителътъ на Земледѣлската банка навремето бѣше недоволенъ отъ това задължение, което се наложи на Земледѣлската банка. Презъ нашето управление правителството знаеше много добре, че управителниятъ съветъ на Земледѣлската банка предпочиташе да запази тия суми за банката, но отговорността е на правителството, което е предложило тоя законъ, моралната и политическа отговорностъ е на Народното събрание, което го е вотирало, и следователно, управата на Земледѣлската банка не може да бжде обвинявана заради това, че е изпълнила постановленията на единъ законъ. Както Земледѣлската банка е из-

пълнила задължението си къмъ Интернационалната банка, така по е изпълнила и къмъ Ипотекарната банка.

Кредитната политика на единъ институтъ като Земледѣлската банка, трѣбва да се сжди напоредъ резултатитъ и споредъ нейния балансъ. Балансътъ на една земледѣлска банка и на всѣка банка е, така да се каже, огледалото — и то най-точното, най-вѣрното огледало — на нейната действителностъ. Г. г. народни представители! Ако видимъ какъ се е развивалъ балансътъ на Земледѣлската банка въ течение само на последнитъ години — отъ 1918 г., следъ войната, до 1930 г. — ние можемъ да констатираме съ задоволство, че банката, отъ глѣдна точка морална, е напълно заслужила довѣрието на обществото, на селското население и на външния свѣтъ. На второ мѣсто можемъ съ задоволство да констатираме, че тя е увеличила своя капиталъ. На трето мѣсто можемъ да констатираме, че тя значително е разширила своя пласментъ. На четвъртото мѣсто можемъ да констатираме, че тя е намалила до голѣма степенъ — безъ да е могла свършено да се справи до коренъ съ това зло — задълженията на селското население къмъ лихваритъ; значително е намалила лихварството и влиянието на частния капиталъ върху селския стопанинъ; независимо отъ това въ кой браншъ на селското стопанство работи. По моето разбиране, Земледѣлската банка трѣбва да се приспособи къмъ новитъ нужди на селското стопанство, поради така наречената трансформация на селското стопанство. Когато банката е била създадена и когато въ послѣдствие сѣ правени законитъ за нея — това виждамъ не само въ мотивитъ, но и отъ духа на законитъ — че нашитъ правителства, безъ разлика на партии, сѣ уреждали тази банка съ оглѣдъ на това, че селското стопанство въ България ще е изключително стопанство за пшеница, за царевича, за овесъ. Затова постановленията на закона на Земледѣлската банка сѣ твърде много остарѣли за днешното време и трѣбва да се направи едно реформиране на банката. Върху този важенъ въпросъ бѣше обърнато вниманието на Земледѣлската банка още преди една година и тя приготви единъ проектъ, много сериозно проученъ, който сигурно министерътъ на земледѣлството ще има предъ видъ, за едно реформиране на Земледѣлската банка.

Коя е най-важната промѣна, която трѣбва да стане въ устройството, предназначението и функционирането на Земледѣлската банка? Споредъ мене най-важното е това, което вече казахъ: земледѣлскитъ кредитъ, който банката все повече разширява, да се приспособи къмъ новитъ нужди, породени отъ новитъ земледѣлски култури. Не можемъ да кредитирашъ този, който произвежда пшеница напр., въ сжщия размѣръ, въ който кредитирашъ този, който произвежда тютюнъ, този, който произвежда макъ или друга нѣкоя по-ценна култура. Трѣбва да приспособимъ функционирането на земледѣлския кредитъ къмъ земледѣлскитъ култури. Това е прогресътъ въ земледѣлското стопанство на България — другъ нѣма. Общиятъ прогресъ е въ модернизацията, доколкото тя е разумна, доколкото тя е възможна, доколкото тя е полезна. Единъ общъ повикъ има, има едно общо разбиране — и то е правото — че трѣбва всичко да модернизираме, че трѣбва по-добре, по-целесъобразно, по-разумно, съ повече техника да работимъ. Затова се говори за въвеждане на машини, торове и всевъзможни други работи. Втората частъ на модернизацията е да нагодимъ нашето земледѣлско производство въ всички негови браншове така, че то да отговаря на промѣненитъ нужди на пазара. Нищо по-умно, нищо по-полезно никой не може да ни каже. Трѣбва да опознаемъ международния пазаръ, да видимъ кои наши артикули може да се пласиратъ тамъ, да насърчимъ производството на тия артикули, да научимъ амбалажа имъ, да гарантираме транспорта имъ и да печелимъ, за да дойдемъ поне до положение, нашиятъ селянинъ да има една сравнителна заможностъ. Вѣрно е — никой не може да оспори това — че българската земя е най-богата по разнообразие на култури, че тя ражда произведения, които сѣ първи въ свѣта, и то не едно, не две, а редица. Ние трѣбва да изучимъ добре предимно европейския пазаръ, по-нататъкъ международния пазаръ на тѣзи артикули и да ги изнасяме на пазаръ.

И. п. Рачевъ (з): Правено ли е нѣщо въ това направление?

Г. Василевъ (д. ст): Азъ мога да умра спокойно, че съмъ направилъ въ това направление, колкото е било възможно възможно да се направи за една година.

И. п. Рачевъ (з): Само за доматения сосъ.

Г. Василевъ (д. ст): Не е вѣрно. За много други нѣща — но вие само ми отнемате времето.

Нйкой отъ земледълцитъ: Вие се борхте съ българския народъ, а гърцитъ завоюваха тютюневия пазаръ.

Г. Василевъ (д. сг): Слушайте да Ви кажа. Подиръ 10 дни ще излъзе една книжка по тютюна отъ най-големитъ писатели въ България, отъ най-големитъ търговци, професори и специалисти. Въ нея ще четете статии отъ Жакъ Асео, отъ проф. Странски и отъ всички специалисти. По-добри отъ тѣхъ азъ не познавамъ. Тамъ ще научите положението на българскитъ тютюни. Азъ съмъ въ състояние да Ви съобща тукъ, че за една година — 1930/931 — съмъ допринесълъ да спечелимъ три нови тютюневи режии.

Сжщиятъ отъ земледълцитъ: Вие казахте въ пресата, че френската режия ще купи наши тютюни. Съ тия ваши изявления Вие осуетихте сдѣлката съ френската режия.

Г. Василевъ (д. сг): Когато г. Блондо прочете Вашето мнение, ще Ви се смѣе на ума! Френската режия, г-не, азъ я спечелихъ за българскитъ тютюни.

Сжщиятъ отъ земледълцитъ: Отидоха гърцитъ и осуетиха тази сдѣлка поради Вашитъ изявления.

Г. Василевъ (д. сг): Както Вие говорите на вѣресия, така и уважаемиятъ г. професоръ Геновъ вчера каза на вѣресия нйщо, което трѣбваше да провѣри. Той каза, че Венизелосъ направилъ покупко-продажба въ Варшава съ поляцитъ, като тѣ продали пшеница на Гърция, а Гърция продала тютюни на Полша. Преди всичко, Полша никога не изнася количества пшеница. Азъ питахъ за това полския пълномощенъ министъръ тукъ, питахъ и нашия пълномощенъ министъръ въ Полша, г. Робевъ, който сега е тукъ. Дватама ме увѣриха, че никакъвъ тютюнъ Венизелосъ не е продалъ на полската режия срещу пшеница. Не искамъ повече да съобщавамъ подробности, но трѣбва да ви съобща факта, че до 1930 г. туниската, френската и шведската режии не сж купили нито единъ грамъ тютюнъ отъ насъ, а въ 1930/931 г. тия три режии купиха, и вѣрвамъ, че въ бждеще пакъ ще купуватъ.

Нйкой отъ земледълцитъ: Не благодарение на Вашитъ усилия, а благодарение приятелитъ на България.

А. Николаевъ (з): Френската режия е купувала преди три години, струва ми, се презъ 1928/929 г. Не мога да Ви кажа точно, но Ви заявявамъ, че е купувала.

Г. Василевъ (д. сг): Мога да кажа на г. Гичева, какво може да се направи. Ако вие мислите, че азъ съмъ погрѣчилъ, това е единъ сънъ. Знае г. министърътъ на земледѣлието — но това не можемъ да го обсъждаме тукъ — къде сж спйкнитъ. Тѣ не сж у мене, тѣ сж на друго мѣсто. Тѣ трѣбва да се преодолятъ. Азъ съмъ съгласенъ да се преодолятъ.

А. Николаевъ (з): Чрезъ Такворянъ френската режия купи тютюни въ 1928/1929 г. Азъ съмъ готовъ да се обзаложа съ Васъ по това.

Г. Василевъ (д. сг): Такворянъ продале тютюни за пръвъ пѣтъ миналата година.

А. Николаевъ (з): Не е вѣрно.

Д. Ачковъ (нац. д. о): Имате фактическа грѣшка.

Министъръ Д. Гичевъ: Г. Ачковъ! Това е единъ свършено излишенъ споръ, защото нито Такворянъ, нито друга фирма е кредитирана отъ Българската земледѣлска банка. Ако бѣше въпросъ за кооперациитъ, които сж кредитирани отъ Българската земледѣлска банка, то е друго.

Д. Ачковъ (нац. д. о): Не става въпросъ за кредитиране, а за износъ на тютюни отъ френската режия — че за пръвъ пѣтъ френската режия чрезъ Такворянъ е купила 2.000.000 кгр. тютюнъ. Това се оспорва.

Министъръ Д. Гичевъ: Не е въпросътъ за това. Азъ говоря за земледѣлския кредитъ.

Г. Василевъ (д. сг): Разбира се, насъ ни интересува земледѣлскиятъ кредитъ. Азъ казахъ само общи мисли въ връзка съ това, което каза г. Геновъ. Подчертахъ само общата мисль, че земледѣлскиятъ кредитъ е основата на цѣлото земледѣлско производство. Ако имаме добре уреденъ земледѣлски кредитъ, тогава ни остава другата грижа — пласментътъ.

Допреди една година изнасяше ли България кюстендилски сливи? Не, почти никакъ. Въ една година — отъ миналото лѣто до това лѣто — станаха проучванията въ Германия и дойде резултатътъ, който е отраденъ и за който въ началото самъ не вѣрвахъ, че ще бжде такъвъ. Въ рапорта се казва: установи се, че въ цѣлъ свѣтъ кюстендилската слива е най-хубавата; тя трѣбва да бжде ценена и котирана съ 25—30% повече отъ всѣка друга слива. Това се казва отъ една международна, свѣтвна фирма.

С. Цановъ (з): Чия е заслугата?

Г. Василевъ (д. сг): На германската фирма. — Три пѣти питахъ дали това е вѣрно. Фирмата е известна. Азъ ще ви изпратя представителя ѝ, той ще дойде лично да удостовери факта. Установи се и се доказа — върху това споръ не може да има. Ние сме, асж, недоувѣрчиви. Така бѣше съ гроздето „афузъ-али“. Страхувахме се, че ако се изнасятъ навнъ прѣчки отъ този сортъ, ще го произведатъ навнъ по-хубаво. Нѣма да го произведатъ по-хубаво, защото природата си има закони, защото не позволява слнцето. Ако зависѣше отъ хората, щѣха да ни надминатъ. Ако можеше „афузъ-али“ да се произвежда съ машина, ще произведатъ по-хубаво грозде.

Министъръ Д. Гичевъ: Земледѣлската банка не е направила нищо за износа на гроздето „афузъ-али“.

Г. Василевъ (д. сг): И това не е вѣрно. Ще ви кажа какво е направила.

Председателстващъ Н. Захариевъ: (Звъни) Г. Василевъ! Ние разглеждаме доклада на г. министра на земледѣлието за смѣняване управителния съветъ на банката, а не разглеждаме износа.

Г. Василевъ (д. сг): Азъ напълно приемамъ тази бележка, но по въпроситъ, които сж свързани съ нашата земя и съ нашето селско стопанство, можете да бждете по-толерантни. Азъ изоставямъ тая тема; при другъ случай ще говоримъ по нея. Но понеже г. министърътъ казва, че Земледѣлската банка нищо не е направила за износа на гроздето, азъ му казвамъ, че е направила нйщо; не е много, но е направила нйщо. Давала е гаранции миналата година на износителитъ. Отъ пловдивския „чаушъ“ изнесохме въ Берлинъ благодарение на Земледѣлската банка. Ако не бѣше тя, не можехме да изнесемъ. При другъ случай ще кажа повече.

Ще премина сега къмъ втория пунктъ на доклада, въ който се казва: (Чете) „Политиката на Българската земледѣлска банка по отношение земледѣлскитъ кооперации тѣхнитъ съюзи и централи е била насочвана неправилно“ и т. н. По този пунктъ азъ ви заявявамъ, че ще бжда свършено кратъкъ, защото г. Рашко Маджаровъ, който ще говори следъ мене и който е председател на Общия съюзъ на земледѣлскитъ кооперации, ще има грижата да се спре по-подробно върху този въпросъ. Азъ ще кажа само нѣколко думи. Ето ви последнитъ цифри, провѣрени добросъвестно, за 1924 и 1930 г.

Кооперативни сдружения е имало: кредитни — презъ 1924 г. 1.014, презъ 1930 г. 1.386; потребителни — презъ 1924 г. 26, презъ 1930 г. 8; производителни — презъ 1924 г. 36, презъ 1930 г. 19; тютюневи — презъ 1924 г. 28, презъ 1930 г. 32; синдикати — презъ 1924 г. 34, презъ 1930 г. ги нѣма; съюзи презъ 1924 г. 6, презъ 1930 г. ги нѣма.

П. Попивановъ (з): Защо нѣма синдикатитъ?

Г. Василевъ (д. сг): Ще ви обясня.

П. Попивановъ (з): Какви 32 тютюневи кооперации, когато сж 12!

Г. Василевъ (д. сг): 32 сж.

П. Попивановъ (з): На книга. Кажете кои отъ тѣхъ работятъ.

Г. Василевъ (д. сг): Ще ви дамъ списъкъ, ще видите, че сж 32.

Лозарско-винарски кооперации — презъ 1924 г. нито една, презъ 1930 г. 17; горски — презъ 1924 г. нито една, презъ 1930 г. 37; водни синдикати при Земледѣлската банка презъ 1924 г. нито единъ, презъ 1930 г. 11; съюзи, централи и синдикати — презъ 1924 г. нито единъ, презъ 1930 г. 42.

П. Попивановъ (з): Земледѣлскитѣ синдикати се замѣниха съ съюзи.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: А за „Тракийска захаръ“ какво ще кажете?

Г. Василевъ (д. сг): Тамъ е изобщо най-нещастното мѣсто въ доклада — по „Тракийска захаръ“.

Нека видимъ сега какви сѣ били собственитѣ срдѣства и влоговетѣ на кооперациитѣ. Въ 1924 г. кооперациитѣ на брой 1.149 съ 148.371 индивидуални членове сѣ имали дѣловъ капиталъ и членски вноски 113 милиона лева, резервенъ фондъ 18 милиона лева, фондъ общополезни начинания 31 милиона лева, всичко 162 милиона лева; влогове срочни 42 милиона лева, безсрочни 126 милиона лева, всичко 168 милиона лева. Въ края на 1930 г. 1.552 кооперативни сдружения съ 221.264 индивидуални членове сѣ имали дѣловъ капиталъ и членски вноски 498 милиона лева — близо $\frac{1}{2}$ милиардъ лева — вмѣсто 112 милиона лева въ 1924 г.; резервенъ фондъ 59 милиона лева, вмѣсто 18 милиона лева; фондъ общополезни начинания 102 милиона лева, вмѣсто 31 милиона лева — три пѣти повече, или всичко 660 милиона лева; влогове срочни 82 милиона лева, безсрочни 309 милиона лева, всичко 391 милиона лева.

Ето ви нѣколко цифри и по кредитирането на кооперациитѣ отъ банката. Въ 1924 г. 1.149 кооперации сѣ имали разрешенъ кредитъ 666 милиона лева, използванъ — 598 милиона лева; въ края на 1930 г. — 1.552 кооперативни сдружения сѣ имали разрешенъ кредитъ 1.467 милиона лева, използванъ — 1.390 милиона лева. Значи, приблизително $\frac{2}{3}$ — 3 пѣти повече.

П. Попивановъ (з): Влизатъ ли и синдикатитѣ въ тая цифра?

Г. Василевъ (д. сг): Въ третия пунктъ на доклада се говори по кредитирането на „Тракийска захаръ“ — защо билъ отпущнатъ кредитъ на нея — а така сѣщо защо билъ отпущнатъ кредитъ на една жилищна кооперация отъ банкови чиновници. Не зная дали трѣбва да се приказва много по този въпросъ, защото изглежда, че г. министрътѣ трѣбва да е билъ просто подведенъ.

Кооперацията „Тракийска захаръ“ е кредитирана на законно основание. Абсолютно не е вѣрно, а е просто неистина, което се пише въ доклада, че билъ отпущнатъ кредитъ преди да бѣде създадена кооперацията. Има датата въ „Държавенъ вестникъ“ за основаването ѝ, знае се кога е поискала кредитъ, и пр. И тази кооперация е получила кредитъ, както сѣ получили всички други кооперации. Но тя не само е получила кредитъ, а го е изплатила, както рѣдко правятъ това клиенти на банката.

Министръ Д. Гичевъ: Съобщилъ ли Ви е г. Николовъ, който Ви е далъ тѣзи сведения, почната ли е била кооперацията да функционира тогава, какъвъ дѣловъ капиталъ е имала и срещу какво ѝ е билъ отпущнатъ този кредитъ отъ 10 милиона лева, имало ли е решение на общото събрание, както повелява законътъ за кооперативнитѣ сдружения? А сѣщо по какъвъ начинъ Чирпанскитѣ районенъ съюзъ е станалъ членъ на тая кооперация?

Г. Василевъ (д. сг): Ето всичкитѣ подробности по този въпросъ: (Чете) „Кооперацията е била кредитирана въз основа на нейния дѣловъ капиталъ и отговорността на членовѣтѣ съ решение на съвета при пловдивския клонъ (протоколъ № 62 отъ 8 юний 1926 г.) съ първоначаленъ личенъ кредитъ 4.500.000 л., одобрено отъ управлението на банката съ писмо № 9.886 отъ 14 юний 1926 г.

Съ решение на съвета при пловдивския клонъ (протоколъ № 121 отъ 22 септемврий 1926 г.), одобрено отъ управлението на банката съ протоколъ № 117 отъ 23 септемврий с. г., на кооперацията е разрешенъ допълнителенъ личенъ кредитъ 5.000.000 л. Или всичко на кооперацията е билъ разрешенъ кредитъ 9.500.000 л.

Този кредитъ е билъ използванъ за раздаване аванси на цвеклопроизводителитѣ-земледѣлци.“

Министръ Д. Гичевъ: Не е истина. Даденъ е на Пловдивската захарна фабрика за фабрикация.

Г. Василевъ (д. сг): ... „за изплащане на цвеклото имъ и за подпомагане фабрикацията на захаръта“

Министръ Д. Гичевъ: Това е истина.

Г. Василевъ (д. сг): ... „по силата на единъ специаленъ договоръ между кооперацията и Пловдивската захарна фабрика“

брика, въ който между другитѣ клаузи на кооперацията се дава право: а) да получи 20% отъ чистата печалба отъ продажбата на захаръта; б) да участвува въ управлението на фабриката съ двама свои членове администратори; в) да се назначи посоченъ отъ нея химикъ и счетоводителъ въ фабриката; г) да се назначатъ за кантарджии посочени отъ нея лица; д) при назначаването на работницитѣ да се предпочитатъ препоръчанитѣ отъ нея такива.

Ето, прочее, за какви цели и какъ сѣ разрешени кредититѣ на „Тракийска захаръ“.

Кооперацията „Тракийска захаръ“ е била основана на 17 януарий 1926 г. Нейниятъ уставъ е билъ одобренъ отъ управлението на банката на 26 януарий с. г. Уставътъ ѝ е билъ одобренъ отъ Пловдивския окръженъ съдъ съ опредѣление № 518 отъ 8 февруарий 1926 г.; това опредѣление е публикувано въ „Държавенъ вестникъ“, брой 256 отъ 12 февруарий с. г., т. е. четири месеца преди отпущането на първия заемъ. Фирмата на кооперацията е регистрирана въ търговския регистъръ на Пловдивския окръженъ съдъ подъ № 1.367. Членовѣтѣ на кооперацията сѣ достигнали числото 249, отъ които колективни членове нѣколко кредитни кооперации и два районни съюза — Пловдивскитѣ и Чирпанскитѣ.

Следователно, абсолютно невѣрно е твърдението въ доклада, че кооперацията била кредитирана преди нейниятъ уставъ да бѣде публикуванъ въ „Държавенъ вестникъ“ и преди регистрацията ѝ.

Сѣщо така отъ изнесеното дотукъ е ясно и установено, че кооперацията не само, че е имала „нѣщо общо съ захарното производство“, но е била рожба на цвеклопроизводителитѣ въ защита само на тѣхнитѣ интереси, като имъ е осигурила минимална цена на цвеклото 620 л., а при по-благоприятна продажба на захаръта — 35 пѣти тази последната“.

Министръ Д. Гичевъ: Четохъ това въ „Демократически сговоръ“, но то не е истина. До 22 августъ банката не е имала никакво законно основание да даде тая сума. Това е и мнението на г. юрисконсулта. Въпрѣки това г. Иванъ Николовъ, членъ на управителния съветъ на банката, членъ на управителния съветъ на „Българска захаръ“, е заповѣдалъ на пловдивския клонъ на банката да даде сумата.

Н. Пждаревъ (д. сг): Той е билъ и въ управителния съветъ на „Българска захаръ“?

Министръ Д. Гичевъ: Да, да, и въ Българското земледѣлско дружество. Земледѣлската банка въ случая е кредитирала Пловдивската захарна фабрика.

Н. Пждаревъ (д. сг): Значи, не е само Богъ всемогущъ и вездесущъ.

Г. Василевъ (д. сг): Г. г. народни представители! Кредитирането на „Тракийска захаръ“ се дължи само на борбитѣ между селянитѣ и фабриката. Ако Земледѣлската банка не бѣше се притекла на помощъ на тази кооперация въ борбата ѝ срещу фабриката, управителитѣ на банката биха заслужили нѣщо повече отъ уволнение.

Министръ Д. Гичевъ: Фабриката е била кредитирана. Паритѣ сѣ дадени на фабриката за фабрикация на цвеклото, за да може да продължи работата и да влѣзе при по-износни условия въ захарния картелъ.

М. Станевъ (раб): Тѣзи пари влѣзоха въ касата на захарната фабрика въ Пловдивъ, когато тѣ трѣбваше да бѣдатъ раздавани като авансъ на членовѣтѣ на кооперациитѣ.

Г. Василевъ (д. сг): Много лесно е да се атакуютъ захарнитѣ фабрики. Пловдивската фабрика за захаръ се намираще въ едно много тежко положение.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: А така!

Г. Василевъ (д. сг): Да видимъ истината, нѣма защо да я потулваме съ думитѣ: „фабрики“ или „селяни“. Пловдивската фабрика за захаръ желаше да не работи цвекло по много съображения: тежко финансово положение, земята на Южна България не е най-пригодна за посѣване на цвекло, дава малко цвекло, нѣкой пѣтъ се изпарява, изсушава и пр. Обаче селянитѣ-цвеклопроизводители въ тоя районъ...

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Пакъ тѣ виновни!

Г. Василевъ (д.сг): ... иматъ интересъ, вмѣсто да сѣятъ ръжъ, да работятъ цвекло, да получатъ тия 620 л. Тѣ се коопериратъ, тѣ поематъ отговорността, тѣ улесняватъ фабрикацията, искатъ да има производство. Ако нѣма производство, може да нѣма и този кредитъ, нѣма да има и цвекло. То е много лесно. Въ България вестниците и днесъ, пъкъ и всѣки день пишатъ, че захарта въ Цариградъ се продава по 3-65 л. до 3.50 л.; нѣкой пѣтъ спада и по-ниско, но сръдната цена е между 3.50 и 4 л. килограмъ захаръ. Следователно, най-естествено е да се отвори границата и да си докараме въ София захаръ по 3.50 л. килограмъ.

Нѣкой отъ работниците: Защо не махнете митото на захарта.

Г. Василевъ (д.сг): Ето, болшевикитѣ могатъ да ни докаратъ захаръ по 2 л. килограмъ; тѣ бѣха ни направили отстъпка и съ единъ малък дѣмпингъ могатъ да докаратъ захаръ по 1.50 л. килограмъ. Въпросътъ, обаче, е дали искаме да задоволимъ тия 50—60 хиляди семейства цвеклопроизводители. Ето, въ тая криза мога да кажа, че цвеклопроизводителътъ е почти прѣвъ отъ всѣки другъ селски стопанинъ.

Ж. Маджаровъ (з): Само че цвеклопроизводителитѣ сѣ 30.000, а не сѣ 60.000 семейства.

Г. Василевъ (д.сг): Вие може да сте ги броили 30.000; азъ знаа, че сѣ около 50.000 и числото имъ, разбира се, се промѣня. Азъ знаа тая цифра отъ Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти.

Ж. Маджаровъ (з): Изглежда, че, като министъръ на земледѣлието, не сте знаели колко цвеклопроизводители има въ България.

Г. Василевъ (д.сг): Ако Ви туря на изпитъ, ще Ви покажа колко знаете. — Преди всичко, казвамъ, числото на цвеклопроизводители въ България се движи. Ако то е 30.000, истината е еднакво важна — еднакво важи дали сѣ 30.000 или 60.000. Разбира се, по-добре е да сѣ 50—60 хиляди, но ако сѣ 30.000, и ако сѣ доволни, това малко ли е, незначително ли е? Заслужаватъ ли тия 30.000 селски стопанства една грижа — този е въпросътъ. Смѣтката е много проста; 6 милиона консоматори, по 5 л. килограмъ сръдно на консоматоръ, изяждатъ презъ годината около 30 милиона килограма захаръ. Може да я купятъ много евтино, по 3—4 л. килограмъ, но сръдно около 250 милиона лева ще отидатъ въ странство. Обаче загубитъ за народното стопанство не сѣ само тия 250 милиона лева, а сѣ може би около 500 милиона лева; смѣтнете цената на цвеклото, прибавете стойността на въглищата, прибавете работната заплата, прибавете факта, че изнасяме пари на вънъ, прибавете, че една малка частъ отъ селското население все пакъ сравнително е по-доволено отъ представителитѣ на другитѣ браншове въ селското производство, и тогава ще решите искате ли или не искате да се сѣе цвекло. Азъ нѣма да ви припомямъ, че презъ време на нашето управление една година фабрицитѣ за захаръ бѣха затворени.

Ж. Маджаровъ (з): Кажете защо?

Г. Василевъ (д.сг): За Ваше удоволствие — понеже сѣ малко цвеклопроизводители — туй е вашето разбиране.

Ж. Маджаровъ (з): Кажете защо фабрицитѣ бѣха затворени? Защото не бѣха се уговорили достатъчно.

Г. Василевъ (д.сг): Кого обвинявате?

Ж. Маджаровъ (з): Не знаа.

Г. Василевъ (д.сг): Като не знаете, защо приказвате?

Ж. Маджаровъ (з): Вашиятъ стопански съветъ.

Г. Василевъ (д.сг): Фабрицитѣ спорѣха съ правителството и то искаше да ги удари. Правителството не бѣше доволно отъ поведението на фабрицитѣ. И миналата година тѣ не искаха да работятъ, и най-лесно решение за насъ бѣше да затворимъ фабрицитѣ, да пустнемъ чужда евтина захаръ, та никой да не се оплаква.

Искамъ да кажа за „Тракийска кооперативна захаръ“, че при такава една борба между селянитѣ и захарнитѣ фабрики, селянитѣ се коопериратъ. Тѣ искатъ кредитъ. Ама

защо го искатъ? Да спекулиратъ ли? Не. Искатъ го за простия фактъ да има производство, да могатъ да произвеждатъ цвекло и да го даватъ на фабрицитѣ. Като нѣма да сѣятъ цвекло, ще сѣятъ ръжъ — ръжта дава петъ пѣти по-малко отъ цвеклото. Може нѣкой да не харесва това и да каже, че е една дребнава политика.

Министъръ Д. Гичевъ: Я кажете колко цвеклопроизводители сѣ членували?

Г. Василевъ (д.сг): 250 души. Раздѣлете тѣзи 9 милиона на 250 и ще видите, че сумата е минимална.

Х. Чолаковъ (з): Какъ минимална? По 300.000 л. на човекъ.

Г. Василевъ (д.сг): Имате грѣшка, не 300.000, а 30.000 л.

Х. Чолаковъ (з): Пардонъ, грѣшка на езика.

Г. Василевъ (д.сг): Въ аритметиката сте малко слаби.

Ж. Маджаровъ (з): Важно е не колко души сѣ, но колко декари сѣ засѣти. Това кажете.

Г. Василевъ (д.сг): Поемамъ ангажментъ да Ви ги съобща. — Вие поемате отговорността тѣзи селяни да не сѣ получили кредитъ, азъ поемамъ отговорността, че имъ е даденъ кредитъ.

Ж. Маджаровъ (з): Това е важно.

Г. Василевъ (д.сг): Това е много проста работа.

Има даденъ единъ малък кредитъ отъ банката на чиновници отъ самата банка за улеснение при постройката на една тѣхна жилищна кооперация. Тая операция, позволена отъ закона, е направена отъ банката за нейни чиновници. Тѣ си плащатъ заема много редовно. Струва ми се, вече е платенъ повече отъ половината. Сумата е минимална. Какво е това прегрѣшение, не го разбирамъ. Нѣма никакво прегрѣшение. Нека, най-после, на една Земледѣлска банка и бжде позволено да кредитира свои чиновници за една такава елементарна нужда. Г. г. народни представители! Имайте предъ видъ, че преди две, три, петъ години жилищната криза въ София се чувствуваше много остро. Заемътъ на тази кооперация не е нѣкакъвъ луксъ, не е нѣщо страшно, не е голѣма сумата, не е нѣщо противозаконно; напротивъ, законътъ го допуска, операциитѣ на банката сѣ го допускали, и хората си плащатъ. Сумата, както казахъ, е толкова минимална, че не играе абсолютно никаква роля, и това не може да бжде никакъвъ мотивъ, публично да се атакува една банка. Не е почтено. Това е една работа свършено дребна, да не кажа дребнава.

Да минемъ сега на другитѣ пунктове въ доклада на г. министра: (Чете) „4) Стопанската дейность на банката се охарактеризирва като такава, при която на преденъ планъ сѣ били всичко друго, но не и интереситѣ на банката и на земледѣлскитѣ производители.

а) За времето отъ 1925/1929 г. банката се е хвърлила лудо въ закупуване и доставка на земледѣлски машини и орѣдия, безъ никаква предварителна система и безъ шансъ за тѣхното пласиране. Доказателство за това е фактътъ, че маса отъ тѣзи доставени машини и орѣдия и до день днешенъ стоятъ разхвърлени и потънали въ ръжда изъ складовѣтъ на министерството и банковитѣ клонове. А при това крѣгло 170 милиона лева сѣ вложени за тѣхъ. Очевидно, ржководството на банката не е изхождало отъ никаква реална нужда за тия доставки, а само е гледало, колкото се може повече порѣчки да прави по съображения, нѣмащи нищо общо нито съ интереситѣ на банката, нито съ тия на земледѣлското население“. — Ще прочета нѣколко пункта, които сѣ еднакви, за да ги изчерпя наведнѣжъ. (Продължава да чете)

„б) Въ връзка съ тая доставка на машини и орѣдия, комисията отъ администратори на банката, пратени въ Чехия, така зле се изложили въ очитѣ на предложителитѣ-фабриканти и тѣй ясно е манифестирала предъ последнитѣ желанието си да постави на преденъ планъ своитѣ лични смѣтки и замисли, че фабрикантитѣ сѣ се видѣли принудени да направятъ оплакванията си по случая чакъ въ София.

в) Доколко управата е игнорирала интереса на банката и тоя на производителитѣ и доколко е държала на всѣка цена само сдѣлки да ставатъ, сведочи фактътъ за компенсационната сдѣлка на машини за нѣколко десетки милиона срещу дадени тютюни на сѣщата стойность, въ която сдѣлка банката е била поставена въ положението да

понесе няколко милиона загуби в лихви, само поради това, че управата, въ желанието си на всъка цена да сключи сдълката, съвършено е пропуснала да подsigури интересит на банката.

Г. г. народни представители! Да направя първо едно общо възражение по тѣзи три пункта: Земледѣлската банка действително е правила на няколко пѣти доставка на земледѣлски машини, независимо отъ това какви, скѣпи или евтини, но по заповѣд на закона. Разбирамъ да се прави критика на правителството, да се прави критика на респективния министъръ презъ даденото време да обясни този въпросъ. Фактъ е, че банката е купувала. Защо е купувала? Защото има законъ, който я задѣлжава. Въ самата манипулация, въ извършването на порѣжката по заповѣд на закона, какво има при покупката на машинитѣ? Има единъ фактъ, който действително бѣше известенъ навремето, по който се вземаха мѣрки и той бѣше ликвидиранъ. Единъ отъ администраторитѣ бѣше зле изложенъ въ всички тия преговори и разговори. Още въ първия моментъ, когато станахъ министъръ, му казахъ: г. Шиваровъ, ще си подадете оставката. — Мога да ви повтора разговора ни. — „Азъ нѣмамъ довѣрие въ Васъ. Или ще си дадете оставката, или ще помоля Камарата да ми даде мандатъ да Ви уволня“. — Г. Шиваровъ като разбра, че азъ съмъ решилъ да го смѣня, подаде си оставката. Но каза: „Ще ми дадете отпускъ“. — „Ще Ви дамъ отпускъ, ако Ви се следва такъвъ. Ще питамъ“. — Казаха ми, че ималъ право на отпускъ. Дадохъ му такъвъ и му казахъ: следъ отпуска нѣма да пристѣпите въ банката. Свършена е работата. — Тогава азъ пакъ бѣхъ критикуванъ тукъ, въ Народното събрание. Мисля, г. Гичевъ бѣше тукъ.

Председателстващъ Н. Захариевъ: (Звъни) Завършете.

Г. Василевъ (д. сг): Азъ ще моля Народното събрание да ми позволи да продължа още няколко минути. Имамъ да се спра още на два пункта.

Та, казвамъ, г. Шиваровъ си подаде оставката. Понеже въ Народното събрание и отъ много други страни се направи критика, че това не е достатъчно, тогава азъ издадохъ и друга заповѣдъ — да се направи допълнително разследване по всичката тая история и да се изпрати материала на прокурора, да се произнесе прокурорътъ когото да сѣди и когото да не сѣди. Звѣра и г. Мушановъ каза същото нѣщо: „Ние не сме прокурори, ако има провинени, има прокуроръ, има сѣди, да ги сѣди“.

Това е единственото установено, сигурно, и то се очисти навремето. Никога никой не е казалъ тукъ, отъ трибуната на Народното събрание, нито миналата, нито поминалата година, че нѣкой отъ другитѣ г. г. администратори е въ каквото и да е замѣсенъ, като човѣкъ, като чиновникъ или управникъ въ нѣкаква нечестива сдѣлка.

По отношение самитѣ доставки. Искате да бѣда свободенъ и да отида докрай? Азъ казахъ навремето и сега ще кажа, че една частъ отъ тия доставки не сѣ целесъобразни, не сѣ били нуждни. Тая частъ и сега не е планирана. Имамъ точна смѣтка колко отъ голѣмитѣ валия, отъ голѣмитѣ плугове не сѣ планирани. Това е едно нещастие, това е едно разточителство; това не бѣше разумно. Има едно, обаче, смекчаваще вината обстоятелство: то е, че цената на зърното тогава бѣше много висока. Министърътъ на земледѣлнето бѣше искрено убеденъ, че съ това бързо механизизиране той прави една голѣма услуга на населението. Машинитѣ се доставиха. По-голѣмата частъ отъ тѣзи машини бѣха много полезни, и сега сѣ полезни, но се явяватъ много скѣпи поради падане цената на житото. А това никой не е могълъ да предвиди навремето. Че ние страдаме отъ липсата на инвентаръ — страдаме. Но щѣше ли населението да бѣде улеснено, ако банката бѣше дала същитѣ пари въ заемъ на селянитѣ и тѣ сами си купѣха тия машини? Ами че сега щѣха да плащатъ на банката и то много повече, отколкото сега плащатъ, защото банката имъ дава машинитѣ на много по-ниска цена.

П. Попивановъ (з): Машинитѣ трѣбва да подхождатъ за даденъ теренъ. Тѣзи, които се доставиха, нѣма да се употребятъ никога въ България.

Г. Василевъ (д. сг): Съгласенъ съмъ. Бѣдете увѣрени, че нѣма да споримъ по въпроса, че въ България не само машинитѣ, но и културитѣ трѣбва да бѣдатъ съобразно терена, и всичко трѣбва да бѣде съобразно терена.

Два сѣ принципитѣ, които азъ съмъ изложилъ при гласуването на моя бюджетъ. Първиятъ принципъ е, да изучимъ нашата земя и да се приспособимъ къмъ нея, къмъ всѣко едно кѣтче, къмъ всѣка нейна гѣнка; ние да се приспособимъ къмъ нея, а не да я насилваме. Вториятъ

принципъ е, да изучимъ международнитѣ пазари и да приспособимъ нашето производство къмъ тѣхъ. Не да диктуваме на пазаритѣ, а да се съобразяваме съ тѣхъ. Ние да отидемъ да намѣримъ купувачитѣ, ние да отидемъ къмъ вквуса на купувачитѣ, а не да искаме да ги заставимъ да консумиратъ това, което ние произвеждаме.

За кооперациитѣ, ще кажа следното. Въ 1928 г. и въ 1929 г. тютюневитѣ кооперации имаха голѣми шокове не-продадени тютюни, особено отъ реколтата 1924 г. Земледѣлската банка искаше да ги облекчи, и тя ги кредитира до 500 милиона лева срещу тия тютюни — тютюни не-продадени. Тогава банката, въ споразумение съ министерството, прави оная голѣма компенсационна сдѣлка, въ която участваха няколко народи, главно чехитѣ и много помалко поляцитѣ. Подчертавамъ това, защото много често чувамъ легендата, че лично съмъ искалъ да фаворизирамъ поляцитѣ. Не съмъ ималъ случай даже да бихъ искалъ да ги фаворизирамъ, защото заварихъ договорътъ сключенъ година и половина преди да стана министъръ, споредъ който чехитѣ получаватъ много повече, а поляцитѣ помалко. И единитѣ и другитѣ взематъ тютюни, обаче трѣбва да призная, че тютюнитѣ, които вземъ чехската режия, бѣха по-доброкачествени, отколкото тия, които вземъ полската. И мога да заявя, че полската режия прояви една голѣма снизходителностъ и благосклонностъ къмъ българскитѣ кооперации, като освободи складовитѣ. Питайте нѣ кой, който е билъ въ връзка съ кооперациитѣ, които имаха тютюни продадени тогава — не мене — да ви каже, доволни ли сѣ били кооперациитѣ, че сѣ си продали стоката на сравнително добра цена! Не е вѣрно това, което се казва тукъ. Моля г. министра да провѣри цифритѣ на банката и, убеденъ съмъ, че той ще се увѣри въ това, което казвамъ, защото не вѣрвамъ г. министъръ Гичевъ да иска пристрастно да преследва хората; той ще се увѣри, че Земледѣлската банка не е жертвувала нито интереситѣ на тютюнопроизводителитѣ, нито интереситѣ на кооперациитѣ, нито интереситѣ на банката, що се отнася до лихвитѣ.

Д. Ачковъ (нац. л. о): Много голѣми злоупотрѣбления има въ кооперациитѣ. Има нѣкои тѣхни ръководители, които министърътъ трѣбва да тури въ затвора.

Министъръ Д. Гичевъ: Управителниятъ съветъ въ своята цѣлостъ е отговоренъ за една провеждана политика, и за всички сключени сдѣлки можемъ да държимъ лично отговорни отдѣлнитѣ администратори. По въпроса за доставките Вие искате козелъ отпущание да направите г. Шиваровъ, а всички други били „света вода не напитки“, когато знаете, че въ банката всичко се върши отъ цѣлия управителенъ съветъ, а не отъ отдѣлнитѣ администратори.

П. Стояновъ (д): Г. Василевъ иска да каже, че тукъ е имало нечисти работи и виновенъ билъ г. Шиваровъ. Въпросътъ е икономически: механизизирането на земледѣлнето и какво отношение е ималъ цѣлиятъ управителенъ съветъ къмъ него — ето кое е по-важно и трѣбва да се обсъди.

Г. Василевъ (д. сг): Азъ ви го обяснихъ, вие не сте ме слушали, или не искате да ме разберете.

П. Стояновъ (д): Слушахъ Ви.

Г. Василевъ (д. сг): Управителниятъ съветъ на банката, г. Стояновъ, е задѣленъ по силата на законъ да прави доставки. Той нѣма право да нарушава закона, нито има право да не го изпълнява.

П. Стояновъ (д): Той има право да има мнение и да предварва законитѣ, когато му диктува единъ министъръ, който не знае какво прави. (Рѣжкоплѣскания отъ мнозинството)

В. Молловъ (д. сг): Праздна работа!

П. Стояновъ (д): Управителниятъ съветъ е длъженъ да мисли и да каже предварително мнението си.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Когато Парламентътъ дава на министра за изпълнение единъ законъ, банката ще се противопостави ли?

Х. Чолаковъ (з): Управителниятъ съветъ на банката не сѣ чиновници по мѣрkitѣ и теглитѣ, за да слушатъ какво имъ се казва.

В. Молловъ (д. сг): Вие като гласувате единъ законъ, Земледѣлската банка да не го изпълни ли?

Министъръ Д. Гичевъ: Преди да се гласува единъ законъ, банката предявява своитѣ искания.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Тя трѣбва да даде мнение.

В. Молловъ (д. сг): Ами тя може да е казала своето мнение!

Г. Василевъ (д. сг): Колкото банката е могла въ конкретния случай да повлияе, тя е повлияла. Азъ нѣмамъ достатъчно време, за да ви изложа това, което е искано отъ Министерството на земледѣлието, и това, което банката е правила при покупката на машинитѣ. Земледѣлската банка е направила маса подобрения и нейната заслуга е, че при тази покупка на машини, наложена по силата на единъ законъ, тя е пласирала много тютюни, които не сж били пласирани години наредъ. Отъ петъ години тютюни сж били събрани, червей сж ги разяждали, гниели сж и никои не ги е поглеждалъ.

И. п. Рачевъ (з): Това по заповѣдъ на правителството ли е направено?

Г. Василевъ (д. сг): Правителството не се е мѣсило въ тая работа. Договорътъ е сключенъ между Земледѣлската банка и фирмитѣ, които доставятъ тѣзи земледѣлски машини. Нуждата да се пласиратъ тютюни е била крещяща. Който иска да разгледа този въпросъ, той трѣбва да отговори, какъ бихме продали тютюни другоаче, кому и на каква цена, и то тютюни непродадени отъ нѣколко години.

А че управителниятъ съветъ е билъ въ положение да се противопостави на законитѣ — както почти че иска да каже г. проф. Стояновъ — тази работа не може да се поддържа. Законътъ трѣбва да се изпълнява. Ако г. Петко Стояновъ бѣше министъръ на земледѣлието, той нѣмаше да позволи на банката да разсѣждава нито една минута не само по това, което казва законътъ, а и по това, което той мисли да прави, защото той е малко властолюбивъ и сж силенъ темпераментъ — той нѣма да остави да му командуватъ, а ще ги командува, или ще ги смѣни. (Смѣхъ)

Ако азъ говоря въ дадения случай, че отговорността е на Шиварова, то е, защото той е билъ специално натоваренъ да третира този въпросъ въ странство. Управителниятъ съветъ не е участвувалъ въ тия преговори, той е билъ уведоменъ за тѣхъ само по единъ неговъ докладъ. Той е проучвалъ ценитѣ, той е проучвалъ стоката. Стоката е изрядна, първокачествена. Една малка частъ, казахъ, не е подходяща за нашитѣ условия; другото е пласирано, и още нѣщо ще се пласира. Ценитѣ днесъ сж високи, защото паднаха ценитѣ на земледѣлскитѣ продукти. Ако ценитѣ на житото бѣха останали както преди 3—4 години, тогава, разбира се, ценитѣ на машинитѣ не щѣха да бѣдатъ така високи и машинитѣ щѣха по-лесно да се пласиратъ. Въ всѣки случай, азъ ви казахъ въ началото още, че по този пунктъ има едно решение на правителството, има едно решение на Камарата и че Земледѣлската банка го е изпълнила. Въ туй отношение нѣма каква отговорностъ да се търси.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: (Звъни)

Г. Василевъ (д. сг): Остава само единъ пунктъ, и ще свърша.

По въпроса за пашкулния складъ въ Милано. Пакъ отправямъ молба къмъ министра на земледѣлието да проучи въпроса наново, защото, азъ ви увѣрявамъ, като прочетохъ тоя докладъ, моето заключение бѣше. . .

Министъръ Д. Гичевъ: Недейте толкова вѣрва на г. Николовъ и това, което Ви е написалъ.

Г. Василевъ (д. сг): Азъ искамъ даннитѣ да провѣрите. Азъ за хатѣръ на лица не вѣрвамъ. Азъ мога да Ви кажа, че не мога да не вѣрвамъ и на Сакарова.

Министъръ Д. Гичевъ: Г. Иванъ Николовъ е написалъ защитата си и тукъ Вие я четете.

Г. Василевъ (д. сг): Тукъ нѣма защита, а има факти.

Министъръ Д. Гичевъ: Азъ ще Ви кажа какви сж фактитѣ.

Г. Василевъ (д. сг): И азъ ще Ви кажа кой е Николовъ. Той е единъ човѣкъ, който е свършилъ навсѣкжде съ отличие. Свършилъ е съ отличие въ Жамблу, получилъ е първа награда, . . .

Министъръ Д. Гичевъ: Лично противъ него азъ нѣмамъ нищо.

Г. Василевъ (д. сг): . . . работилъ е навсѣкжде отлично.

Ж. Маджаровъ (з): На единъ човѣкъ, който има 500 декара земя, съ две крави, иска още гаранции, а на единъ човѣкъ, който нѣма нищо, отпуска земи. Ето това е Николовъ!

А. Николаевъ (з): Г. Василевъ! Кажете нѣщо за Мъглишката кооперация?

Г. Василевъ (д. сг): Коя е тая кооперация?

А. Николаевъ (з): Две години съществува и най-накрая я провалихте.

Г. Василевъ (д. сг): Нищо не ми е докладвано по тоя въпросъ. Посочете фактитѣ.

Г. Енчевъ (з): Вие асжж нищо не знаете.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Нищо не казахте за договора съ дружество „Тютюнъ“. Нищо не казахте за политиката на управителния съветъ по отношение на това дружество.

Г. Василевъ (д. сг): За кое, бе?

Министъръ Д. Гичевъ: Оставете да има и азъ да кажа нѣщо.

М. Райковски (з): Попитайте г. Николовъ, какви пазарлъци е правилъ съ братя Харитови, чрезъ единъ софийски адвокатъ, за да имъ даде втора ипотека.

Г. Василевъ (д. сг): Много се лъжете. Братя Харитови идваха при мене за кредитъ, но азъ имъ отказахъ. И ако има нѣкоя вина въ това отношение, вината е моя. Не съмъ позволилъ на банката да вземе друго решение по този въпросъ. Предварително бѣхъ разположенъ да имъ дамъ кредитъ, но следъ проучването, което се направи, констатирахъ, че тѣ не заслужаватъ кредитъ. Къмъ братя Харитови всичкитѣ ми симпатии, но като разбрахъ, че отъ София взематъ кредитъ отъ разни частни лица съ непровѣрени проценти на лихва и като видѣхъ, че не сж похарчили и 10.000 л. за оборитъ въ стопанството си, че добичетата сж заболѣли вследствие на туй, че нѣма чистота, нѣма свѣтлина, нѣма хигиена, казахъ, че такива стопани не заслужаватъ кредитъ. Вънъ отъ това, рисковано е да имъ се даде кредитъ, защото сж заборчѣли и нѣматъ стопански планъ. Братя Харитови, които произвеждатъ грозде въ голѣмъ размѣръ, не сж го застраховали отъ градушка и като пада градушка — унищожаватъ лозята имъ. Такива непредвидливи стопани, нѣматъ право на кредитъ.

Министъръ Д. Гичевъ: Ами за Балтовото стопанство какво ще кажете?

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Отбѣгва този въпросъ! (Смѣхъ всрѣдъ мнозинството)

Г. Василевъ (д. сг): За Балтовото стопанство ще питате г. Христова. Азъ по този въпросъ не съмъ участвувалъ. (Оживление всрѣдъ мнозинството)

Председателствуващъ Н. Захариевъ: (Звъни) Свършете, г. Василевъ.

Г. Василевъ (д. сг): Искамъ да свърша, но ме отвличатъ. Не ме прекъсвайте, г-да, защото трѣбва да свърша.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: (Звъни) Г. г. народни представители! Частъ е 8.

Министъръ Д. Гичевъ: Предлагамъ, заседанието да продължи, докато се изкаже и следующиятъ записанъ ораторъ.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Които сж съгласни съ предложението на г. министра, моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Г. Василевъ (д. сг): Г. г. народни представители! Твърдението въ доклада, че Управителниятъ съветъ е направилъ голѣма грѣшка, като е пренесълъ пазара на пашкулитѣ

отъ Милано въ София, е неоснователно. Азъ мога да изкажа въ това отношение само похвала на управителния съветъ на Земледѣлската банка, защото това премѣстване на пазара е отъ полза за цѣлото пашкулно производство у насъ. Днесъ на всички търговци въ Милано е известно, че най-хубавитѣ пашкули въ Европа идатъ отъ България, като почнете отъ кооперацията въ Свиленградъ, която действително е образцова производителна кооперация на пашкули, и свършите съ пашкулитѣ, които се произвеждатъ въ Бисеръ, Любимецъ и Харманлий. На това именно се дължи успѣхътъ на нашитѣ пашкули въ Милано, Атина, Цариградъ и Смирна; и трѣбва управителниятъ съветъ да бѣде похваленъ за това, а не да му се отправя упрѣкъ. Който проучи положението, не може да дойде до друго убеждение. Проучете въпроса и, следъ като го проучите, елате да кажете конкретно въ какво собствено вие обвинявате управителния съветъ.

Има и единъ другъ въпросъ, повдигнатъ въ доклада, дребенъ нагледъ. Това сѣ обвинението за покупка на здания и за доставкитѣ на така нареченитѣ горивни и смазочни материали. Не е казано за кои покупки на здания се отнася това обвинение, но азъ предполагамъ, че се касае за една покупка на здание въ Перущица, . . .

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Не е само въ Перущица.

Г. Василевъ (д. сг): . . . въ Папазлий, Чирпанъ, или може би въ Червентъ-Брътъ. Г. Драгойски — не зная дали е тукъ — познава единия въпросъ; г. Гичевъ знае какъ стои въпросътъ въ Перущица. Зданията сѣ полезни за банката и сѣ купени на добра цена. Земледѣлската банка се стреми да се снабди съ свои здания. — Може нѣкой да намѣри, че тя е избѣрзала, на всѣки случай тя има тая политика — да се снабди съ собствени здания.

Министъръ Д. Гичевъ: Но известно ли Ви е, че за да станатъ тѣзи сдѣлки, началницитѣ и касиеритѣ, въобще цѣли състави на клоноветѣ сѣ премѣствани, защото не сѣ искали да се подадатъ на влияния и давления отъ горѣ? Тѣй е станало въ Бръзовския клонъ, въ Пловдивския, Пазарджишкия и много други.

Г. Василевъ (д. сг): Г. г. народни представители! Дали нѣкой чиновникъ въ нѣкой отъ клоноветѣ е благоволилъ да бѣде съгласенъ или не съ управителния съветъ на банката, това не е много важенъ въпросъ, защото не се знае, дали тѣзи чиновници не сѣ били заинтересовани въ купуването на други здания.

Министъръ Д. Гичевъ: Отстраненъ е чиновникъ, който не е искалъ да оцени за 1 милионъ едно здание, което е струвало 200.000 л.

Г. Василевъ (д. сг): По-добре бѣше г. министърътъ на земледѣлието да се погрижи да направи подробенъ докладъ и да посочи конкретни данни, защото това сѣ общи приказки, непровѣрени. Най-после — направете анкета!

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Има анкета. Всѣки, който е провиненъ, ще бѣде хванатъ за ухото и ще се прати на прокурора. Безъ анкета нѣма да мине. Всичко ще излѣзе на мегданъ!

Г. Василевъ (д. сг): Направете анкета, защото това сѣ праздни думи.

Министъръ Д. Гичевъ: Азъ ще Ви изнеса данни.

Г. Василевъ (д. сг): По отношение доставкитѣ на горивни и смазочни материали, азъ не зная въ какво се състои обвинението, което се хвърля върху управителния съветъ на банката. Въ доклада е казано много неясно. Историята на въпроса, сѣ две думи, е следната.

Преди две години имаше другъ режимъ за онѣзи горивни и смазочни материали, които се внасятъ безъ мито въз основа на закона за подобрене на земледѣлското производство и опазване на полскитѣ имоти. Този режимъ се изразяваше въ това, че Земледѣлската банка имаше общия контролъ и ръководство, а продажбитѣ и доставкитѣ ставаха отъ тритѣ кооперации: кооперация „Напредъ“, Земледѣлското дружество“ и Съюзътъ на популярнитѣ банки. Отъ година и половина, близо 2 години, режимътъ е промѣненъ. Въ настоящия режимъ Земледѣлската банка не участвува, въ миналия режимъ тя е участвувала и е участвувала съ полза, по моемо разбиране. Азъ съжалявамъ, че не успѣхъ да прокарамъ законопроекта за измѣнение на чл. 94 въ смисълъ да се възвърне стариятъ режимъ отъ преди две години, защото по нашитѣ изучавания режимъ отъ преди две години, защото по нашитѣ изучавания

новиятъ режимъ, сегашниятъ режимъ, причинява загуби на държавата, може би къмъ 60—80 милиона лева годишно. Следователно, когато е съществувалъ стариятъ режимъ, Земледѣлската банка е изпълнявала своя дългъ, натоварена съ законъ, и нѣма никаква съпка върху нея. Понеже при новия режимъ тя нѣма участие, нѣма за какво да се държи отговорна. За съжаление, днесъ тя нѣма участие, а би трѣбвало да има такова, би трѣбвало да възстановимъ стария режимъ.

Привѣршвамъ съ заключението си:

Г. г. народни представители! Какво ще бѣде довѣрието къмъ Земледѣлската банка отъ нашето общество и отъ външния свѣтъ, е отъ решаваще значение за цѣлото наше стопанско бѣдѣще. Азъ не желая, и не мога да искамъ да отнемамъ свободата на министра на земледѣлието да направи известно преустройство въ Земледѣлската банка, ако той нѣма довѣрие въ лицата, които сѣ тамъ. Трѣбва да ви изповѣдамъ тукъ, че следъ като научихъ известни нѣща, какво министърътъ на земледѣлието не му подписа нѣкои пълномощия, искалъ да му каже единъ видъ да си върви, азъ отидохъ при г. Танчевъ и въ неговия кабинетъ му казахъ: „Г. Танчевъ, моля Ви, дайте си оставката“. Това е историята на неговата оставка. Той се съгласи и каза: „Азъ нѣма да правя спѣнки“, и си подаде веднага оставката, като изказа съжаление, че настоящиятъ министъръ не му е казалъ нищо лично и направо.

Въ Земледѣлската банка администраторъ е и г. Стаменко Тоневъ, юристъ, нашъ съпартизанинъ, който е назначенъ преди нѣколко години. Може би, той да не е необходимъ за това мѣсто, може би да е повече годенъ за други служби, не е посоченъ като нѣкакъвъ незамѣнимъ техникъ или ръководителъ въ Земледѣлската банка. Г. министърътъ на земледѣлието се възползува и посочи за управител г. Сакаровъ. Г. Сакаровъ ми е приятелъ отъ 30 години, познавамъ го, може би, по-добре отъ всички васъ. Пожелавамъ му успѣхъ и добра работа. Двамата неговии помощници, г. Колчевъ и г. Николовъ, по моемо убеждение, сѣ извънредно ценни работници въ банката. Г. Колчевъ работи тамъ години наредъ, билъ е отличенъ съ похвали отъ всичкитѣ си по-висши началници, на които е билъ подчиненъ. Г. Гичевъ му е отправилъ специална писмена благодарностъ за ръководството на Софийския клонъ на Земледѣлската банка. Той увеличи влоговетѣ, увеличи пласментитѣ. Той служи въ банката непрекъснато отъ редъ години и не е никакъвъ партизанинъ. Азъ мога да ви кажа, че довѣрието къмъ Земледѣлската банка, особено по влоговетѣ, се дължи извънредно много на неговата лична работа.

Ж. Маджаровъ (з): Кой не е никакъвъ партизанинъ?

Г. Василевъ (д. сг): Г. Колчевъ.

Ж. Маджаровъ (з): Разбрахъ за Николовъ. Той е наряднякъ. (Смѣхъ)

Г. Василевъ (д. сг): Г. Колчевъ, повтарямъ, работи въ тая банка непрекъснато отъ редъ години, той е единъ солиденъ техникъ. Г. Колчевъ е назначенъ отъ бившия министъръ Оббовъ. Г. Николовъ е по-новъ, служи въ Земледѣлската банка отъ 6 години и половина, по образование е агрономъ. Билъ е директоръ на Русенската земледѣлска катедра. Свършилъ е въ Жамблу, Белгия, съ отличие, пръвъ, държавния институтъ по земедѣлие. Въ банката работи безъ умора вече толкова години. И двамата сѣ много вещи лица. Доказателство за тази имъ вещина се даде въ нѣколкото земледѣлски конференции, които имавме презъ последната година и дето всички земледѣлски страни изказаха възхищението си отъ Българската земледѣлска банка и нейното ръководство.

Ако днесъ въ Женева има завършено едно дѣло за създаване на една международна ипотекарна банка, инициативата на това решение се взе въ Варшава по инициативата на България. Въпросътъ за земледѣлския кредитъ се постави на дневенъ редъ по искане на нашия делегатъ, той се проучи въ Женева и се изпрати на комитета, избранъ специално за тая целъ. Следъ дълги проучвания, този проектъ завърши въ Женева съ образуването сега на Ипотекарната банка, въ която смѣтамъ, че не само България трѣбва да участвува — ние сме дали съгласието си да участвуваме — но, по моемо разбиране, ние трѣбва да бѣдемъ първитѣ ѣ клиенти. Нашата Земледѣлска банка трѣбва да бѣде първиятъ клиентъ на тази нова Ипотекарна банка, за да може да ризиши своитѣ операции. Въпросътъ за задълженията на земледѣлцитѣ е извънредно важенъ въпросъ. Той е най-важниятъ въпросъ за България, той е основата на всичко, той е на-

чалото. Който не е разрешил този въпрос, той нищо не е разрешил; той решава всевъзможни работи по фасадата, но въ основата нищо не строи. Той строи на гнило, той строи на пълсък, и строеното може да рухне. Тоя въпрос е много деликатен, много мъчител, той е много опасен. Той е въпрос съ много страни, съ много остриета. Ако ние разколебаем доверието къмъ Земледѣлската банка, ако ние разколебаем доверието на чуждия капитал, на чуждия свѣтъ къмъ България и къмъ този втори институтъ следъ Народната банка — която е пазителка на монетата, а Земледѣлската банка е пазителка на стопанския кредитъ въ най-голямъ мащабъ — ако ние, казвамъ, разколебаемъ това доверие, ние ще свършимъ катастрофално. Не си правете никакви илюзии. Не говоря това нито за да ви права лошо впечатление, нито за да права нѣкому критика. Права своя изповѣдь предъ васъ: да внимаваме по тоя въпросъ и да видимъ какво можемъ и какво не можемъ. Да смѣтаме, че ще решимъ този въпросъ по болшевишки, така, както тѣ (Соци работниците) биха желали, не можемъ. Може би тѣ да върватъ, че могатъ да разрешатъ тоя въпросъ — тѣхъ сега не ги критикувамъ, тѣхъ при другъ случай ще ги критикувамъ. Може би тѣ смѣтатъ, искрено или неискрено, но въроятно повече по заповѣдь на Москва, че може този въпросъ да се реши и така: заличете съ една черта, нищо нѣма да се плаща, нѣма стопанство, нѣма нищо.

Нѣкой отъ работниците: Народътъ самъ ви каза.

Нѣкой отъ земледѣлците: Щомъ не може по болшевишки, ще го решимъ по сговористки!

Г. Василевъ (д. сг): Но азъ ви казвамъ, че това решение нѣма да ви помогне. Ако бихме взели такова решение, ще плащаме много повече пари.

Нѣкой отъ работниците: Селянитѣ казватъ, че не могатъ да плащатъ.

Г. Василевъ (д. сг): Главниятъ въпросъ е да намалимъ лихвата и да продължимъ сроковетѣ на заемитѣ. Главниятъ въпросъ е още Земледѣлската банка да има повече пари, да има много пари, и да ги дава на евтина лихва, напр., 7—8%. Въпросътъ е още да има дългосроченъ и срѣдносроченъ кредитъ. Сега фактически банката дава дългосрочни ипотечни кредити. Фактически имаме дългосрочни заеми; нѣкои краткосрочни операции ставатъ дългосрочни. Но трѣбва да въведемъ единъ редъ въ това отношение, трѣбва да има класификация, да формираме, да разграничимъ тритѣ кредити: краткосроченъ, срѣдносроченъ и дългосроченъ кредитъ, при низка лихва и износни условия. Отъ где ще вземемъ тия срѣдства? Най-идеалното би било, разбира се, държавата да изсипе на банката 1 милиардъ лева. Това биха били български пари, пари отъ български произходъ, въ тѣхното даване отъ страна на държавата не би имало никакво влияние, никаква опасностъ. Ще има договоръ, лихвата ще бѣде износна и т. н. Имаме ли ние такива срѣдства? Нѣмаме ги, но ако бихме ги имали, това решение би било най-изгодното. Но като ги нѣмаме, ще търсимъ. Да ги търсимъ на Софийската пияца, нѣма да ги намѣримъ. Ще ги търсимъ въ странство. Обаче който ще търси пари въ странство, той трѣбва да познава добре манталитета на ония, отъ които ще иска. Ако ще търсимъ отъ тая банка въ Женева, ние трѣбва да знаемъ кое е позволено и кое не е позволено и споредъ това да не нахърняваме нейното доверие къмъ насъ. Въ туй отношение азъ мога да ви увѣря, че предварителниятъ проектъ за ликвидирание задълженията на земледѣлскитѣ стопани — тоя проектъ е предварителенъ, той не е окончателенъ — е направилъ най-тъжно впечатление. Ако го казвамъ туй, то е защото въ това нѣма никаква тайна, не права никакво разкритие. Тоя проектъ направи много лошо впечатление. Тоя проектъ не е сериозно проученъ, въ него има неясни, двусмислени и зле замислени работи; въ него има опасни положения, които могатъ да разколебятъ доверието на чуждия свѣтъ къмъ насъ. Тоя проектъ азъ не го смѣтамъ проектъ на правителството. Не мога да допусна, че това правителство, както го гледамъ въ тоя съставъ, ще внесе единъ такъвъ проектъ въ Камарата. Но тоя проектъ вече е раздаденъ насамъ-нататъкъ, и той вече направи една страшна пакостъ на нашия кредитъ. Нашиятъ кредитъ е подбитъ въ странство съ грамадни послѣдствия за насъ.

П. Стояновъ (д): Банката по тоя въпросъ има ли нѣ какво мнение?

Г. Василевъ (д. сг): Завършвамъ, г. Стояновъ. — Азъ бихъ желалъ, по тоя въпросъ Народното събрание и правителството да бждатъ много внимателни. Никой нѣма да ви спъне. Ако имате нужда, ще ви помогнемъ; ако ли не — направете го сами. Ще ви ржкоплѣскамъ, а може и други да ви ржкоплѣскаатъ. За мене важи само единъ въпросъ — да намѣрите срѣдства банката да бѣде солидна, сериозни работници да не се гонятъ. Ако ще правите нѣщо, направете го въ минималенъ размѣръ, съ мѣрка, съ приличие. Недейте гледа непременно този или онзи да бѣде, полберете хората; нека остане по-големата частъ отъ тѣхъ по мѣстата си, за да има континуитетъ, за да има банката доверие да получи повече влогове, да намали лихвата на задълженията и да получи пари отъ странство. Азъ знамъ, че и вие искате това — да стане банката по-богата, да имаме доверието на външния свѣтъ. Защото ние имаме да избираме между два свѣта — или Москва, или Женева; нѣма трето мѣсто, нѣма друго спасение.

Нѣкой отъ земледѣлците: Има и София.

Г. Василевъ (д. сг): Или Москва, или Женева. И комунистѣтѣ сж отъ София, и ние сме отъ София, но виждате, че не можемъ да се разберемъ. Иначе то е най-лесно: не само да нѣмаме нужда отъ чуждия свѣтъ, но ние тукъ, отъ София, да диктуваме на свѣта.

Отъ земледѣлците: Нѣ, не.

Х. Чолаковъ (з): Тогазъ ще дойдемъ до 1913 г.

Г. Василевъ (д. сг): Тази работа не върви. България има нужда отъ кредитъ въ странство. — Моето желание по поводъ тоя законопроектъ е министърътъ на земледѣлието, който въ моитѣ очи е най-отговорниятъ — той ще има благодарността, той ще носи и отговорността за добритѣ и лошитѣ послѣдствия — да бѣде много внимателенъ. Азъ не бихъ говорилъ нито една минута, не бихъ го увѣрявалъ съ сжщитѣ аргументи, съ сжщата жаръ, ако би се касало за нѣкой другъ институтъ — за училища, или за нѣкои други служби, за нѣщо по-второстепенно. Това е нѣщо много важно, много страшно. Трѣбва да си пазимъ банката, трѣбва да бждемъ внимателни, да гледаме да не падне никакво подозрение, че този институтъ се клати. Вие виждате какъ се разклатиха много солидни нѣща и много солидни сгради. Въ България нѣмаме нѣщо по-големо отъ Земледѣлската банка и отъ Народната банка.

Нѣкой отъ земледѣлците: И сигурно, когато бѣше въ сговористки рѣше, не се клатѣше!

Министъръ Д. Гичевъ: Само не казахте дали Тоневъ е отъ ония стълбове, които я крепятъ да не падне.

Г. Василевъ (д. сг): Тоневъ? Не. (Възражения отъ земледѣлците) Азъ се боря за правото. Пазете банката, защото цѣлото ни стопанство зависи отъ нея. И ще видите, че — запомнете тия ми думи, ще приказваме пакъ — отъ това разрешение, което ще дадемъ на въпроса за ржководството на банката и отъ разрешението, което ще дадемъ на въпроса за земледѣлския кредитъ въ Земледѣлската банка, ще зависи всичко.

Х. Чолаковъ (з): Отъ второто — да.

Г. Василевъ (д. сг): Едното е свързано съ другото. Бждете внимателни.

П. Попивановъ (з): (Говори нѣщо)

Председателствуващъ Н. Захариевъ: (Силно звѣни)

Г. Василевъ (д. сг): Съжалявамъ, че не Ви чухъ какво казахте. Увѣрявамъ Ви, не чухъ нищо.

П. Попивановъ (з): Искате ли да Ви го повторя?

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Не Ви позволявамъ, г. Попивановъ. (Веселостъ)

Г. Василевъ (д. сг): Г-да! Внимавайте, за да може утре Народното събрание и правителството — безъ разлика на партии — да гарантира на България възможността да има достатъчно евтина, достъпенъ и дългосроченъ кредитъ. Това е моето желание, това трѣбва да бѣде нашата целъ. Тая целъ като се постигне, никакво значение нѣматъ лицата; но доколкото лицата иматъ значение за тая целъ,

недейте прескача, по съображения, не особено важни, надъ една опасност, за да настъпи утре едно положение, когато, сигурно — и ние, и вие — всички ще съжаляваме, ако се подбие доверието въ тоя кредитен институт. (Ръкоплъскания отъ сговориститѣ)

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Рашко Маджаровъ.

Р. Маджаровъ (д. сг.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Вземехъ думата по предложението на г. министра на земледѣлието за вземане решение отъ Народното събрание, съ което му се дава право да уволни управителния съветъ на Българската земледѣлска банка, не толкова отъ желание да взема непосредствено защитата на администраторитѣ ѝ, като физически лица или като управители, колкото поради факта, че въ това предложение, съ което се иска тѣхното смѣняване, сѣ изложени мотиви, които, засѣгайки досегашната дейностъ на Българската земледѣлска банка, могатъ да ѝ дадатъ едно направление, което, въ нѣкои отношения, считамъ, че не би било правилно, а въ други отношения би било даже пакостно. Ето защо, г. г. народни представители, когато ще излагаме своето разбиране, ще ви моля да се помѣчимъ да мислимъ по-малко за администраторитѣ, отколкото за мотивитѣ, по които се иска смѣняванетоъ имъ. И, ако догрѣбва, да изтъкнемъ данни, които да служатъ за оправдание на известенъ фактъ, на политика на банката, като кредитно учреждение въ България, за предпазване на банката отъ единъ неправиленъ пѣтъ, въ който тя би могла да влѣзе, и най-сетне, да дадемъ насоки на новия управителенъ съветъ, какъ би трѣбвало за въ бъдеще този нашъ голѣмъ кредитенъ институтъ да бѣде направляванъ.

Въ предложението, което е направено отъ г. министра на земледѣлието, на първо мѣсто е изтъкнато, че Земледѣлската банка, при сегашния ѝ управителенъ съветъ, по видъ, форма и начинъ на раздаване кредита, е вървѣла по единъ пѣтъ, който я отдалечава отъ целитѣ ѝ, като държавно кредитно земледѣлско учреждение, и е забравила интереситѣ на дребното трудово земледѣлско стопанство. Върху този въпросъ ние ще можемъ много да говоримъ, когато ще ни се поднесатъ на разглеждане други законопроекти или когато ще дойде да обсъждаме, въобще, какво е положението на земледѣлска България. Но нека ми бѣде позволено и мене да кажа своето разбиране по него дотолкова, доколкото то ще засѣга досегашното раздаване на кредититѣ отъ Земледѣлската банка и доколкото — ако то би легнало въ основата на бъдещата нейна политика — споредъ моето разбиране, нѣма да бѣде отъ полза.

Българската земледѣлска банка въ сегашния ѝ съставъ — нѣма да цитирамъ много цифри, защото моятъ предшественикъ си послужи съ такива — е вървѣла по единъ пѣтъ на кредитиране, който е билъ посоченъ отъ самото ѝ създаване, па, ако щете, и до днешенъ день. И, г. г. народни представители, ако се вгледате въ цифритѣ, които сѣ дадени въ отчета на Българската земледѣлска банка отъ 1930 г. и по-раншнитѣ години, за процентитѣ, въ които е билъ раздаванъ кредитътъ, вие ще видите, че нѣма разлика между сегашното, миналото и по-миналото управления, нито ще има утрешния день разлика, какъвто и управителенъ съветъ да бѣде назначенъ отъ правителството следъ смѣняванетоъ на сегашния.

Г. г. народни представители! Ако ми бѣде позволено да задържа малко повече вашето внимание, азъ бихъ молилъ тѣзи отъ васъ, които по-специално се интересуватъ отъ въпроса, да сравнятъ цифритѣ, които съществуватъ въ раздания на народното представителство печатанъ отчетъ на Българската земледѣлска банка, съ цифритѣ въ друга една областъ, въ която пъкъ Земледѣлската банка не дава непосредствено кредита, а тя служи само като една централа да дава глобални суми на самоуправляващи се икономически кооперативни единици, каквито сѣ селскитѣ кредитни кооперации. И азъ моля тия г. г. народни представители, въ особености тия между насъ, съ които сме работили по кооперативното движение — а доста ги има отъ тази срѣда, центъра на народното представителство — да сравнятъ единитѣ и другитѣ суми, за да видятъ, че сѣ тождествени раздаванията на кредититѣ направо отъ Земледѣлската банка на индивидуалнитѣ нейни членове и раздаванията на кредититѣ отъ кредитнитѣ кооперации, било чрезъ районнитѣ съюзи, било чрезъ селскитѣ кредитни кооперации. Разлика между тѣхъ нѣма. И нѣма разлика, защото — позволете ми да ви кажа — каквото и да правимъ ние, кредититѣ си вървятъ по своитѣ закони, тѣ се раздаватъ съгласно съ структурата на нашето земледѣлие. Вземете, г. г. народни представители, земледѣлскитѣ ста-

стистики въ България относно кредититѣ — доколкото ние разполагаме съ такива статистики, напр. статистиката отъ 1926 г. и вие ще видите, че както за индивидуалнитѣ членове, така и за кооперациитѣ кредититѣ иматъ едни и сѣщи проценти. Вземете отчетитѣ на Общия съюзъ на българскитѣ земледѣлски кооперации отъ 1928 г., напр., или отъ 1927 г., и вие ще констатируете, че въ основата на България се намиратъ неимотни, които съставляватъ, ако се не лъжа, по отчета преди две години, 0.8% — тѣ започватъ съ по-малко отъ 1 декаръ. Следъ това идватъ стопанствата съ по 1 до 5 декара, на които процентътъ се увеличава до къмъ 12%, ако се не лъжа, и следъ това се идва къмъ срѣднитѣ стопанства, които иматъ 5 до 50 декара и тия съ 50—100 декара, процентътъ на които стига до 32%. Като вървите нагоре, къмъ едритѣ стопанства, ще получите една статистика, която азъ държа тукъ на разположение на народното представителство и при която процентътъ значително се намлява — той слиза подъ нула цѣло. Или, за 1926 г. ние имаме: на стопанства по-малки отъ единъ хектаръ 0.9%; отъ 1 до 2 хектара — 3%; отъ 2 до 3 хектара — 4.8%; отъ 3 до 4 хектара — 6.3%; отъ 4 до 5 хектара — 7.2%; отъ 5 до 10 хектара — 32.6%. Значи, при стопанства отъ 50 до 100 декара се получава най-голѣмия процентъ — 32.6%. Отъ 10 до 15 хектара имаме 18.5%; отъ 20 до 30 хектара — 6.8%. И когато дойдемъ до едритѣ стопанства, тѣ се наброяватъ днесъ на около 15—20, а срѣднитѣ стопанства се наброяватъ надъ 70 хиляди и съставляватъ днесъ въ България 11%.

Г. г. народни представители! Споменахъ ви тая статистика не за да ви умсрявамъ, или пъкъ да ви покажа нѣкакви курйози, а за да се види, че процентътъ на раздаванитѣ кредити отъ Земледѣлската банка ѝ сѣщиятъ, какъвто е този на раздаванитѣ кредити отъ селскитѣ кредитни кооперации, че въ раздаванетоъ на кредититѣ отъ Земледѣлската банка индивидуалнитѣ работници, този, който не борави непосредствено съ земята, който нѣма частна земледѣлска собственостъ, е изключенъ, а той съществува въ таблицата на кредитната селска кооперация въ България и се равнява на 0.8%.

Съ тѣзи сравнителни статистики, които изтъквамъ предъ васъ, искамъ да спра вашето внимание върху това, че процентитѣ на раздаванитѣ кредити отъ Земледѣлската банка и отъ селскитѣ кредитни кооперации сѣ едни и сѣщи. Затова обвинението на г. министра на земледѣлието въ неговото изложение по отношение раздаванетоъ на кредититѣ отъ Българската земледѣлска банка не почива на действителността.

Но, г. г. народни представители, Земледѣлската банка не може да бѣде институтъ, върху който ще трѣбва да легне само дребното стопанство; Земледѣлската банка не може да бѣде кредитенъ институтъ само на кооперациитѣ, както, като кооператоръ, бихъ желалъ да бѣде; тя е единъ централенъ кредитенъ институтъ, който се интересува отъ много по-голѣми и общи задачи, и въ много случаи тя, като дава кредитъ на малоимотния, който е организиранъ въ кооперации, или който се явява предъ нея като клиентъ, тя ще бѣде принудена да раздава кредити и на едрото земледѣлие.

Въпросътъ за мелиоративния кредитъ въ България не е като една шега, като едно уреждане на образцови стопанства, които да могатъ да ограничатъ задачата на държавата, вмѣсто да се прѣска на 80 хиляди мѣста, да създаде едни голѣми комплектни стопанства, на които да даде кредити, за да послужатъ като единъ образецъ за разпространяване на нови култури или за трансформация на стопанството. И този въпросъ бѣше възбуденъ още въ 1920 г., когато се прокарваше законопроектътъ за поземелната собственостъ. Тогава отъ тази трибуна азъ защитавахъ положението — по този случай ще кажа пакъ нѣколко думи — че не винаги е полезно да липсватъ въ една страна едри и надсрѣдни стопанства. Ако отворите стенографскитѣ дневници на Народното събрание отъ него време, ще видите, че на другия день следъ речта, която произнесе моята скромна личностъ тогава по критиката на законопроекта на тогавашния министъръ Оббовъ, той оттегли законопроекта си мотивирано, като взема за основа съображенията, които азъ изтъкнахъ предъ Народното събрание. Защо по-късно законопроектътъ бѣше прокаранъ, това е вече другъ въпросъ.

Днесъ, когато приказваме, че едритѣ стопанства сѣ нуждни на бъдещата стопанска и земледѣлска България, трѣбва да си припомнимъ, какъ следъ две-три години, следъ като една частъ отъ тѣхъ изчезнаха, държавата трѣбваше да откупува земи, за да ги употреби като образцови стопанства. Е добре, ако държавата е принудена да създава едри стопанства, не може ли тя да си послужи чрезъ част-

ния стопанинъ, като му предпие известни мърки и му даде необходимите кредити, за да може този стопанинъ да стане изворъ на мелиорации въ областта на българското земледелие, скотовъдство и горовъдство?

Г. г. народни представители! Това става навсѣкжде. Нека и въ България престане вѣтътъ: „Долу всичко, което се казва едро стопанство“. Азъ имамъ основание да вѣрвамъ, че това е отдавна умрѣло заблудение въ България. Преди всичко въ България почти нѣма едро стопанство, а много скоро нѣма да го има никакъ. Ние ще бждемъ страна на сръбнитѣ стопанства и на тия подъ тѣхъ, защото и сега, преди още да сме правили ново преброяване, като знаемъ, че населението се е увеличило съ 300—400 хиляди души отъ последното преброяване и е достигнало вече надъ 6 милиона жители, сръбнитѣ стопанства сѣ 46—48%.

Та, г. г. народни представители, като подемамъ този мотивъ, който се изтъква въ изложението, азъ му давамъ обяснението, само за да може да се вземе въ съображение и моето скромно мнение на народенъ представителъ, че Българската земеделска банка не може да се направлява само къмъ единъ родъ стопанства, а тя трѣбва да има широката задача, да направлява, чрезъ кредитиране, най-малкото до най-големото стопанство.

Не му е мѣстото тукъ да говоримъ за едритѣ стопанства, но днесъ Ото Бауеръ, широкъ социалистъ, управлява Германия, и като вземете бюджета на Райха, като вземете пруския бюджетъ, ще видите какъ хората и днесъ не смѣятъ да гѣнатъ едрото землевладение и сѣ принудени да даватъ голѣми кредити за цѣли области, специално въ Германия за Източна Пруссия, за да поддържатъ голѣмото землевладение въ рѣцетѣ на чифликчинтѣ, само и само да могатъ да запазятъ народното стопанство и националната структура на тѣхнитѣ държави. Днесъ Русия, която взема собствеността на земята отъ рѣцетѣ на руския селянинъ, е принудена да прибѣгва до машинизирането на земледелието.

Б. Костовъ (раб): (Възражава)

Р. Маджаровъ (д. сг): Вие сте чули тѣзи работи въ Пловдивъ. Оставете настрана пловдивското тълкувание на болшевиизма и оставете мене да кажа моитѣ разбирания, тъй както ги зная международно и отъ лично познаване на Русия повече отъ Васъ. — Днесъ Русия, за да може да произвежда това жито, съ което прави дѣмпингъ, е принудена да обръща земята на руския калмукъ, който населява къмъ Волга и задъ Волга, въ едри стопанства, въ които да могатъ да се употребяватъ машини, защото и трѣбва да води борба на международния пазаръ, която тя не може да води по другъ начинъ. А колкото за кулака, сръбния стопанинъ — който въ България е сръбно 30—40% отъ нашето население — той ще ви надвие. Вече последнитѣ укази на Сталинъ правятъ концесия, докогато единъ елементъ — както въ всички социални революции — надвивалъ този елементъ — ще надвие по отношение социалната структура въ утрешния денъ на съветска Русия.

Г. г. народни представители! За да се види, че този елементъ заслужава грижа, азъ ще ви посоча нѣкои факти, безъ да искамъ да правя партизанлъкъ. За какво рѣкоплѣскахе днесъ на г. Мушановъ, за какво стои законътъ за храноизноса? Нали за това, да се гарантиратъ 150 000 наши селски стопанства, които сѣ експортъори въ България, здравиятъ елементъ у насъ, за да могатъ тѣ да държатъ търговския ни балансъ? Ние казваме, че отъ пшеницата ще имаме 600 и толкова милиона лева загуба, отъ кукуруза — толкова милиона и т. н. Нима тѣзи загуби се понасятъ заради този, който има по-малко отъ 40 декара стопанство? Не. Тѣзи загуби се понасятъ за този, който има повече отъ 40 декара. Като виждаме, че неговиятъ продуктъ е обезцененъ, ние, държавата, сме принудени да понасяме загуби съ стотици милиони лева, съвършено справедливо, за да запазимъ неговото благосъстояние и чрезъ това — благосъстоянието на България. И въ земеделска България когато се предприематъ известни мѣроприятия, тѣ трѣбва да бждатъ общи. Нима ние, като правимъ известни жертви, съвършено правилно, по храноизноса за този, който произвежда въ повече за износъ, можемъ да кажемъ за Земеделската банка, че е следвала една неправилна политика, като е дала кредитъ на сѣция този производителъ пропорционално съ кредита, който е дала на другитѣ? Спирамъ по този въпросъ.

Г. г. народни представители! Иде втори единъ въпросъ, по който азъ съмъ съгласенъ съ г. министра на земледелието. Въ неговия докладъ се казва, че Земеделската банка излѣзла отъ рамкитѣ на своитѣ непосредствени цели. Какви сѣ непосредственитѣ цели на банката? Да дава обикновенъ или мелиоративенъ кредитъ на българ-

ския земледѣлецъ и да събира достатъчно сръдства, бихъ прибавилъ азъ, та когато дойдатъ тежки години, като тия, които преживяваме сега, тя да има необходимитѣ резерви, за да може да посрѣща нуждитѣ. Трѣбва да признаемъ, че откога Мидхадъ паша основа земеделскитѣ каси, които законътъ на Гешова обрѣна въ земеделскитѣ клонове и следъ туй се създаде самата Земеделска банка, Българската земеделска банка е спазвала тѣзи свои цели и ги е спазвала дотамъ, че на Балканския полуостровъ най-правилно разпредѣление на кредита и най-много полагани грижи отъ държавенъ кредитетъ институтъ, за да може той да бжде способенъ да подпомага въ добри дни и да бжде гарантиранъ, че ще може да преживѣе кризи въ тежки дни, се падатъ именно на Българската земеделска банка.

Два процеса има, презъ които Земеделската банка е преминала. Първиятъ бѣше въ времената, когато се закупуваше земята. Тогава тя изигра тази голѣма роля, че способствува, щото земята въ известни мѣста, населени съ турци, чрезъ кредититѣ, които тя откриваше, да минатъ въ рѣцетѣ на селяни българи, вмѣсто да бждатъ закупени, освенъ съ много малки изключения, отъ тѣхъ нареченитѣ думбази и кождери. Макаръ да не ми е позволено да правя исторически справки предъ видъ напредналото време, позволете ми да изтъкна колко голѣмо значение има тѣхъ нареченитѣ едиктъ на Петко Каравеловъ, който обяви земятъ на изселенитѣ турци за безстопанствени и ги взеха селяни българи. Ако нѣмаше тогава този общественъ кредитъ, който действително бѣше организиранъ, макаръ и сръдствата ни да бѣха слаби, днесъ Кюстендилскитѣ окрѣжъ, цѣлото течение на рѣка Искъръ и редица други поселения може би щѣха да бждатъ съ друга земеделска структура. Поради факта, че Южна-България бѣше подчинена на единъ другъ режимъ, даде се възможностъ да се създадатъ чифлици отъ земятъ на изселващитѣ се турци. Който е ходилъ изъ Бургазкия окрѣжъ и на изтокъ отъ Стара-Загора, ще знае така нареченитѣ султански чифлици, собственици на които сѣ българи или случайно останали турци. И трѣбваше по-късно да се яви Българската земеделска банка съ своя кредитъ на помощъ, за да може да се изкупятъ тѣзи чифлици отъ селянитѣ. До 1912 г., когато други богатства влѣзоха въ Бургазкия окрѣжъ, вследствие минаването на войскитѣ, населението на Бургазкия окрѣжъ, на половина отъ Южна България, още преживяваше криза. Това е първиятъ етапъ.

Вториятъ етапъ е ролята, която игра Българската земеделска банка по отношение подобренieto на земеделското производство. Вѣрно е, че Земеделската банка, както се казва и въ доклада, е вършила често пѣти работи, които сѣ нагледъ осѣждателни, но отъ това обяснение, което ви дадохъ, се вижда, че тя не е могла да прави друго. Ако четете последния отчетъ на банката, ще видите, че тя не продава и не купува вече синъ камъкъ, но че се е нагърбила съ доставката на земеделски машини. Пакъ отъ това обяснение, което ви дадохъ, виждате, че доставкитѣ на земеделски машини сѣ били единъ ползѣни за времето си сдѣлки. Земеделската банка се явяваше на времето не само раздавачъ на кредитъ, но и единъ културтрегеръ, който често губѣше, за да може, обаче, да стане подобрене на нашето земледѣлие. Въвеждането на плуга, на цѣлата редица сѣчва преди 20—30 години, което е първиятъ тласкъ за развитието на нашето земледѣлие, се дължи най-вече на културната политика на Земеделската банка. Г. г. народни представители! Днесъ положението се е измѣнило. И съ основание въ доклада се критикува тази политика на Земеделската банка, да се занимава съ разпространяването на машини, съ купуването на едно, друго и трето. Тази критика е права по сѣщество, но не трѣбва да сѣде адресирана къмъ Земеделската банка. Ако има тукъ вина, тя по-скоро е на правителството. Когато ставаше въпросъ за доставка на плугове и на цѣлата редица земеделски машини, въ България вече съществуваша институция специално за доставка на такива. Споредъ моето субективно разбиране, бѣше преминалъ периодътъ, когато Земеделската банка трѣбваше да бжде културтрегеръ. Плугътъ го имаше на пазара. Съ неговата доставка и разпространение бѣха се вече натоварили Общиятъ съюзъ на българскитѣ земеделски кооперации и Българското земеделско дружество. Ако тогава азъ бѣхъ на властъ, щѣхъ да кажа: натоварете Общия съюзъ на българскитѣ земеделски кооперации и Българското земеделско дружество, които доставятъ тежкитѣ земеделски машини — вършачки, трактори и т. н. — да доставятъ и плугове, съ което да бжде улеснено населението. За голѣмо съжаление, тия, които бѣха съ моето разбиране, бѣха машинство. Ако отворите дневницитѣ на Народното събрание, ще видите, че всички партии, безъ изключение,

поддържаха проектите на правителството, да се доставят от банката машини. Разглеждайки под таква свѣтлина политиката на Земледѣлската банка, да купува машини, вие ще се съгласите съ мене — азъ за това и взехъ думата — че за тази политика тя нѣма никаква вина. И на мене ще ми бѣде много приятно, ако и вие (Сочи болшинството) и г. министърътъ се съгласите съ менъ, че за бѣдеще държавата, ако иска да прокарва такава политика, да доставя земледѣлски машини, трѣбва да я прокарва съ свои сръдства и съ свои органи. Азъ смѣтамъ, че е вече време дори да се освободи държавата отъ тази работа, защото вече има въ нашата страна организации, като Общия съюзъ на земледѣлскитѣ кооперации и Българското земледѣлско дружество, които могатъ да поематъ върху себе си тази работа, която ще извършватъ по-добре стопански и споредъ нуждитѣ. Г. г. народни представители! Азъ мисля, че по въпроса за доставката на земледѣлски машини ние трѣбва да направимъ крачка напредъ въ разбиранята си, като освободимъ за въ бѣдеще Земледѣлската банка отъ доставката на земледѣлски машини, защото това е тежестъ за нея вмѣсто да бѣде отъ полза за нея и за народното стопанство.

Г. г. народни представители! Може да има злоупотребления, но азъ на тѣхъ не ще се спирамъ. Който се е провинилъ, ще понесе санкции на закона. Азъ не поемамъ защитата на никого. Земледѣлската банка е доставила земледѣлски машини, отъ които тя е загубила, но доставката е станала съ законъ.

Въ първия пунктъ на доклада е казано: (Чете) „А вънъ отъ това, въ кредитната ѝ политика е много ясно очертана тенденцията все повече и повече да бѣдатъ подкрепяни кредитно предимно едритѣ стопанства, както и тая да се ангажирватъ голѣми банкови суми отъ стотици милиони за кредитиране учреждения, дружества и лица, не имеючи нищо общо съ земледѣлското стопанство, както е случаятъ съ Ипотекарната банка, Интернационалната и т. н. Г. г. народни представители! Управителниятъ съветъ на банката ли е виновенъ или изпълнителната властъ при различнитѣ режими и Народното събрание, което е гласувало законитѣ? Г. Григоръ Василевъ ви прочете списъкъ, който започва отъ 1921 г., който, мисля, че бихъ направилъ грѣшка, ако река да го повторя, за да бѣда документиранъ въ моята речъ. Азъ само ще го допълня съ това, че въ 1919 г., когато министъръ на финанситѣ бѣше г. Турлаковъ, ако се не лъжа, е билъ даденъ заемъ отъ Земледѣлската банка даже на българскитѣ държавни желѣзници, за да си купятъ драга. Ние имаме случай, когато държавата се е намирала въ криза, Земледѣлската банка да ѝ даде 50.000.000 л., за да изплати заплатитѣ на чиновникитѣ. Ние имаме случаи отъ 1919 г. до 1931 г., до преди две-три недѣли, при три режими и четири министерски съвети, държавата чрезъ министерски постановления — това право ѝ е дадено отъ закона за Земледѣлската банка — да ангажира сръдствата на банката за провеждане известни мѣроприятия, които нѣматъ абсолютно нищо общо съ земледѣлското стопанство, или ако иматъ, би трѣбвало по другъ начинъ да бѣдатъ проведени. Е добре, г-да, трѣбва съ тая работа да се престане.

Българската земледѣлска банка въ продължение на 13 години чрезъ различни закони и министерски постановления е била ангажирана съ около единъ и половина милиардъ лева и често пѣти е била направлявана къмъ една политика, която е неправилна. И днесъ, когато Българското стопанство има нужда отъ кредитъ, Земледѣлската банка не може да му даде такъвъ и го улесни, защото само на централата „Въжча“ е дала надъ 250 милиона лева до днесъ, защото всѣки единъ министъръ на земледѣлието за случайно ползотворно мѣроприятие създава законъ, въ който казва: пари нѣмаме, но ще ангажираме паритѣ на Земледѣлската банка. Г. г. народни представители! Това трѣбва да престане. Като отхвърлямъ упрѣкка, че за това е виновна управата на Земледѣлската банка, не сж дори виновни и Народнитѣ събрания, а е виновна изпълнителната властъ на нѣколко режими, въ това число и нашиятъ — моето мнение: да се спре съ тази политика. Първата ни задача при реформирането на банката е да създадемъ отговорността въ това отношение както за народното представителство, така и за министритѣ. Така стана съ Народната банка.

С. Митковъ (з): Тѣкмо това искате вие.

Р. Маджаровъ (д. сг): Който иска да прави благотворителностъ и голѣми социални мѣроприятия, да задоволява обществени и частни нужди, нека да търси кредити вънъ отъ банката, която подпомага развитието на най-

голѣмото производство въ България — земледѣлското, отъ което се препитава 80% отъ българския народъ.

С. Митковъ (з): Извинете, г. Рашко Маджаровъ, че Ви прекъсвамъ. Това е то народнишката политика. Вие искате да стане и съ Земледѣлската банка сѣщото, каквото стана и съ Народната банка — да я изолирате отъ стопанския животъ на страната. Обаче Земледѣлската банка има по-друго назначение и когато се касае за стопански инициативи, безспорно е, че Земледѣлската банка ще бѣде въ ролята си.

Р. Маджаровъ (д. сг): Съжалявамъ, но това, което ми възразявате, нѣма нищо общо съ моето говорене. Вие сте наумили нѣщо да ми възразите и ми го казвате сега, безъ да сте схванали моята мисль.

Та, г. г. народни представители, тази политика на ангажиране сръдствата на Земледѣлската банка за други цели трѣбва да престане. Сръдствата, които Земледѣлската банка набира, трѣбва да отидатъ непосредствено за подпомагане на земледѣлското население.

И. п. Рачевъ (з): Нали тѣкмо това се излага въ доклада, г. Маджаровъ, че сръдствата на Земледѣлската банка не сж отивали за земледѣлскитѣ стопанства?

Р. Маджаровъ (д. сг): Нѣма да се връщаме назадъ, за да не изгубя мисльта си. Не слушайте. Ако слушате, ще видите, че съмъ много ясенъ и че тѣкмо по това сме съгласни — да предупредимъ да не става за въ бѣдеще това. Това е ясно и азъ зная кому давамъ подкрепа, като говоря тия нѣща.

Г. г. народни представители! Идвамъ до втория пунктъ на доклада, въ който пунктъ се засѣга дейността на Българската земледѣлска банка по организирането, надзора и кредитирането на българската кооперация. Въ този пунктъ се казва, че вследствие непосредственото раздаване отъ Земледѣлската банка на дребнитѣ кредити, получило се е разстройство на земледѣлскитѣ кооперации. Нека ми бѣде позволено да не се съглася съ това. Съ нѣколко думи ще посоча какъ се е развивала нашата кооперация, за да установя, че това, което се твърди тукъ, не отговаря на действителността.

Българската кооперация до войнитѣ искаше да си създаде собственъ капиталъ. Когато народа го организираше въ кооперации, за да се бори срещу лихварството, ние се мъчехме да привикнемъ кредитната земледѣлска кооперация — най-старата кооперация и днесъ най-многобройната, основата на кооперативното дѣло въ България — да събира капиталъ. Съ това искаше възпитателно да действуваше. Тогава се реши всѣки кооператоръ да дава по 1 л. членски вносъ на месецъ. И трѣбва да кажа, че съ този 1 л. — а това бѣше доста много, защото този левъ бѣше златенъ — ние почнахме да събираме капиталъ въ селскитѣ кредитни кооперации, и когато се образува Общиятъ съюзъ на земледѣлскитѣ кооперации, имаме вече единъ капиталъ отъ около 300—400 хиляди златни лева. Войнитѣ обрнатоха наопаки работитѣ. Азъ не искамъ да вина никого, но следъ 1919 г. въ България се създаде пълна анархия въ кооперацията. Сжществуваха вече стремление у политическитѣ партии да презематъ кооперацията и да я обсебятъ за своитѣ партийни цели. Още преди войнитѣ всѣка отъ партиитѣ искаше да си създаде привърженици въ кооперацията, но следъ войната това стремление избухна съ голѣма страсть. Тогава почна да се проповѣдва теорията, че кооперацията трѣбва да служи не на цѣлия народъ, а на отдѣлнитѣ партии. Въ „Славянска беседа“ сме спорили много по това. Безспорно, една кредитна кооперация, бѣше, че тя почна да навиква народа да счита сръд-когато тя черпи своитѣ сръдства отъ едно учреждение, каквото е Земледѣлската банка — държавно учреждение — на тая кооперация се налага партиенъ неутралитетъ.

Второто нѣщо, което се появи въ българската кооперация бѣше, че тя почна да навиква народа да счита сръдствата на Земледѣлската банка — понеже били народни — за държавни и се създаде повикътъ да се отвори широко кесията на Земледѣлската банка, за да може да задоволява нуждитѣ на създаденитѣ кооперации. Основенъ принципъ на кооперативното движение е, че то трѣбва да почива върху икономията на отдѣлнитѣ членове, които влизатъ въ кооперацията. Обаче създаде се такова настроение, че всички кооперации тръгнаха да искатъ, и сръдствата на Българската земледѣлска банка бѣха почти изчерпани. Не трѣбва да ви бѣде чудно, ако цитирамъ историята за образуването на нѣкои синдикати. Въ Пловдивъ се събиратъ двама-трима адвокати, образуватъ синдикатъ,

и веднага искат пари отъ Земледѣлската банка. И до днешенъ не могатъ да се събератъ взетитѣ кредити отъ тия синдикати, защото вече не съществуватъ. И затова дойдохме преди нѣколко години до положението, съюзитѣ на кооперациитѣ да стоятъ предъ катастрофа. Г-да кооператоритѣ ще си спомнятъ, че въ началото на 1923 г. не можехме да се съберемъ на конгресъ и да помолимъ управлението да тури редъ въ кооперативното движение.

Г. г. народни представители! Третата голѣма грѣшка бѣше тази, че безъ да изучимъ обективнитѣ условия за даденъ родъ стопанство и безъ да видимъ има ли тѣзи обективни условия налице и има ли подготвени, компетентни ръководящи лица, ние нахѣхме цѣлъ редъ кооперации, които съществуваха день до пладне.

Съ тѣзи три нѣща трѣбваше да се справимъ. Г. г. народни представители! Паметни сѣ конгреситѣ на кооперациитѣ следъ тия разрухи, когато хората бѣгаха отъ отговорностъ, нѣмаше кой да се избере, и отговорността се пое само отъ известни хора, между които и моята скромна личностъ. На тѣзи конгреси нѣмаше кой да разбере, че основата е въ икономитѣ, че трѣбва дисциплина и че на ръководно мѣсто въ кооперацията трѣбва непременно да туримъ хора компетентни.

Какво е положението днесъ на кредитнитѣ кооперации? Цифри азъ нѣма да ви цитирамъ, но мога да ви кажа, че отъ 100 милиона лева капиталъ, когато се започна тая работа, днесъ кредитнитѣ кооперации иматъ събранъ собственъ капиталъ 700 милиона лева, който се равнява на 60% отъ събрания отъ кооперациитѣ капиталъ въ Българската земледѣлска банка.

Г. г. народни представители! Знаемъ, че българската кооперация има да изнесе още много нѣщо. Азъ съмъ длъженъ да подчертая, че въ дадения случай не е виновна банката за лошото устройство на кооперациитѣ. Може би това не е било известно на г. министра и затова го е вписалъ въ своя докладъ. Обвинява се Земледѣлската банка, че е кредитирала направо кооперациитѣ, а не чрезъ тѣхнитѣ съюзи. Това не е произволъ на Земледѣлската банка, това е наше или, бихъ казалъ, мое искане и ще ви кажа защо.

Министъръ Д. Гичевъ: (Казва нѣщо)

Р. Маджаровъ (д. сг): Г. министре! Трѣбва да бждемъ наясно. Вѣрно е това, но защо стана туй? Не е само банката инициаторъ за това. Ние трѣбваше да поискаме това, следъ като кредитнитѣ кооперации гласуваха резолюция, че трѣбва да създадатъ отъ себе си една кредитна централа и следъ като видѣхме, че Общиятъ съюзъ на земледѣлскитѣ кооперации има дългъ крѣгло 15 милиона лева и 20 милиона лева загуба.

Министъръ Д. Гичевъ: Не това казваме ние — че банката не е кредитирала кооперациитѣ чрезъ Общия съюзъ, но че е кредитирала населението направо, а не чрезъ кооперациитѣ. Това сѣ две различни работи.

Р. Маджаровъ (д. сг): Азъ ще дойда на едното и на другото. — Г-да! Ние се намѣрихме при едно положение да искаме Земледѣлската банка да кредитира населението направо, защото се въведе единъ типъ на заеми, който се прострѣ въ всички популярни банки и кооперативни учреждения: да се удържа частъ отъ капитала, който се взема отъ банката като заемъ, за дълговъ капиталъ. Благодарение само на тая работа и на други принудителни мѣрки, ние можахме да стигнемъ до единъ собственъ капиталъ отъ 700 милиона лева, безъ влоговетѣ, въ кооперациитѣ.

Г. г. народни представители! Има още единъ другъ въпросъ: Българската земледѣлска банка, ако е кредитирала направо, а не чрезъ съюза, кооперациитѣ, защо пъкъ чрезъ кооперациитѣ не е кредитирала индивидуалнитѣ стопани? Ето това е една работа, която ще трѣбва да се уясни. Въ България, ако не се лъжа, имаме около 6—7 хиляди населени мѣста, а кредитни кооперации имаме само 1414. Какъ ще можемъ да кредитираме тѣзи населени мѣста? Ще трѣбва, значи, да създадемъ задължителни кооперации въ всѣко населено мѣсто. Г-да! ще бжде една голѣма грѣшка, ако Народното събрание и изпълнителната властъ кажатъ, че навсѣкжде въ страната, кждето има компактно сѣловие, въ дадения случай земледѣлско, трѣбва да бжде организирано задължително въ кооперация. Задължителниятъ характеръ на кооперацията и на всѣко едно учреждение е пакостенъ. Кооперациитѣ, които съществуватъ у насъ, не обематъ цѣла земледѣлска България, защото сѣ много по-малко, отколкото населенитѣ мѣста въ България. Затуй Земледѣлската банка не можеше другояче да постѣпи.

Г. г. народни представители! Азъ съмъ единъ отъ тия, които сѣ работили въ кооперативното движение. Недейте натоварва българската кооперация съ повече работи, отколкото тя може да свърши. Недейте лишавя българската кооперация отъ свобода при организирането ѝ, недейте я задължава съ работи не по силитѣ ѝ.

Министъръ Д. Гичевъ: Точно това нѣмаше презъ миналия режимъ, г. Маджаровъ: директори и управители на кооперации, особено на тютюневитѣ, се натрапваха отгоре. Точно тютюневитѣ кооперации нѣмаха свобода.

Р. Маджаровъ (д. сг): Точно на това минавамъ. Г. г. народни представители! Трѣбва да оставите кооперациитѣ да се развиватъ свободно. Земледѣлската банка ще раздава кредитъ чрезъ кооперациитѣ, кждето ги има. Но г. министърътъ ме прекъсва, преди да дойда на тая мисълъ, и ми казва, че кооперациитѣ нѣматъ свобода. Това е другъ боленъ въпросъ за българската кооперация. Българската кооперация се разрастна много и най-сетне, ако речемъ да задължимъ всѣка кооперация да стане единъ видъ агентура на Земледѣлската банка, която ще раздава кредитъ чрезъ кооперациитѣ, тогава и тютюневитѣ кооперации ще бждатъ подъ единъ по-строгъ контролъ — боравихъ и азъ съ тѣхъ и ги зная — и ще можемъ да създадемъ отъ тѣхъ една мощна организация, която, събирайки добре обработения тютюнъ на селянина, ще може да групира въ себе си повече стопанства и, групирайки ги, да стане единъ посрѣдникъ на тютюневия пазаръ. Сѣщата политика може да се възприеме и по отношение на горскитѣ и други кооперации. Въ днешния день насъ ни липсва това разбиране, но не само по вина на Земледѣлската банка, но и по наша вина. И ако отъ това има нанесени нѣкакви пакости на нашето кооперативно движение, тѣ сѣ по-голѣми отъ пакоститѣ, които е нанесло назначаването на директори на кооперации отгоре. Кжде е ставало такова назначаване, г. министърътъ ще ни каже. Но за мене е ясно едно — че днесъ нашитѣ кооперации страдатъ, и още за известно време ще продължатъ да страдатъ, отъ липса на ръководенъ персоналъ. Какво да правимъ, г-да, когато всички младежи, които излизатъ отъ българскитѣ училища днесъ, търсятъ все държавната трапеза, не искатъ да служатъ отначало безплатно на българската кооперация, и полека-лека, скромно, чрезъ организиране и създаване на народни богатства, да вървятъ къмъ осигуряване на собствената си прехрана и къмъ забогатяване? Едвамъ въ последнитѣ 3—4 години въ нашитѣ кооперации започна да навлиза по-мало поколение, което работи въ селскитѣ кооперации добре. Дай, Боже, това прииждане на млади сили да се разпространи и въ градскитѣ кооперации, кждето — въ града — има по-малко себеотрицание, отколкото въ българското село.

Може Българската земледѣлска банка да е извършила нѣща, които не сѣ пѣтни — г. министърътъ на земледѣлството ще ги каже, ако има такива — но азъ ще кажа сега само едно — че каквото и да направите въ днешния день, ние не можемъ освенъ да пожелаемъ едно: когато г. министърътъ ще назначава новъ управителенъ съветъ на Българската земледѣлска банка, да разбере, че кооперацията трѣбва да бжде свободна; тая кооперация ще трѣбва да разбере, че сама трѣбва да събира срѣдствата си, и когато не ѝ достигне нѣщо, да го иска отъ Земледѣлската банка; че трѣбва да имаме кооперация, която да бжде ръководена отъ подготвенъ персоналъ. И още единъ елементъ трѣбва да има, който всѣки единъ кооператоръ едно време знаеше, но който елементъ днесъ почва да се забравя: кооперацията, бидейки една стопанска организация ще конкурира съ частния капиталистъ само когато въ всѣко отношение работи сполучливо и когато има за основенъ принципъ въ своята дейностъ не само стопанския си интересъ, като едно цѣло, като кооперация, не само стопанския интересъ на своитѣ отдѣлни членове, но и единъ моралъ, който е нуженъ повече на кооперацията, отколкото на българския гражданинъ въ неговия индивидуаленъ животъ. Освенъ това българската кооперация трѣбва неизбежно да пристѣпи къмъ събиране на свои собствени срѣдства. Всичкото това трѣбва да бжде задачата на г. министра на земледѣлството и на бждещото управление на Земледѣлската банка, за да може българската кооперация да се разрастне още повече. Тогава ще стане излишна една или друга преценка на дейността на Земледѣлската банка, каквато се прави днесъ отъ нѣкои.

Г. г. народни представители! Азъ изтъкнахъ нѣколко въпроси. Сега нека ми бжде позволено само за 3—4 минути да направя своето заключение.

Българската земеделска банка, която, както се цитира днес, въ 1924 г. е имала капитал 1 милиард 400 и няколко милиона лева, днес е увеличила капитала си на 5 милиарда лева. Значи, тя има над 3 милиарда лева свой собствен капитал. Цялът този капитал, освен ангажиранитъ от държавата суми за нейнитъ нужди, е въ разпореждане на българскитъ земеделци и то въ процентъ, който отговаря на структурата на нашето народно стопанство. Българската земеделска банка, обаче, не е достатъчно развита, тя още срѣща спѣнки. И когато става дума да опредѣлимъ нейния характеръ, нека отъ изложението, което направихъ, да извадимъ заключението.

Българската земеделска банка трѣбва да стане централенъ институтъ на националния кредитъ за земеделска, скотовъдна и горска България. И това не трѣбва да бѣде само фраза, изнесена отъ трибуната, а това трѣбва да стане една действителност. И когато това стане, ние ще трѣбва, г. г. народни представители, да знаемъ, че на изпълнителната властъ трѣбва да бѣде забранено да върши всичко онова, което е чуждо на непосредственитъ интереси на земеделска България, колкото то и да е нужно на държавата.

С. Василевъ (д. ср): Ами при едно ново землетресение или при наводнение?

Р. Маджаровъ (д. ср): Така погледнато на Българската земеделска банка, ще се сложи вече въпросъ, съ законъ да се гарантира нейната автономия: когато на Българската земеделска банка се опредѣлятъ чисто земеделски задачи, тя да бѣде запазена отъ посегателствата на изпълнителната властъ. Другъ начинъ за гарантиране националния земеделски кредитъ азъ засега, както и да ме карате, не мога да намѣря.

Г. г. народни представители! Азъ не искамъ да споменавамъ примѣри, защото времето ми изтича. Но не бива съ едно постановление на Министерския съветъ или даже съ законъ, когато държавата се намѣри въ затруднение, да теглятъ отъ Българската земеделска банка, както ви казахъ 50 милиона за едно, 20 милиона за друго, и по този начинъ да се намалява кредитътъ на земеделския стопанинъ. Това трѣбва да престане, и министърътъ на земеделството — и за това азъ говоря, а не за друго — ще трѣбва да ни сезира съ единъ проектъ, щото действително този основенъ принципъ да го консакрираме съ единъ законъ, гласуванъ единодушно отъ цѣлия Парламентъ, за защита интереситъ на земеделска България.

Вториятъ въпросъ, който предстои да бѣде разрешенъ, е: Българската земеделска банка да бѣде снабдена съ срѣдства. Г. г. народни представители! За удивление е, че днес, когато — безъ да бждемъ професионални икономисти, можемъ да го констатираме — се тресе по-големата частъ отъ капиталистическа Европа и хората тамъ изтегляватъ своитъ срѣдства — често пѣти да ги криятъ въ чекмеджета — защото не знаятъ утре какво ще стане; когато ценнитъ книжа скачатъ отъ държава въ държава и хората гледатъ да пипнатъ и най-малкото парче злато, за да го скриятъ въ каситъ си и да се върнатъ къмъ много-много далечна историческа фаза въ развитието на човѣчеството — днесъ въ България, благодарение нейния националенъ кредитенъ институтъ, имаме известно спокойствие. Вамъ се цитираха случаи — г. министърътъ ще ги повтори — че ние систематически вървимъ по пѣтя на сиротскитъ каси. Независимо отъ туй, което мѣлвата разправя, което търговецътъ, капиталистътъ или банкерътъ, въ смущението на своитъ души, скрито или публично казва, спестяванията вървятъ къмъ нарастване, защото, за щастие, българскиятъ народъ е много по-спокоенъ въ своитъ икономически разбирания и много по-вещъ, отколкото сме ние, съ дисциплиниранитъ умове. Въ тази голяма криза, като почнете още отъ 1925 г. и стигнете до днесъ, вие ще видите, че влоговетъ въ Българската земеделска банка, колкото и да сж малко, ако не бѣше кризата, щѣха да бждатъ надъ 1.200.000.000 л., споредъ нашето изчисление. Но погледнете на Спестовната каса и тамъ ще видите, че въртата на народа къмъ държавнитъ кредитни учреждения, както въобще къмъ държавнитъ учреждения, върви постепенно и прогресивно съ сѣщия темпъ. Днесъ ние имаме тамъ спестовни влогове надъ 1 милиардъ лева. Нека не ми бжде нескромно да кажа, че когато поехъ Министерството на желѣзницитъ, азъ заварихъ влогове 100 милиона лева. Направихме тукъ-тамъ реформи, не безъ мъжа и не безъ критики и вътрешни борби, и когато напуснахъ министерството, оставихъ ги на 800 милиона лева, а сега сж вече надъ 1 милиардъ лева. Г-да! Отъ всичкия този капиталъ, вследствие реформата, която направихъ като министъръ на пощитъ, 900 милиона

лева сж внесени въ Българската земеделска банка. Подкрепямъ се съ единъ примѣръ, макаръ и личенъ — простете ми за тази нескромностъ — за да подчертая колко е дълбоко моето убеждение, когато апелирмъ къмъ всички васъ да имаме, преди всичко, единъ националенъ, независимъ отъ изпълнителната властъ кредитенъ институтъ, какъвто е Българската земеделска банка. Трѣбва всички прѣчки въ нашитъ закони, въ нашата бюджетна или финансова политика да ги премахнемъ, та, следъ като се гарантира положението на Народната банка съ стабилизиране на нашата валута, спестяванията да могатъ да иматъ свободенъ достѣпъ въ Българската земеделска банка.

Вториятъ въпросъ — освенъ въпроса за даване автономия на Земеделската банка чрезъ законъ — който се слага, е: бидейки тя нашъ националенъ кредитенъ институтъ, който да задоволява нашитъ нужди, трѣбва да й се помогне по всѣкакъвъ начинъ, за да може да привлече къмъ себе си все повече и повече влогове и да увеличи своитъ капитали.

Г-да! Въ разстояние на 6 години Българската земеделска банка, като е изплатила около 201 милиона лева на Българската народна банка, нейниятъ капиталъ, отъ 100 и няколко милиона лева, сега възлиза надъ 700 милиона лева.

П. Даскаловъ (нац. л): Въ цѣлъ свѣтъ — все спестовни каси. Похвално е и за България това нѣщо, но то върви съ сѣщия темпъ и другаде.

Р. Маджаровъ (д. ср): Та, г. г. народни представители! Ние ще трѣбва съ цѣла редица мѣрки — да измѣнимъ даже и закони, които действително спъватъ банката, каквито не искамъ да цитирамъ тукъ, може би, други ще ги кажатъ — ще трѣбва съ специални законоположения да улеснимъ достѣпа на капиталитъ, на спестяванията въ каситъ на Земеделската банка.

Трети въпросъ, по който, преди да свърша, искамъ да кажа нѣколко думи. Когато г. министърътъ на земеделството ме апострофира и каза, че Земеделската банка е кредитирала земеделцитъ направо, а не чрезъ земеделскитъ кооперации, мене ми дохожда на умъ една друга мисълъ. Азъ считамъ, че следъ като на Българската земеделска банка се даде автономия, независимо отъ изпълнителната, даже и отъ законодателната властъ, следъ като я снабдимъ съ кредити, за да може да изпълни своята задача, тя трѣбва да бѣде универсална. Г. г. народни представители! Въ България се разпространяваше една идея, че българската кооперация не е свободенъ институтъ, а трѣбва да се развива дотамъ, че да стане универсална. Тая ересь не съществува никѣде. Азъ не зная европейска държава, където кооперацията, колкото и да е била развита, да е обхванала надъ 40% отъ населението. Най-големиятъ процентъ членове на кооперацията спрямо населението е само 42; нѣма държава, където тоя процентъ да е стигналъ до 50. Ако имаме това фактическо положение въ Европа и въ цѣлото земно кълбо, ако до тѣзи размѣри е достигналъ историческиятъ процесъ въ други държави, ние отъ наблюдение виждаме сѣщия процесъ и въ България. Кооперацията въ България расте, но заедно съ нея растатъ и индивидуалнитъ нужди на гражданитъ. И затова тя ще трѣбва да си върви по пѣтя, по който си е вървѣла. Когато кооперацията не може да бѣде универсална, това кредитно учреждение въ България — Земеделската банка — трѣбва да бѣде всеобщо за българското земеделство и за неговитъ разклонения — скотовъдството, горовъдството, ако щете, и за мелиорациитъ, където кредитътъ да може да се даде и за земеделската индустрия, за обръщане суровитъ земеделски материали въ фабрикации. Той трѣбва да бѣде даденъ не само на кооперации, а и на индивидуални членове, защото кооперацията не може днесъ да обгърне цѣлия народъ. Въ България днесъ има надъ 800 хиляди селски семейства. Азъ не гървамъ, камо нѣкои казватъ, че сж 750 хиляди — тѣ сж повече — както не вървамъ, че и обработената земя е толкова, колкото я казватъ, а е повече, защото у насъ има голѣма частъ неизмѣрени още земи. Затова нека ми бжде позволено да кажа — макаръ това да не е опредѣлено отъ статистиката — че селскитъ стопанства у насъ сж надъ 800 хиляди. При този брой на селскитъ стопанства, само 225 хиляди стопанства сж организирани въ кооперации.

Г-да! Помнете, че щомъ не можемъ да имаме цѣла България кооперирана, ние не можемъ да обръщаме въ кооперативно кредитното земеделско учреждение у насъ. Имайки намѣрение да говоря по този въпросъ, като председател на Върховния кооперативенъ съветъ, азъ получихъ отъ г. секретаря едно изложение съ мнението на европейскитъ експерти върху характера, който трѣбва да

добие Българската земеделска банка. Съветът, който се дава — че Българската земеделска банка трябва да работи само с кооперации, и че кооперацията у нас трябва полека-лека да обгърне цял народ — е съвет за обръщане на Българската земеделска банка, както досега е казано, в кооперативна. Това значи да обслужва тя само 225 хиляди семейства, а останалите 600 хиляди семейства да отидат при частния лихвар и, вместо да си служат с националния колективен кредит, да прибавят до частния такъв.

Г. г. народни представители! Въпросът не е още сложен за разрешение и ние не знаем какво решение ще се вземе, но не прави добро на България всеки чужденец, който, не познавайки икономическото положение на България, нито нейните финансови интереси, дава подобен съвет. И затова, ако вземам думата по възражението направено от г. министра, то е, за да пожелаем да не достигнем и по отношение на Земеделската банка в положението, в каквото бихме по отношение на Народната банка: трябваше да се явява г. Ляпчев, за да спасява нейния държавен характер.

Когато ще прибавяме до какво да е външно съдействие, ние трябва да имаме пред вид, че Земеделската банка е независим национален кредитен институт за всички български земеделци, без изключение. Недейте лишава една част от нашите земеделци от кредитна помощ и, по такъв начин, за една добра идея — това ви го казва един кооператор, председател на селска кооперация — да хвърлите около 600 хиляди селски стопанства вън от сферата на Земеделската банка и да ги лишите от нейния кредит.

Г. г. народни представители! Остава ми да кажа още няколко думи, за да направя своето заключение.

Българската земеделска банка има да изпълнява големи и сложни задачи. Нейните задачи са много сложни, защото нашият икономически живот е сложен. Климатът в България, геологическата структура на България, водите на България са създали от нея една от държавите в Европа, която има най-разнообразни стопански условия. У нас виреят тропически растения, като сусамът, памукът, макът и т. н., виреят и едно от най-северните растения, каквото е овесът. При такова разнообразие на земеделските култури, задачите на икономистите у нас са големи. Но най-голямата задача ще бъде да се създаде за развитието на този народ един централен национален кредитен институт, който да може добре да го обслужва, да му набавя своевременно необходимите средства, както и да направлява политиката на бъдещите дни, за да имаме постоянно напредваща земледелие.

За мен не е важен толкова въпросът, че ще се смънява управлението на банката. Азъ считам, че управлението на банката днес е такова, каквото е било от десетки години насам. За физическите лица, Иванъ или Драганъ, няма спор. Азъ слагам въпроса: какво трябва да бъде утре управлението на банката? Каквито ще са законите да правите, банката се ръководи от хора. Банката и управлението са две неразривно свързани неща. България е страдала често от много добри закони, които са били гласувани, но неумело и лошо прилагани от хора неспособни да ги прилагат. Въ утрешния ден, когато ще трябва да се дава структурата, законната структура на Земеделската банка, когато ще се смъняват хората в нейната управа, ще трябва да не се търсят хора, които да бъдат с едни или други политически убеждения, но да бъдат министри да не слушат тия, които ще им бъдат дадени налагани, защото не е провинциалният адвокат без клиента, нито агрономът без познания, или академикът без дисциплина и без банкова ерудиция, които могат да дадат едно управление на банката. Ако тѣзи, за които днес се иска да си отидат по такъв начин, са били такива, очакването за утрешния ден може да бъде само едно: другите, които ще дойдат на тяхно място, да бъдат добри икономисти, вещи и подготвени хора и добри банкови дейатели. Само в такъв случай, г-да, чрез промяната на управата на банката, ние ще можем да създадем условия, подготовка, реформиране политиката на банката — по мое разбирание, да имаме един независим централен комитет.

Свършвам. Каквото и да правим, днес, когато българската държава понася за храноизноса стотици милиони

лиони лева загуба при слабите бюджетни постъпления, при силното давление на хора да се настанят на държавната трапеза, които не дават свобода на министрите да намаляват личния състав в разните учреждения — при всички тѣзи слаби страни, ние не ще можем да разрешим и един от големите въпроси, който ни предстои днес за разрешаване и който е по-голям, ако щете, и от въпроса за храноизноса, а именно: как да спасим имота, макар и чрез страдания, на българския земеделец, от най-големия до най-малкия, как да регулираме неговите задължения, за да можем да изживяем днешните тежки дни, докато дойдат нормални години? И затуй азъ предлагам да се изменят всички закони, които засягат Земеделската банка, за да може тя да се снабди с по-големи средства. Защото няма други средства, освен за силване фондовете на Земеделската банка, връщането на всичките ѝ дължими суми и изразходването им само за изплащане задълженията на земеделците, като се превърнат от краткосрочни в дългосрочни, ипотечарни, за 10—15—20 години, с по-малка лихва. Само така ще може да се запази характерът на досегашното българско земледелие.

Г. г. народни представители! Азъ свършвам. По-голям въпрос за България днес от този няма. Ние имаме натрупан един голем земеделски инвентар, възлизащ на стотици милиони лева, купуван при жито 7-20 л. килограмът. Днес, когато житото на международния пазар е 1—2 л., т. е., когато неговата стойност е спаднала 3—4 пъти, той не може да бъде плащан. Българският земеделец, който употребяваше по-голямата част от своите приходи, за да направи своето стопанство по-рационално, който въведе в своето стопанство съвестно на известни културни растения, който въведе овощарството, което почна да се развива вече у нас, лозарството, което също така взе големи размъри и за което трябва да търсим вече пазар, днес, когато неговите продукти са 3—4 пъти по-евтини, той не може да посреще своите задължения. Българският земеделец няма желание да си разпарцелоса земята. Вземете статистиката и ще видите, че от 20 години насам процентът на малоимотните е все 0.1%—0.2%. Нашият селянин се стреми да се групира земята, купуваше такава, направи известни задължения, които сега трябва да посреще.

Г. г. народни представители! На този въпрос ние ще трябва да посветим повече грижи. И азъ, завършвайки, казвам: ако трябва тѣзи администратори да си отидат, нека си отидат, но азъ бих желал да станат това без да се правят тук тѣзи изложения. Но веднъж дадена възможност за такива, азъ се обръщам към г. министра с пожеланието, че е време да се създаде у нас един централен национален кредитен институт и да пазим България и земеделското ѝ стопанство така, както то е било пазено от 50 години, защото частният капитал днес търси дирки да може да навлезе у нас, поради малките лихви, които получава в Европа и поради големото натрупване на капитали там. Днес Европа страда, г-да, от много банков капитал. От друга страна ние трябва да гарантираме независимостта на Земеделската банка и, най-сетне, да я снабдим с пари: даже, ако е нужно, да прибавим и до чужди средства, но да я снабдим с необходимия паричен шок, за да може да бъде запазено българското земеделско стопанство.

Тѣзи са, г. г. народни представители, думите, които имам да кажа по това предложение. Азъ считам, че съ това предложение не се разрешава въпросът за земеделския кредит, но то ми дава повод да кажа своето мнение за необходимостта да се тури началото на една нова кредитна земеделска политика в България. (Ръкоплъскания от сговористите)

Д. Ачков (нац. л. о): (Към мнозинството) Ръкоплъскайте и вие! През всичкото време той говори против Сговора — защо не му ръкоплъскахте?

Министър Д. Гичев: Моля да се вдигне заседанието за вторник.

Председателстващ Н. Захариев: Които приемат предложението на г. министра на земеделието, да се вдигне сега заседанието, като следующето заседание бъде,

споредъ правилника, въ вторникъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Предлагамъ следния дневенъ редъ за заседанието въ вторникъ.

1. Одобрение предложението за даване мандатъ на министра на земледѣлието и държавнитѣ имоти да уволни администраторитѣ на Българската земледѣлска банка — продължение разискванията.

2. Първо четене законопроекта за довършване на строежитѣ по отводняване на Вардимъ—Новоградското държавни блатата и пр. и

3. Докладъ на комисията по провѣрка на изборитѣ. Които приематъ този дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 21 ч. 38 м.)

Председателъ: С. СТЕФАНОВЪ

Подпредседателъ: Н. ЗАХАРИЕВЪ

Секретари: { С. П. ЛОЛОВЪ
Ж. ЖЕЛЯБОВЪ

Началникъ на Стенографското отделение: Д. АНТОНОВЪ